
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ВИПУСК 113

(ЧАСТИНА I)

КИЇВ – 2013

Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць.
Випуск 113. Частина I (у двох частинах).

К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Інститут міжнародних відносин, 2013. – 137 с.

До збірника увійшли матеріали міжнародного круглого столу «Загальнодержавний та регіональний вимір польсько-української співпраці: нові тенденції політичного та економічного розвитку», проведеного 26 листопада 2012 року в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка спільно з Фондом «Форум східної політики», Інститутом міжнародних досліджень Вроцлавського університету, Нижньосілезьким фондом регіонального розвитку за сприяння Міністерства закордонних справ Республіки Польща у рамках публічного завдання «Підтримка громадянського і самоврядного виміру польської зовнішньої політики».

Розраховано на викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

Редакційна колегія:

Копійка В. В.,	д-р політ. наук, проф. (головний редактор);
Бірюков О. М.,	д-р юрид. наук, доц. (заст. головного редактора);
Вергун В. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Дайнеко В. В.,	канд. філол. наук, проф.;
Денисов В. Н.,	д-р юрид. наук, проф.;
Довгерт А. С.,	д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПрН України;
Кисіль В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Коппель О. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Крижанівський В. П.,	д-р істор. наук, проф.;
Крушинський В. Ю.,	д-р політ. наук, проф.;
Макаренко Є. А.,	д-р політ. наук, проф.;
Манжола В. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Матвієнко В. М.,	д-р істор. наук, проф.;
Муравйов В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Пахомов Ю. М.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Перепелиця Г. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Пирожков С. І.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Пузанов І. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Рижков М. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Рогач О. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Скорород Ю. С.,	д-р політ. наук, проф.;
Філіпенко А. С.,	д-р екон. наук, проф.;
Фурса С. Я.,	д-р юрид. наук, проф.;
Шемшученко Ю. С.,	д-р юрид. наук, проф., академік НАН України;
Циганов С. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Шнирков О. І.,	д-р екон. наук, проф.

Відповідальний редактор: **Макєнко Л. Ф.**

Адреса редакційної колегії: 04119, Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут міжнародних відносин; тел. 483-11-25.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен власних та інших відомостей.

Ожеван М.А.*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТУ «ШИРОКОЇ СМУГИ» ЯК ПРОЕКТ НАЦІОНАЛЬНО-БЕЗПЕКОВОГО ЗНАЧЕННЯ

Впровадження «широкої смуги доступу» або бродбенду (ШСД), якісного або швидкісного Інтернету, за сучасними критеріями порівнюється до одного з ключових показників розвиненості або нерозвиненості країни, її приналежності до «першого» чи «третього» світу. Отже, ШСД є завданням не суто технічним, яке стосується швидкісної передачі даних, але завданням стратегічного, соціально-економічного, конкурентного значення.

Ключові слова: бродбэнд, Інтернет, широка смуга доступу.

Implementation of the «broad band access» or broadband (broadband) internet speed or quality, according to modern criteria equivalent to one of the key indicators of development or underdevelopment of the country, its membership in the «first» or «third» world. So broadband is not a purely technical problem, which refers to high-speed data transmission, but the task of strategic, socio-economic and competitive value.

Keywords: broadband, internet, broad band access.

Внедрение «широкой полосы доступа» или бродбенда (ШПД), качественного или скоростного Интернета, по современным критериям приравнивается к одному из ключевых показателей развитости или неразвитости страны, ее принадлежности к «первому» или «третьему» миру. Итак, ШПД является задачей не сугубо технического, касающегося скоростной передачи данных, но задачей стратегического, социально-экономического, конкурентного значения.

Ключевые слова: бродбэнд, интернет, широкая полоса доступа.

Бродбэнд – це передусім бренд країни у глобалізованому світі. Головний аргумент на користь бродбенду зводиться не лише до асоціацій з новою якістю життя, але й до отримання певною країною істотних конкурентних переваг за рахунок отримання інформаційної інфраструктури для інноваційної діяльності.

І навпаки, відсутність бродбенду чи хронічне відставання з його впровадженням вважається шляхом, який веде до застою. Відповідно, політика щодо просування в національних масштабах технологій широкої смуги поступово зміщується від технічного аспекту до соціального й зводиться до пропаганди переваг, які може отримати людина або певна спільнота.

Адже без подібного бродбенду неможливо розглядати Інтернет як ефективний засіб впровадження електронного урядування та електронної демократії, надання ефективних державних та недержавних послуг, розвитку електронного (дистанційного) виробництва, торгівлі, урядування, освіти, медицини, дозвілля тощо. Зрештою без забезпечення ШСД

* доктор історичних наук, професор кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

неможливе виконання міжнародних зобов'язань в рамках «міленіумних» планів ООН, Міжнародного союзу електров'язку; Світового банку тощо.

Усі країни «Великої Сімки» (окрім Канади) мають національні плани із реалізації бродбенду [2]. Просування у цьому напрямі розвинених країн координує ОЕСР [3], а країн на шляху розвитку – Світовий Банк [4].

Водночас, не існує єдиної методики оцінки просування країни на шляху впровадження бродбенду, оскільки відповідний показник можна оцінювати не лише за числом абонентів фіксованого (проводового) бродбенду, а можна включати в нього усі інші засоби зв'язку включно із мобільним зв'язком нового покоління (3-4 G) тощо.

Теоретичні дослідження на дану тему виходять із припущень, що поведінкові наміри щодо залучення до ШСД визначаються трьома типами «розумових конструкцій», до яких належать: (1) конструкти поведінкові (соціальні результати; відносні конкурентні переваги; утилітарні меркантильні результати; гедоністично-розважальні очікування; вища якість послуг тощо); (2) конструкти нормативні (вплив первинних та вторинних джерел інформації; заяви людей впливу; роботи впливових експертів та референтів), які спричинюють маркетинговий, соціальний та політичний тиск на споживачів, скерований на те, щоб вони змінили свою поведінку з даного питання, тобто прийняти ШСД як належне й необхідне, як певний ідеал не лише технологічного, але й соціального, культурно-цивілізаційного та економічного розвитку, модернізації тощо; (3) конструкти мотиваційні (перспективи отримання нових знань та навичок, зростання самореалізації, позірна простота використання, легкість передплати, безвитратність або зниження витрат тощо).

За даними Федеральної комісії з телекомунікацій США, існує чітка кореляція між густиною заселеності певних територій, освіченістю людей та їхнім віковим складом, з одного боку, й проникненням та швидкісними характеристиками широкої смуги, з іншого [6].

Крім того, можна отримати різні оцінки проникнення у певній країні бродбенду, варіюючи його нижній поріг (гранично низьку швидкість передачі сигналу). ОЕСР встановила, зокрема, у 2010 р. такий поріг на рівні 256 Kbps [5]. Проте, окремі країни вибрали для себе «планку» бродбенду набагато вищою. Туреччина, зокрема, вважає бродбэндом показник, що перевищує поріг в 1 Mbps, а Норвегія встановила цю планку ще вищою. Істотно варіюють ці показники на інтерактивній карті бродбенду, яку підтримує Федеральна комісія з телекомунікацій США [6].

За даними ОЕСР, які стосуються групи розвинених країн, у цілому, станом на 01.06.2012, абонентами (передплатниками) бродбенду були 321,3 млн., з яких майже чверть (88,5 млн.) припадало на США. Найвищі рейтинги за цим абсолютним показником отримали Японія, Німеччина, Франція. Великобританія та Південна Корея.

Водночас відносний усереднений показник ОЕСР (бродбэнд із розрахунку на 100 мешканців) склав за відповідний період 26,0. Для США у статистиці ОЕСР показник бродбэнд-проникнення дорівнював 28,4 (15 позиція), тоді як для лідера, яким виявилася Швеція, – 41,6.

У дослідженні ОЕСР показано, що проникнення бродбенду не дуже чітко корелює з таким показником економічної розвиненості країни як ВВП на душу населення. Найвищим у червні 2012 р. він був для Люксембургу (89 801 дол.) та Норвегії (61 870 дол.). Водночас, якщо позиція Норвегії у зазначеному рейтингу була 5-тою, то у Люксембурга – лише 12-тою [3].

Згідно глобального дослідження Household Download Index, станом на лютий 2013 р. швидкість Інтернету найвищою була у Гонконзі (49,2 Mbps), Сингапурі (40,60 Mbps), Ан-

доррі (39,27 Mbps), Литві (36,78 Mbps) й Південній Кореї (35,33 Mbps). Шоста позиція належала Японії.

У першу десятку Household Download Index потрапили, окрім Литви, ще чотири європейських країни (Люксембург, Швейцарія, Нідерланди, Румунія). Показник Румунії – 28,21 Mbps. Середні показники бродбенду у країнах ЄС, де балтійські й балканські країни (зокрема, Литва й Румунія) є не правилом, а радше винятками, порівняно з показниками «тигрів» Східної Азії, є нижчими в 2-2,5 рази (у середньому 16,69 Mbps).

Для країн «Великої Вісімки» (G8), станом на кінець березня 2013 р., усереднений показник бродбенду неістотно вирізнявся від усередненого показника ЄС (16,99 Mbps). Для іншої групи розвинених країн – ОЕСР цей показник був дещо нижчим – (15,68 Mbps) [7].

Спільноєвропейський проект «Європейського цифрового порядку денного» поставив перед країнами-членами ЄС амбітну перспективу забезпечити ШСД усім мешканцям ЄС вже до 2013 р. Причому, уже станом на 2020 р. швидкість завантаження має досягти середнього показника у 50 Mbps, а половина мешканців ЄС матиме доступ до Інтернету зі швидкістю 100 Mbps [8].

Разом з тим, за визнанням польських авторів, розвиненість ринку ШСД в Європі недостатня. Згідно показника проникності (число абонентів широкої смуги до 100), у 2011 р. середньосвітовий показник стаціонарного Інтернету становив 17,3%, тоді як в ЄС – 27,7%; мобільного – 8,3%, тоді як в ЄС – 8,1% [8].

В Україні показник «стаціонарного проникнення» зріс від 7% у 2007 р. до 24% у 2010 р. Однак, за даними компанії GfK, спостерігається падіння інтересу українців до фіксованого телефонного зв'язку. Відповідний показник телефонізації, досягши піку у 58% у 2008 р. надалі впав до 55% у 2010 р. [10].

Усунути «цифровий розрив», який утворився між Україною та іншими європейськими країнами, означає подолати серйозну перепону на шляху європейської інтеграції України. Водночас, за темпами прокинення Інтернету серед країн СНД Україна випереджає тільки чотири центрально-азійські республіки.

«Цифровий розрив» утворився і в самій Україні: доступу до Інтернету ШСД позбавлені нині 76% території України, де мешкає 57% населення (дані НКРЗІ, 2012). Подолати його можна неринковими методами. Зокрема, українська влада покладає великі надії на створення за американським взірцем Фонду універсальних послуг (ФУП; англ. – USF-to-broadband). Проте, такий ФУП вимагатиме істотного збільшення оподаткування й перерозподілу й без того скромних коштів державного бюджету України.

Щодо польського ринку ШСД, то він, хоча й більш розвинений, аніж український, але слабо розвинений у порівнянні з іншими країнами Центральної Європи, які є членами ЄС (Вишеградської групи). Зокрема, за даними аналітичної групи IDC, показник проникнення широкої смуги у домогосподарства, станом на кінець 2011 р., становив у Польщі 31%, тоді як Словаччині – 44%, в Угорщині – 52%, а в Чехії – 53%. Польські фахівці порахували, що для використання фондів, відведених Польщі Єврокомісією для прокладання оптичного волокна, їй довелося б прокладати щодня 16 км [11].

У документі «Стратегія розвитку країни на тривалу перспективу – Польща, 2030» у розділі «Третя хвиля модернізації» вказано в загальних рисах на необхідність загальнодоступного Інтернету й розвинена теза щодо «пакетного транспортування інформації» [11].

Причини, які гальмують розвиток ШСД у Польщі, дуже подібні до українських. Зокрема, за даними польського Міністерства адміністрації й цифровізації, основними бар'єрами на шляху покриття країни оптичним волокном є: інвестиційна непривабливість

певних регіонів; ситуація, коли існуючі мережі доступу вселяють непевні надії на рентабельність послуг широкої смуги й особливо на високих швидкостях (100 Mbps); обмеження попиту на послуги Інтернету, обумовлене браком усвідомлення власних можливостей; висока ціна й мала привабливість пропонованих послуг, обумовлені відсутністю на цьому ринку належної конкуренції тощо.

Створення належного конкурентного середовища є, напевно центральною проблемою розв'язання проблеми «демократичного», тобто загальнодоступного ШСД. Існує, зокрема, технологія Power line communication (PLC), яка дозволяє використати з метою забезпечення ШСД звичайні електричні кабелі.

Головним є, звичайно, створення належних «мотиваторів». Для цього в Україні доцільно впродовж найближчого періоду розгорнути мережу освітньо-тренінгових центрів, які «пропагуватимуть» пов'язані з ШСД можливості як для людей, які мають комп'ютери, підключені до мережі, так й для тих, які таких комп'ютерів не мають. Виходячи з досвіду інших країн, таких Інтернет-центрів в Україні слід створити щойнайменше 30 000.

Серед соціальних проектів ШСД одним з найпріоритетніших має бути «проект соціальної відповідальності», призначений надати безоплатно інвалідам послуги, які здатні забезпечити технології ШСД.

Список використаних джерел

1. Building Broadband: Strategies and Policies for the Developing World // World Bank (01.2010). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/EXTINFORMATIONANDCOMMUNICATIONANDTECHNOLOGIES/Resources/2828221208273252769/Building_broadband.pdf.
2. National Broadband Plan Reflects the Experiences of Leading Countries, but Implementation Will Be Challenging // U.S.GAO-10-825, Sep 14, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gao.gov/products/GAO-10-825>.
3. OECD Broadband Portal. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/sti/broadband/oecdbroadbandportal.htm>.
4. ICT Sector Unit of World bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/wbsite/external/topics/extinformationandcommunicationand-technologies>
5. OECD Broadband Subscriptions Criteria (2010). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/sti/broadband/oecdbroadbandsubscribercriteria2010.htm>
6. The National Broadband Map. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.broadbandmap.gov/demographics>.
7. Household Download Index. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://netindex.com>.
8. Digital Agenda for Europe / European Commission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu>.
9. Zieliński, Andrzej. Broadband infrastructure in Poland // Infos. nr 23(137) – 13 grudnia 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cceol.com.
10. Five trends in the Ukrainian Telecom market – GfK. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.at/imperia/md/content/gfkaustria/data/newsletter/cee/2010/ceemeanl-2010-11-telecom_ukraine.pdf.
11. Strategia szerokopasmowego planu // Computerworld - Wiadomosci / IDG Poland. January 15, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cceol.com.

Kwieciński L.*

UNIVERSITY IN NETWORK OF REGIONAL COOPERATION – A NEW ACTIVITIES FOR UNIVERSITIES ON EXAMPLE OF UNIVERSITY OF WROCLAW

В даний час ми можемо спостерігати нові динамічні процеси модернізації ролі вищих навчальних закладів. До традиційної функції – освіта і наукові дослідження – університети додають нові форми співробітництва із державними і приватними суб'єктами. Це є результатом європейських інтеграційних процесів у сфері освіти і науки, які охопили країни Східної Європи. Дані процеси знаходять своє відображення в функціонуванні Європейського простору досліджень й інновацій і пов'язаного з ним Європейського простору вищої освіти, а також Європейського управління [1, 2]. Всі ці явища наділяють університети більш відповідальною роллю. В основі цієї ролі лежить головним чином операціоналізація моделі, яка вперше була використана в 1995 р. Г. Етцковіцем і Л. Лейдесдорффом і яка відома як модель потрійної спіралі. Вона визначає динаміку зв'язків між науково-дослідними установами (сектор досліджень і розвитку), промисловістю (бізнесом) і державним управлінням [3, с. 109-123]. Ця стаття описує активність Вроцлавського університету у своїй роботі із зовнішніми партнерами і перші наслідки такого співробітництва, наприклад: Нижньосілезький інкубатор підприємництва та Нижньосілезький Центр передачі знань і технологій. Підводячи підсумок, ми можемо окреслити дві нові функції ВНЗ: інкубація та інновація (комерціалізація). Причому слід відмітити, що це тільки початок довготривалого процесу.

Ключові слова: університети, інкубатор підприємництва, інновацій, знань і технологій, інтернаціоналізація.

Nowadays, we witness the new dynamic processes of modernization of universities. To the traditional functions - education and research - universities add new forms of cooperation with public and private entities. This is a result of European integration processes in education and science spheres which covered Eastern Europe. These processes are reflected in the functioning of the European Research and Innovation Area and related to it European Higher Education Area and European governance [1, 2]. All these phenomena give universities more responsible role. At the core of this role is mainly the operationalization of the model, which was first used in 1995 by H. Etkowitz and L. Leydesdorff and known as the triple helix model. It defines the dynamic links between research institutions (sector research and development), industry (business) and public administration [3, p. 109-123]. This paper describes the activity of the University of Wroclaw in their work with external partners and the first results of such cooperation, such as: Lower Silesian Incubator for Entrepreneurship and Lower Silesian Center for Knowledge and

* dr hab. University of Wrocław Institute of International Studies Section of European Union Studies

Technology Transfer. To summarize, we can define two new functions of universities: incubation and innovation (commercialization). And it should be noted that this is only the beginning of a long process.

Keywords: broadband, internet, brad band access.

В настоящее время мы можем наблюдать новые динамические процессы модернизации роли высших учебных заведений. К традиционной функции - образование и научные исследования - университеты добавляют новые формы сотрудничества с государственными и частными субъектами. Это является результатом европейских интеграционных процессов в сфере образования и науки, охвативших страны Восточной Европы. Данные процессы находят свое отражение в функционировании Европейского исследовательского и инновационного пространства и связанного с ним Европейского пространства высшего образования, а также Европейского управления [1, 2]. Все эти явления наделяют университеты более ответственной ролью. В основе этой роли лежит главным образом операционализация модели, которая впервые была использована в 1995 г. Г. Ецковицем и Л. Лейдесдорффом и которая известна как модель тройной спирали. Она определяет динамику связей между научно-исследовательскими учреждениями (сектор исследований и развития), промышленностью (бизнесом) и государственным управлением [3, с. 109-123]. Эта статья описывает активность Вроцлавского университета в своей работе с внешними партнерами и первые последствия такого сотрудничества, например: Нижнесилезский инкубатор предпринимательства и Нижнесилезский Центр передачи знаний и технологий. Подводя итог, мы можем выделить две новые функции вузов: инкубация и инновация (коммерциализация). Причем следует отметить, что это только начало длительного процесса.

Ключевые слова: университеты, инкубатор предпринимательства, инноваций, знаний и технологий, интернационализация.

Introduction.

University of Wrocław is one of the biggest high schools in Poland. This University is one of the best in Poland, according to the Ministry of Higher Education. Every four years the Ministry of Education evaluates faculties of all Polish universities. Last year 9 out of 10 of our Faculties were qualified in the highest category and one was the second highest. It is organized into ten faculties and runs undergraduate, graduate and doctoral courses which lead to PhD, MA and BA degrees. Around 34000 students and 1500 doctoral students are supervised by over 1800 University members. Over 9000 students graduate from the University every year. Academic Incubator of Entrepreneurship exists by University since 2005. The Academic Incubator of Entrepreneurship is a new unit of the University of Wrocław designed to aid students in starting their own businesses by providing free entrepreneurial advice, organizing conferences, seminars, subsidizing selected investments and offering office space. The Academic Incubator of Entrepreneurship cooperates with the Wrocław Technology Park, a technological centre with laboratories, office space, conference centre and modern multimedia equipment [4]. The objective of the Technology Park is to create conditions for the use of scientific and industrial potential of Wrocław and the region and to stimulate the advanced technologies industry. The University of Wrocław is proud to be one of its shareholders. At the end of December 2012 - 72 firms were granted permits for business activity.

Second one activity is a Lower Silesian Centre for Knowledge and Technology Transfer (LSCKTT). At this moment the LSCKTT is only project not organization, but with perspective of a establishing in form of new regional proinnovation organization [5].

First function of new University – incubation. Results of the Lower Silesian Incubator for Entrepreneurship.

The Lower Silesian Incubator for Entrepreneurship is an institution which was established by three universities: the University of Wrocław, the Agricultural University of Wrocław (currently the Wrocław University of Environmental and Life Sciences) and Wrocław University of Technology as well as Wrocław Technology Park S.A. It is a kind of public-private partnership enterprise with characteristic new forms of management of the public sphere. LSIE has been operating since May 2006. Currently, on the area of 442m² there are 13 rooms with the area of 15 m² to 25 m² and 17 desks in so called open space.

It should be noted that over almost five years of its existence, 70 firms have been set up within LSIE, with only seven that stopped its operations, which means that the longevity and survival rate of the firms is unprecedented even on the global scale. Although it is difficult to measure, the gradual growth of knowledge possessed by students, university graduates, and employees of such issues as self-employment and entrepreneurship in general is an unquestionable element of LSIE operations. It is obvious that this is the process which is just beginning to develop, however, it has already begun and it should continue with the supporting activities described in the recommendations [6].

Characteristic features of the firms.

All enterprises should be classified as young firms as they were set up in 2007-2010 as completely new initiatives. They should be classified as micro firms in the meaning of the Act¹; only one of them employs 32 persons and can be classified as a small firm. In total they employed 121 persons, 75 in 2009 and 46 in 2010, which gave the average of respectively 5.76 and 3.53 persons per firm. It can be then assumed that in those research periods both the total and the average employment fell, which can be a natural effect of the economic crisis in 2008-2010. Practically 99% of the employees in all those firms have university degrees. The owners of the firms declare that they speak at least one foreign language (mainly English) and more than a half of the firms indicate that they speak two or more foreign languages, which is highly significant for the internationalization of operations of those entities. The technical equipment of the firms is not more than two years old. Fourteen out of 26 firms were established by the graduates or/and employees of Wrocław University of Technology, seven of the University of Wrocław, and three are the ideas of the persons from outside of the region (Warsaw, Kielce, Poznan). Two firms are owned by the graduates of Wrocław University of Economics. It can be concluded from the research that in the case of all of the firms the field of studies determined the kind of conducted business operations. The most popular fields of studies included: information technology (almost half of the firms), electronics, chemistry, automation, management and social sciences. In regard of the kind of operations, the most popular areas include services (20) but there are also two research and implementation firms, two production firms and two sales firms. As regards their legal forms, the most dominating model is single-person business operations (in total 15 firms) but after 2010 limited liability companies were more and more popular, i.e. there were three

¹ Definitions: micro, small, and medium-sized enterprises are defined in the decision of the EC No. 70/2001 amended by the decision of the Commission (EC) No. 364/2004 from February 25, 2004 effective in Poland since January 1, 2005. These definitions are reflected (incompletely) are the definitions included in the provisions of Art. 103 to Art. 110 of the Act from July 2, 2004 on freedom in business operations (Journal of Laws No. 173, item 1807).

such firms in 2009, whereas in 2010 there were already six of them, the other two were civil law companies. It can be then assumed that the firms which have been established over the period of the last two years have had more and more capital resources at the stage of creation as the minimum required founding capital of the limited liability companies at registration is PLN 5,000². Furthermore, the presence of the enterprises with that legal form in the population of academic firms confirms the European and global trends where that very legal form of business operations is dominant. Only five out of 26 firms did not have a strategy of growth, which can testify to the importance of planning and developing future undertakings.

In regard of the financial aspect of the firms' business operations, in 2009, for 77% of them their source of funds has been the reinvested profit, for 54% - their own funds, for 46% – the governmental and support programs from the EU. The lack of bank loans or funds from business angels or Private Equity funds in their business operations was visible or even surprising. It testified to the unavailability of those forms of financing for new, innovative initiatives. However, the situation improved in 2010 because apart from reinvested profit (still 77% of the firms) eight firms mentioned as the source of financing also: investments made by Private Equity capital, bank loans, sales of shares as well as domestic and Union funds. Consequently, the capital from outside became available over the year for young academic firms.

The analysis of the financial effectiveness of the enterprises in 2009 demonstrated that only seven firms presented their turnover for 2008 (the others either did not exist or started their operations at the end of 2008). Their average turnover value was cir. EUR 38,000 which is cir. PLN 164,000; one of the firms demonstrated that after three quarters of 2009, it reached the turnover in excess of EUR 480,000 (!) In the case of research conducted in 2010, only five firms presented their turnover for 2009. The average for those firms was EUR 232,000, with the highest turnover at EUR 1,000,000 and the lowest at EUR 2,000. That fact and the small amount of collected data prevent making adequate conclusions regarding the financial effectiveness of the firms which were analyzed. What can be objectively stated is the fact that young firms approach publishing their financial details with utmost caution, even with guaranteed confidentiality. Furthermore, huge differences in income between the firms are evident, which results from the amount of time in which the firms are in incubation. Older firms demonstrate a much higher income than the «rookies», which is natural and desirable.

Outside activity of the firms (internationalization of operations).

In regard of the scope of internationalization, it was determined how many firms export their products and how many of them cooperate with foreign entities. The comparison of data from 2009 and 2010 clearly demonstrates that the global crisis affected the scope of that activity. In 2009, over 50% of the studied firms exported their products or services mainly to such European Union countries as Germany, Sweden, Czech Republic, Great Britain as well as to the Russian and American markets, which, taking into account the age and capital commitment, was surely a positive surprise. A similar number of firms studied in 2009 cooperated also with foreign partners and almost all enterprises were looking for partners, customers or suppliers from abroad. In 2010, over 50% of the firms did not export their products and most of them (seven) did not cooperate with foreign partners at all. The domestic partners and markets, and especially regional as well as local ones, have grown much more attractive.

The main reasons by previously there was no such cooperation or it was insufficiently satisfactory in both research periods include the following in order of the number of indications:

- no funds,
- firm size (too small),

² 1 Euro = 4,06 PLN (Rate from 21.12.2012).

- no time,
- no representatives, agents, intermediaries in foreign markets.

That means that the regional or central institutions should offer financial and organizational programs supporting the international cooperation (fairs, exhibitions, exchanges) for the kind of enterprises located in incubators, and first of all make their use more realistic by young entrepreneurs.

The forms of competing employed by the firms from LSIE should be classified as innovative firms as they emphasize quality of services and products. Most firms in both periods (almost 80%) declared that the source of competitive edge in outside markets is the product quality and technology, whereas according to cir. 50% of indications it is the brand; none of the firms indicated the labor costs as the source of that advantage both now and in the future.

In regard of the cooperation in the regional and local area, as mentioned above, the firms studied in 2009 did not demonstrate cooperation connections. The situation changed in 2010, when the attractiveness of the regional and local partners was much ahead of the possibilities of the cooperation with foreign partners. Additionally, the 11 out of 13 firms studied in 2010 declared that they are not looking and over the next quarter they will not be looking for foreign partners.

Innovativeness of undertakings.

In regard to innovation, the situation over the last two years also changed a little. In 2009, all studied firms considered themselves to be innovative and their main forms of innovativeness was the way in which they conducted services, forms of sales, new technology and product – these factors accounted for over 90% of all indications. Furthermore, 60% of the firms conducted their own research and development work, which is a very high rate for Polish academic firms, and almost 30% of the firms conducted their research and development work jointly with universities and the units of the Polish Academy of Sciences as well as foreign entities, which also should be considered to be a positive factor for their development. The innovativeness of the firms in 2009 can be also confirmed by the firms' growth factors because over 70% of them grew by introducing new technologies, 54% grew by launching new products, and half of the studied firms wanted to increase employment over the next two years.

In the case of research from 2010, two firms declared themselves as not innovative. Only half of the firms conducted their own research and development work, and only one of them conducted joint research and development work. The main factors of growth of the firms in 2010 still included the introduction of new technologies or launching of new products (70%) but other sources of growth which also appeared included increase of turnover, joint business ventures with other entities or increase in the market share.

Second one function of new University – innovation. Lower Silesian Centre for Knowledge and Technology Transfer.

Lower Silesian Centre for Knowledge and Technology Transfer is the meeting place of science and business, and business and science. This represents the first point of contact for businesses interested in acquiring knowledge and technology from universities and researchers interested in contacting with the business. LSCKT facilitates collaboration between scientists and entrepreneurs from Lower Silesia and contributes to the development of Lower Silesia science-business cooperation. In this project are engagements: The Agency of Innovation Development (Project Leader) and University of Wrocław, The Commune of Wrocław and Chamber of Industry - Commerce Kłodzko.

The main objectives of the project:

- establishing cooperation between scientists and entrepreneurs of Lower Silesia,
- dissemination and application of technology audit among entrepreneurs,
- expansion of the Lower Silesia science-business cooperation,
- create a network of knowledge and technology flow between businesses and scientists.
- disseminate cooperation between the university - the scientist - the company,
- raise Lower Silesian entrepreneurs and employees' awareness of the possibilities of cooperation with universities and R & D units,
- prepare, implement and disseminate Technology Audit tool in the company.

Most important tool is a Technology Audit which is one of the specific forms of internal audit in the enterprise. Technology Audit is used to make concrete proposals on directions of business development for the acquisition and use of new technologies. It indicates areas where the company needs support, and those which can become a driving force for further development.

Technology Audit, therefore, is an analysis of both the company's external environment, as well as internal conditions. This is the first, preliminary phase of work on modernizing the company. The audit is to lead the company to use new technology that may become a means to achieve market advantage.

Activities of project is directed to researchers and business. Among benefits for researchers we can call:

- putting up an offer of contact with companies interested in cooperation, in the regional database offers targeted at companies and private equity investors,
- professional advice on the transfer of knowledge and technology for business use,
- taking advantage of the services of a wide network of cooperating entities in the LSCKTT network.

From the other side a benefits for businesses focused on:

- access to a regional database of innovative proposals containing information about: technology and possible solutions that can be used and implemented in the company and expertise of academics, talented and outstanding students and graduates,
- taking advantage of the results of completed and ongoing research; quick contact with scientists-specialists in their field, relevant for raising the company's innovation, carrying out Technology Audit.

Already we have done some connection between business and scientists, for example:

- over 100 researcher's offers (technologies of products and services),
- 300 audits in polish enterprises,
- two conferences and four seminars regarding technology transfer and entrepreneurship in region (biotechnology, ICT media and new materials).

In nearest future we want to organize 200 audits in enterprises, more as 300 researchers and firms putting an technology offer and establish the new form for communication which will be entitled Lower Silesia Technology Forum.

Each of partners have clear defined their own role in project. University of Wrocław should analyze of Lower Silesia university technology offer and its update, promotional and information campaign at the universities, whose mission is to prepare the current database of Innovative offers from Universities. Commune of Wrocław prepare recommendations for local governments to stimulate technology transfer in particular local authorities in support of universities and business in taking effective forms of support and information exchange. Chamber of Commerce Kłodzko organize a direct action among entrepreneurs, especially SMEs from region.

Incubation and innovation still pose big challenges for Polish universities and this situation we can observe at the University of Wrocław. We must remember that change of role for high schools is determined by European processes and national and regional circumstances too. Beside of education and research students and scientists should develop new form of their own activity which will be connected with more pragmatic results in form of companies or commercialization fruits. The scale of changes are depend on financial possibilities which are created by the structural funds of EU. But most important is a endogenous factors like: open for new ideas, flexible and responsible procedures and people well-prepared for innovation. Today it is well known that this is a multi-level process and the quantitative factors can only be the basis for further qualitative activities [7].

References

1. European Commission, 2007, The European Research Area: New Perspectives, Green Paper. – Brussel.
2. OECD, 2008, Higher Education to 2030, Vol. 1, OECD-Paris.
3. Etzkowitz H., Leydesdorff L. 2000, The dynamics of innovation: from National Systems and 'Mode 2' to a Triple Helix of university-industry-government relations, *Research Policy*, vol. 29, n.2.
4. See more on website: www.technologpark.pl.
5. See more on website: www.dotwit.pl.
6. Kwieciński L., 2009, Aktywność innowacyjna i zakres internacjonalizacji przedsiębiorstw akademickich. Badania ilościowe przedsiębiorców zlokalizowanych w Dolnośląskim Akademickim Inkubatorze Przedsiębiorczości, [in:] M. Bąk, P. Kulawczuk (red.), *Warunki skutecznej współpracy pomiędzy nauka a przedsiębiorstwami*, Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym. – Warszawa : pp. 95-115.
7. CEDEFOP, 2009, Skills for Europe's future: anticipating occupational skill needs.– Brussel.

Wróblewski M.*

POLSKO-UKRAIŃSKA WSPÓŁPRACA GOSPODARCZA. SZANSE I ZAGROŻENIA W DOBIE KRYZYSU EUROPEJSKIEGO

Глобальна фінансова криза спричинила виникнення низки серйозних економічних проблем не тільки усередині економічних структур країн, що переживають занепад, а й у сфері їх співробітництва із зовнішнім оточенням. У випадку Європи, додатково проявилася і серйозна боргова криза, котра також негативно вплинула на економічну активність у міжнародному вимірі, ускладнюючи діяльність як самих держав, так і господарюючих суб'єктів. Таким чином, такі несприятливі імлікації екзогенного характеру могли також до певної міри визначати сферу і форми економічного співробітництва між конкретними європейськими державами. У цьому контексті можна помітити, що європейська криза потягла за собою також низку наслідків для економічного співробітництва Польщі з Україною. З огляду на це, засадничою дослідницькою метою даного опрацювання є спроба синтетичного окреслення і аналізу головних форм і сфери взаємних економічних відносин між вказаними державами в умовах економічної і фінансової нестабільності, що зараз спостерігається у Європі.

Ключові слова: Глобальна фінансова криза, європейська боргова криза, економічне співробітництво Польщі з Україною, торговий обмін Польщі з Україною, рух капіталу Польща-Україна

In The global financial crisis implied the occurrence of number of serious economic problems not only within the economic structures of individual countries experiencing financial turbulences, but also in the sphere of their cooperation with the external partners. In case of Europe, the debt crisis has been additionally revealed, having a negative impact of economic and business activities of selected European countries as well as companies. Thus such unfavorable exogenous conditions determined to same extent the scope and forms of economic cooperation between specific European countries. In this context it may be noted that the European debt crisis implied a number of repercussions also for Polish economic cooperation with Ukraine. For this reason, the fundamental research aim of this paper is to describe and analyse the main forms of the economic relations between Poland and Ukraine during financial turbulences in Europe.

Keywords: Global financial crisis, European debt crisis, economic cooperation between Poland and Ukraine, Polish-Ukrainian trade exchange, capital flows between Poland and Ukraine

Глобальный финансовый кризис привёл к появлению ряда серьёзных экономических проблем не только внутри экономических структур стран, переживающих упадок, но и в сфере их сотрудничества с внешним окружением. В

* dr hab., profesor Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytet Wrocławski.

случае Европы, дополнительно проявился ещё и серьёзный долговой кризис, который также негативно воздействовал на экономическую активность в международном измерении, усложняя деятельность как самих государств, так и хозяйственных субъектов. Таким образом, столь неблагоприятные импликации экзогенного характера могли также, в известной степени, определять сферу и формы экономического сотрудничества между конкретными европейскими государствами. В данном контексте можно заметить, что европейский кризис повлёк за собой также ряд последствий для экономического сотрудничества Польши и Украины. По этой причине принципиальной исследовательской целью данной работы является попытка синтетического определения и анализа главных форм и сферы экономических взаимоотношений между указанными государствами в условиях наблюдаемой в настоящее время экономической и финансовой нестабильности в Европе.

Ключевые слова: Глобальный финансовый кризис, европейский долговой кризис, экономическое сотрудничество Польши и Украины, торговый обмен между Польшей и Украиной, движение капитала Польша-Украина

Wprowadzenie.

Przebiegające z różnym nasileniem od 2008 roku zjawiska kryzysowe w gospodarce światowej w istotny sposób wpływają na zakres aktywności gospodarczej obserwowanej w ujęciu międzynarodowym. Globalny kryzys finansowy implikował bowiem wystąpienie szeregu poważnych problemów ekonomicznych nie tylko wewnątrz struktur gospodarczych poszczególnych krajów doświadczających załamania, ale także w sferze ich współpracy z otoczeniem zewnętrznym. Co więcej, w przypadku Europy, jako jeden z efektów globalnych turbulencji finansowych, dodatkowo została jeszcze wygenerowana i później ujawniona głęboka nierównowaga w sektorze finansów publicznych części krajów tworzących UE. W rezultacie europejski kryzys zadłużeniowy, występujący w szczególnie ostrej postaci w kilku krajach strefy euro, negatywnie oddziaływał na koniunkturę gospodarczą całego regionu, utrudniając działanie zarówno samych państw, jak również podmiotów gospodarczych. W ten sposób, tak niekorzystne implikacje o charakterze egzogenicznym mogły determinować również do pewnego stopnia zakres i formy współpracy ekonomicznej pomiędzy konkretnymi państwami europejskimi.

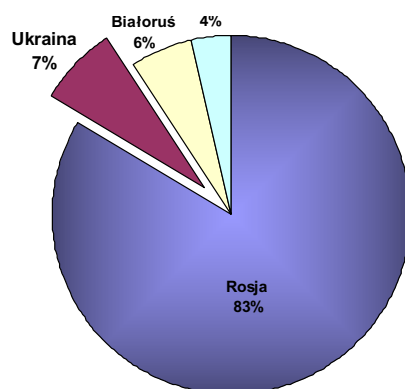
W tym kontekście można zauważyć, iż kryzys europejski implikował również szereg reperkusji dla współpracy gospodarczej Polski z Ukrainą. Z tego względu zasadniczym celem badawczym niniejszego opracowania jest próba syntetycznego zarysowania i analizy głównych form oraz zakresu wzajemnych relacji ekonomicznych pomiędzy wskazanymi państwami w warunkach obserwowanych obecnie turbulencji ekonomicznych oraz finansowych w Europie. Należy jednak już w tym miejscu zaznaczyć, że zjawiska kryzysowe jakkolwiek z natury rzeczy kreują zwykle liczne problemy i negatywne efekty, to jednak, zmieniając w danym czasie konkretne uwarunkowania gospodarcze, mogą paradoksalnie przyczyniać się także do kreowania dodatkowych szans.

Relacje ekonomiczne Polski z Ukrainą.

Współpraca gospodarcza Polski z Ukrainą opiera się na względnie dobrze rozwiniętych podstawach prawno-traktatowych. Zasadniczym aktem prawnym wyznaczającym formalne ramy relacji gospodarczych jest przede wszystkim multilateralne Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy (ang. Partnership and Cooperation Agreement, PCA) podpisane przez EU i Ukrainę

w 1994 roku¹. Z uwagi na członkostwo Polski w strukturach Wspólnoty, od 2004 roku jest to również zasadniczy akt prawny determinujący przedmiotową współpracę pomiędzy Ukrainą i RP. Ponadto warto wskazać na obowiązujące nadal porozumienia bilateralne, w tym zwłaszcza na Umowę między Rządem RP a Rządem Ukrainy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji (podpisaną w 1993 r.), Konwencję między Rządem RP a Rządem Ukrainy w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku (podpisaną w 1993 r.) oraz Umowę między Rządem RP a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy gospodarczej (podpisaną w 2005 r.). Należy również dodać, iż zarówno Polska, jak i Ukraina są członkami Światowej Organizacji Handlu, co także ma niebagatelny wpływ na formalne aspekty współpracy gospodarczej. W rezultacie obowiązujące do chwili obecnej regulacje wynikające z podpisanych porozumień i umów umożliwiły systematyczny rozwój relacji ekonomicznych Polski z Ukrainą już w nowych uwarunkowaniach systemowych, po rozpadzie wcześniej funkcjonujących porozumień w ramach RWPG.

Należy zauważyć, iż Ukraina, obok Federacji Rosyjskiej i Białorusi, jest dla Polski kluczowym partnerem gospodarczym na obszarze WNP. W 2011 roku, co prezentuje Wykres 1, zajmowała drugą pozycję pod względem wielkości realizowanych transakcji handlowych przez polskie przedsiębiorstwa z firmami z obszaru post-radzieckiego. Z tego względu można uznać, iż Ukraina należy do strategicznych partnerów handlowych Polski w Europie Wschodniej, będąc

Wykres 1. Struktura geograficzna wymiany handlowej Polski z krajami WNP w 2011 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa 2012.*

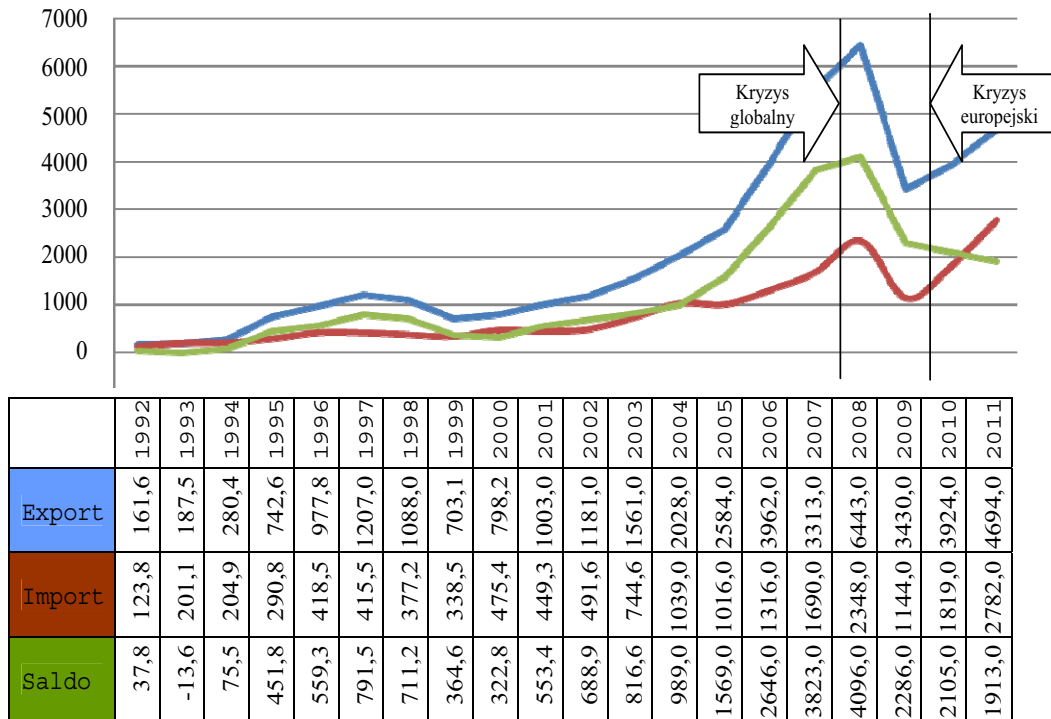
Analizując formy współpracy ekonomicznej pomiędzy Polską i Ukrainą można zauważyć, iż w dalszym ciągu w całości kształcie tych relacji najważniejsze miejsce zajmuje wymiana handlowa. Kluczowa rola handlu zagranicznego jest z jednej strony naturalnym zjawiskiem z uwagi na bliskość geograficzną oraz związaną z tym możliwość realizacji zyskownych transakcji przez polskie i ukraińskie przedsiębiorstwa, z drugiej natomiast strony wynika z relatywnie ograniczonych jeszcze możliwości współpracy w innych obszarach kooperacyjnych [1].

Wymiana handlowa Polski z Ukrainą, jak prezentuje przebieg krzywych na Wykresie 2, generalnie systematycznie rosła w ostatnich dwóch dekadach, z wyjątkiem stosunkowo krótkich okresów (kryzysowych), w których odnotowano przejściowy spadek obrotów. Można zauważyć, iż na przestrzeni lat 1991-2011 eksport wzrósł z poziomu zaledwie 161,6 mln USD

¹ Porozumienie PCA pomiędzy UE i Ukrainą zostało podpisane 14 czerwca 1994 r., jednak weszło w życie dopiero 1 marca 1998 r. Ponadto 29 kwietnia 2004 r. Ukraina podpisała jeszcze dodatkowy protokół rozszerzający zapisy PCA na nowe kraje przystępujące do UE, w tym również Polskę.

w 1991 roku do poziomu 4694 mln USD w roku 2011, natomiast import wzrósł w tym samym okresie z poziomu 123,8 mln USD do 2782 mln USD. Oznacza to wielokrotny i stały wzrost wzajemnych obrotów handlowych, a tym samym umocnienie się pozycji Ukrainy jako ważnego partnera Polski w Europie Wschodniej. Warto także podkreślić, iż niemal w całym okresie transformacji (z wyjątkiem 1993 roku) Polska odnotowywała nadwyżkę w handlu z Ukrainą, chociaż jej skala zaczyna systematycznie maleć w ostatnich latach.

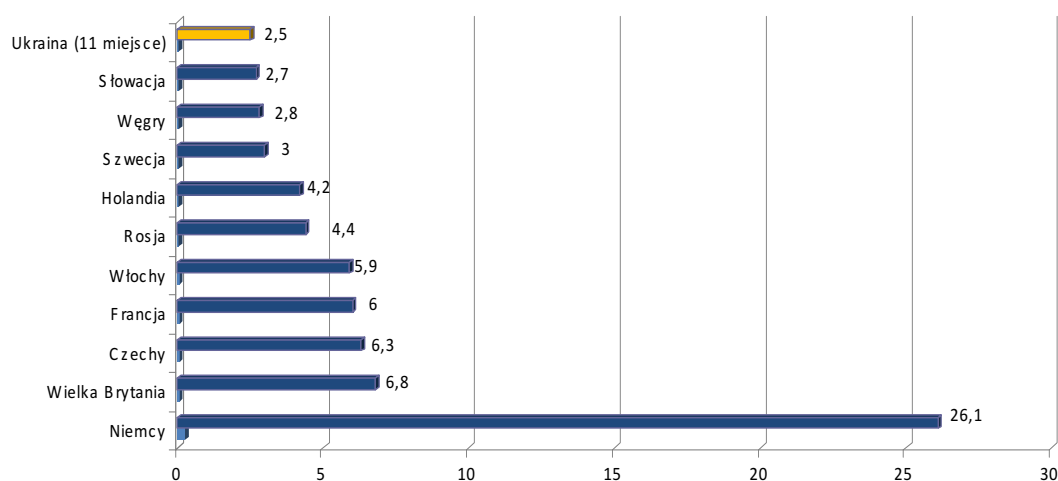

Wykres 2. Wymiana handlowa Polski z Ukrainą w latach 1992-2011 (w mln US).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa 2012.

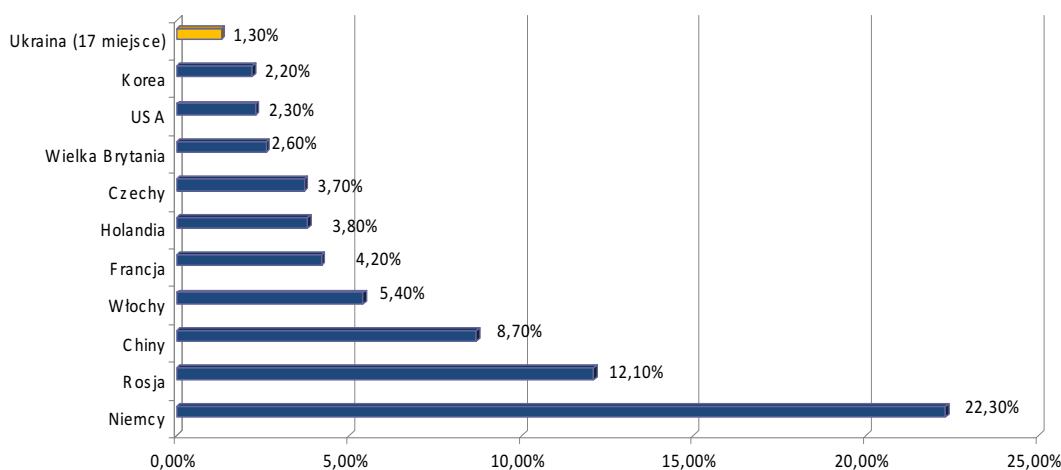
Analizując obroty handlowe pomiędzy Polską i Ukrainą w okresie ostatnich kilku lat wyraźnie widać negatywny wpływ globalnego i później też częściowo europejskiego kryzysu finansowego na wartość realizowanych transakcji. Wraz z pogorszeniem koniunktury gospodarczej w całej gospodarce światowej oraz eskalacją problemów finansowych w krajach UE, a także w Europie Wschodniej, znaczącej redukcji uległa wartość sprzedaży polskich towarów na Ukrainie oraz wartość zakupów na tym rynku. W 2009 roku w porównaniu do rekordowego pod względem obrotów roku 2008 zanotowano drastyczny spadek eksportu z Polski na Ukrainę o 47%; w tym samym okresie spadek importu z Ukrainy do Polski wyniósł aż 48%. Tak gwałtowne załamanie wzajemnych transakcji handlowych w głównej mierze wynikało ze znaczącego pogorszenia sytuacji gospodarczej wschodniego partnera, w tym zwłaszcza z problemów związanych z finansowaniem wzrostu gospodarczego oraz odnotowanych turbulencji walutowych. Dekoniunktura oraz zjawiska recesyjne obserwowane na świecie i w UE, przy dużym uzależnieniu Ukrainy od eksportu, skutkowały narastaniem wewnętrznych problemów gospodarczych, a w konsekwencji spadkiem także wolumenu transakcji z polskimi przedsiębiorstwami. Znamienne jednak, iż po kryzysowym załamaniu obrotów handlowych z Polską w 2009 roku, już w następnych latach następowała stopniowa poprawa wzajemnych relacji ekonomicznych. Według wstępnych danych GUS obroty handlowe pomiędzy Polską i Ukrainą w okresie styczeń-wrzesień 2012 roku wzrosły o 3% w stosunku do analogicznego okresu roku

poprzedniego (eksport: wzrost o 10,2%, natomiast import: spadek o 8,6%). W konsekwencji należy podkreślić, iż odnotowany obecnie wzrost obrotów, chociaż nie osiągnął jeszcze skali sprzed roku 2008 roku, realizowany jest pomimo trudnych warunków wynikających z utrzymującego się nadal kryzysu finansowego w UE. Z tego względu można zauważyć, iż zewnętrzny szok w postaci turbulencji finansowych w Europie w mniejszym stopniu, aniżeli wcześniej kryzys globalny, wpływa na obecne relacje handlowe Polski z Ukrainą. Co więcej, istotna jest również poprawa pozycji Ukrainy w całościowej strukturze geograficznej polskiego handlu zagranicznego, co prezentują Wykresy 3 i 4.

Wykres 3. Struktura geograficzna polskiego eksportu w 2011 roku (udział % w całości polskiego eksportu).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego*, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa 2012.

Wykres 4. Struktura geograficzna polskiego importu w 2011 roku (udział % w całości polskiego importu).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego*, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa 2012.

W 2011 roku Ukraina zajmowała już 11 pozycję wśród największych rynków zbytu dla polskiego eksportu i 17 pozycję wśród największych dostawców towarów na rynek polski. Według Ministerstwa Gospodarki RP skutkowało to w konsekwencji uplasowaniem się Ukrainy na 16. pozycji w gronie najważniejszych partnerów w handlu zagranicznym Polski (biorąc pod uwagę łącznie wartość obrotów eksportowych i importowych) [2]. W rezultacie, jak już wcześniej wskazano, rola Ukrainy nie tylko systematycznie rośnie w handlu Polski z krajami WNP, ale jest

też coraz bardziej istotna w całości realizowanych transakcji wymiennych z partnerami zagranicznymi przez polskie przedsiębiorstwa. Może to prowadzić do konstatacji sugerującej, iż paradoksalnie dekonjunktura w UE, jako samo w sobie zjawisko obiektywnie negatywne, to jednak stała się także jedną z przyczyn częściowej reorientacji kierunków ekspansji dla polskiego eksportu, a jednocześnie wpłynęła pozytywnie na stopniowy wzrost obrotów handlowych Polski z Ukrainą.

W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na strukturę towarową transakcji handlowych Polski z Ukrainą. Jak wynika z analizy danych GUS zaprezentowanych w Tabeli 1. najważniejsze pozycje w polskim eksporcie nadal stanowią towary przemysłowe, maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, a także wyroby przemysłu chemicznego. W imporcie z Ukrainy na polski rynek dominują natomiast surowce i towary przemysłowe. Należy zauważyć, iż struktura towarowa handlu zagranicznego Polski z Ukrainą nie uległa zasadniczym zmianom w ostatnim okresie.

Tabela 1.

Struktura towarowa wymiany towarowej Polski z Ukrainą w 2011 roku (mln USD).

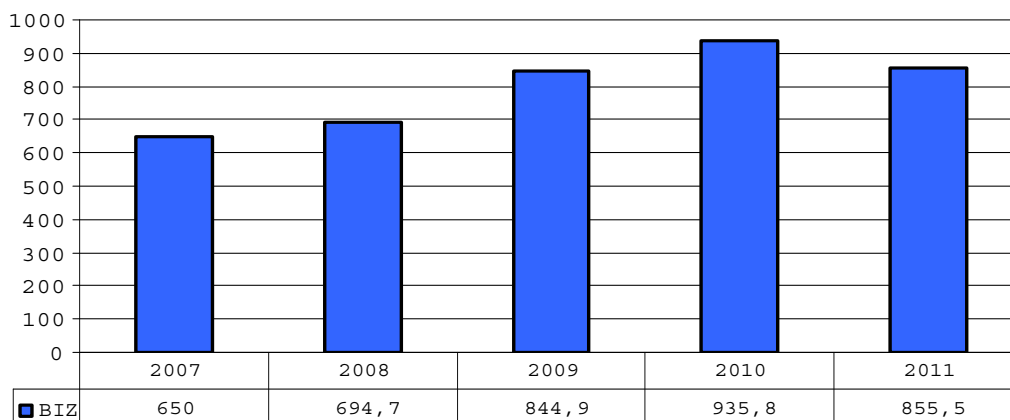
Grupa towarowa	Import	Eksport
Żywność i zwierzęta żywe	203185	447367
Napoje i tytoń	4557	7004
Surowce niejadalne (bez paliw)	945564	45966
Paliwa mineralne, smary i materiału pochodne	175652	239632
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne	83766	16691
Chemikalia i produkty pokrewne	250212	734137
Towary przemysłowe sklasyfikowane głównie wg surowca	901400	1384490
Maszyny, urządzenia, sprzęt transportowy	196218	1286724
Różne wyroby przemysłowe	31132	525563

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa 2012.

Prezentując syntetycznie relacje ekonomiczne Polski z Ukrainą warto jeszcze zwrócić szczególną uwagę na rosnące obroty usługowe. W 2011 roku sprzedaż polskich usług na rynku ukraińskim osiągnęła niebagatelny poziom 1639575 tys USD, co spowodowało, iż Ukraina stała się ósmym rynkiem eksportu usług z Polski. W tym samym okresie import usług z Ukrainy zrealizowano na poziomie znacznie mniejszym, wynoszącym 369213 tys USD [3]. Sektor ten, pomimo wyraźnie jeszcze mniejszej skali obrotów w porównaniu do wymiany handlowej, wykazuje potencjał do dalszego wzrostu swojej roli w całości obrotów handlu zagranicznego Polski z Ukrainą.

Współpraca gospodarcza pomiędzy Polską i Ukrainą realizowana jest również na innych płaszczyznach. Do jej pozahandlowych form niewątpliwie można zaliczyć przepływy kapitału i są to zarówno bezpośrednie inwestycje zagraniczne, jak również inwestycje portfelowe. Do 2010 roku, jak prezentuje Wykres 5, bezpośrednie zaangażowanie kapitałowe polskich przedsiębiorstw w ukraińskiej gospodarce systematycznie rosło, osiągając na koniec wskazanego okresu wartość skumulowaną na poziomie 935,8 mln USD. W kolejnym jednak roku skala polskich inwestycji bezpośrednich na rynku ukraińskim zmalała do poziomu 855,5 mln USD. Tym niemniej Polska jest obecnie 13. pod względem zainwestowanego kapitału inwestorem za-

granicznym na Ukrainie, co wskazuje na jej relatywnie istotną skalę zaangażowania w systemie gospodarczym wschodniego partnera. Natomiast bezpośrednio inwestycje zagraniczne Ukrainy realizowane w Polsce, według danych Państwowej Służby Statystycznej Ukrainy, wyniosły w ujęciu skumulowanym 53,3 mln USD na dzień 1 października 2012 roku [4]. Jednakże w ocenie WPHI Ambasady RP w Kijowie, faktyczny wymiar ukraińskich inwestycji bezpośrednich w Polsce jest znacznie wyższy i może nawet sięgać poziomu 1,5 mld USD.

Wykres 5. Inwestycje bezpośrednie polskich firm na Ukrainie (wartość skumulowana, mln USD).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Gospodarki RP.

Należy zauważyć, iż w ostatnim okresie wzrastała natomiast skala inwestycji portfelowych, co można również uznać za istotną formę współpracy kapitałowej pomiędzy Polską i Ukrainą. W maju 2007 roku Warszawska Giełda Papierów Wartościowych (GPW) podpisała formalnie umowę o współpracy z Ukraińską Giełdą Papierów Wartościowych, co otwierało możliwość notowań zainteresowanych polskich i ukraińskich przedsiębiorstw na parkietach obu krajów. Warto wskazać w tym miejscu, iż w 2012 roku notowanych było na GPW w Warszawie 12 ukraińskich spółek (aż 11 na rynku podstawowym i 1 na rynku NewConnect), reprezentujących różne branże i sektory gospodarki. Szacuje się, iż dotychczas w ramach pierwotnych i wtórnych emisji akcji, ukraińskie spółki uzyskały kapitał w wysokości około 710 mln USD [5]. Co więcej, rosnące zainteresowanie ukraińskich przedsiębiorstw debiutem na GPW zainicjowało uruchomienie w Warszawie w 2011 roku specjalnego indeksu ukraińskich firm notowanych na wskazanym rynku. W obliczu mniejszej aktywności inwestorów bezpośrednich, można uznać, iż aktywność inwestorów portfelowych jest również wartościowym poszerzeniem pola wzajemnej współpracy kapitałowej. Wprawdzie inwestycje portfelowe z natury rzeczy mają zwykle charakter krótkoterminowy i nie odnoszą się bezpośrednio do sfery realnej gospodarki, to jednak w obecnych warunkach mogą stanowić także potencjalnie ważne źródło finansowania działalności przedsiębiorstw.

Szanse i zagrożenia w dobie kryzysu europejskiego.

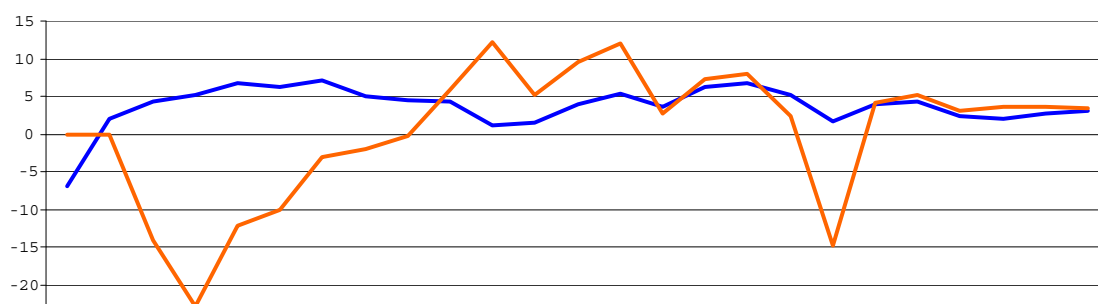
Aktualny europejski kryzys zadłużeniowy jako zjawisko zasadniczo ekonomiczne i finansowe generuje szereg implikacji dla gospodarek Polski oraz Ukrainy, a w związku z tym także dla współpracy ekonomicznej między wskazanymi krajami. Z tego względu za kluczową determinantę analizowanego procesu bilateralnej współpracy ekonomicznej można zatem uznać perspektywę wzrostu gospodarczego obu wymienionych państw, które w dużej mierze zależne są przecież od aktualnej i przyszłej koniunktury gospodarczej w Europie, a także na świecie.

Sytuacja bieżąca oraz prognozowany wzrost gospodarczy wpływają bowiem w zasadniczy sposób na możliwości lokowania polskiej oferty eksportowej na rynku ukraińskim oraz na

zgłaszane zapotrzebowanie przedsiębiorstw na produkty i surowce wschodniego partnera handlowego. W tym kontekście dostępne projekcje makroekonomiczne wydają się obecnie rysować umiarkowanie pozytywne scenariusze rozwoju obecnej i przyszłej sytuacji. Jak pokazuje przebieg krzywych na Wykresie 6, uwzględniający także prognozy Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), zarówno Polska, jak i Ukraina mogą utrzymać, pomimo kryzysu europejskiego, wzrost gospodarczy w krótkim i średnim okresie. Wprawdzie dynamika wzrostu PKB w Polsce w latach 2012-2013 wskazuje na narastające spowolnienie ekonomiczne, ale jest to jednak nadal poziom oznaczający utrzymanie dodatniego tempa rozwoju gospodarczego.

Co więcej, spodziewana poprawa sytuacji ekonomicznej w Europie, umożliwi osiągnięcie w Polsce bardziej korzystnych wartości w odniesieniu do analizowanego tempa wzrostu w latach 2014-15. W przypadku Ukrainy wartości prognozowane wzrostu gospodarczego wydają się nawet jeszcze bardziej sprzyjające. W latach 2012-2015 ukraińska gospodarka może odnotować wzrost na poziomie średniorocznym w wysokości 3,39%, chociaż warto podkreślić, iż w roku 2009 nastąpił tutaj drastyczny i gwałtowny spadek wytwarzanego PKB.

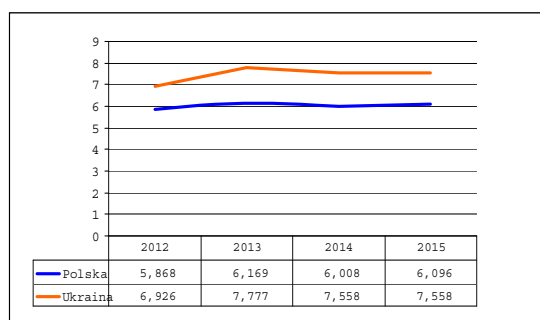
W konsekwencji jednak, przy założeniu, że przytoczone tutaj prognozy MFW będą zbliżone do realnych odczytów danych odnoszących się do wzrostu gospodarczego, można spodziewać się generalnie pozytywnego wpływu koniunktury ekonomicznej w obu krajach na skalę i współpracę gospodarczej w najbliższych latach.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	-7,01	2,01	4,29	5,24	6,73	6,24	7,09	4,98	4,52	4,25	1,21	1,44	3,87	5,35	3,62	6,23	6,79	5,13	1,63	3,87	4,32	2,35	2,05	2,72	3,11
Ukraina	0	0	-14,2	-22,9	-12,2	-10,0	-2,99	-1,95	-0,22	5,85	12,20	5,20	9,60	12,10	2,70	7,30	7,90	2,30	-14,80	4,10	5,15	3,00	3,52	3,54	3,50

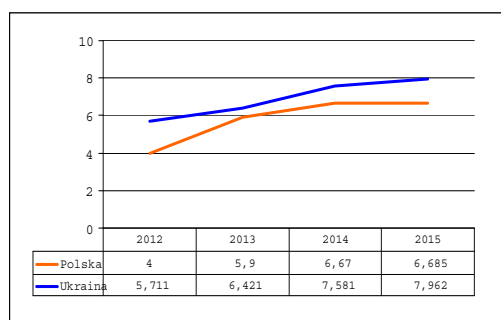
Wykres 6. Wzrost PKB Polski i Ukrainy (zmiana %, ceny stałe).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *World Economic Outlook Database, IMF October 2012.*

Wykres 7. Prognozowana dynamika importu Polski i Ukrainy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *World Economic Outlook Database, IMF October 2012.*

Wykres 8. Prognozowana dynamika eksportu Polski i Ukrainy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *World Economic Outlook Database, IMF October 2012.*

Jednocześnie obecnie dostępne prognozy MFW, prezentowane na Wykresach 7 i 8, sugerują utrzymanie przez Polskę i Ukrainę ogólnej relatywnie wysokiej dynamiki wzrostu zarówno importu, jak i eksportu w perspektywie okresu 2012-2015. Wskazania te, jakkolwiek zawsze obarczone są naturalną niepewnością, to jednak w podanym przedziale czasu mogą stanowić istotną wskazówkę przy analizie aktualnych i przyszłych tendencji także w odniesieniu do perspektyw współpracy handlowej Polski oraz Ukrainy. Podejście takie jest o tyle usprawiedliwione, iż także inne prognozy potwierdzają generalnie podobny rozwój sytuacji w tym zakresie. Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE) szacuje wzrost łącznego eksportu Polski na rynki krajów Europy Środkowo-Wschodniej, co także odnosi się to do handlu z Ukrainą, na poziomie 21,1% w 2012 roku oraz 19,4% w 2013 roku [6].

W rezultacie można stwierdzić, iż względnie korzystne prognozy odnośnie wzrostu gospodarczego w obu analizowanych krajach, jak również prognozy dynamiki eksportu i importu, kreują obecnie umiarkowanie pozytywny obraz aktualnych relacji ekonomicznych Polski z Ukrainą w okresie kryzysu oraz ich kształtu w najbliższej przyszłości. Warto jednak w tym miejscu zwrócić uwagę na jeszcze inne determinanty rozwoju tych relacji w czasie przebiegającego kryzysu europejskiego. Za potencjalną szansę w tym kontekście można uznać dalszą wymuszoną przez warunki zewnętrzne (szczególnie w strefie euro) reorientację geograficzną polskiego handlu zagranicznego. Przy obniżonym popycie na rodzime towary na Jednolitym Rynku Europejskim w wyniku utrzymujących się turbulencji finansowych, konieczne będzie zintensyfikowanie działań polskich przedsiębiorstw zmierzających do poszukiwania innych rynków zbytu. W konsekwencji, z uwagi m.in. na bliskość geograficzną, może to prowadzić do wzrostu obrotów handlowych pomiędzy Polską i Ukrainą. Ponadto sprzyjającą przesłanką dla rozwoju analizowanych relacji ekonomicznych może być potencjalnie pogłębienie współpracy gospodarczej pomiędzy całą Unią Europejską a Ukrainą, czego realną emanacją mogłaby się stać w przyszłości strefa wolnego handlu obejmująca UE i Ukrainę. Dodatkowo warto jeszcze uwzględnić szereg przesłanek na poziomie mikroekonomicznym, które również mogą pozytywnie wpływać na zakres współpracy polskiego i ukraińskiego sektora przedsiębiorstw w okresie kryzysu. Przesłanki te mają związek z postępującą modernizacją aparatu wytwórczego w Polsce, skutkującą generalną poprawą jakości oferowanych produktów, a także poprawą aktywności marketingowej przedsiębiorstw. Ponadto dalsza rozbudowa infrastruktury zarówno «twardej», w tym zwłaszcza transportowej, jak również infrastruktury otoczenia biznesu będzie kreować korzystne warunki dla intensyfikacji wskazanych relacji biznesowych. W rezultacie sprzyjające uwarunkowania mikroekonomiczne mogą również przyczynić się do rozwoju przedmiotowych relacji ekonomicznych.

Jednocześnie jednak należy zwrócić uwagę na stale występujące niebagatelne zagrożenia. Z perspektywy makroekonomicznej najpoważniejszym zagrożeniem, jak się obecnie wydaje, jest drastyczne pogłębienie się kryzysu europejskiego implikującego silne zjawiska recesyjne w gospodarkach krajów UE, co także może wpłynąć negatywnie na sytuację gospodarczą nie tylko samej Wspólnoty, ale też całej Europy Wschodniej. Dalsza eskalacja kryzysu nie może być bowiem rozpatrywana tylko w kategoriach potencjalnej wymuszonej reorientacji geograficznej na «wschód», ale może ograniczyć generalnie aktywność przedsiębiorstw w obu krajach. Ponadto kryzys europejski może przyczynić się do wzmocnienia tendencji protekcyjnych w UE, a tym samym potencjalnie zmniejszyć atrakcyjność współpracy gospodarczej Polski z Ukrainą w przypadku wdrożenia szeregu barier w postaci dodatkowych narzędzi taryfowych i pozataryfowych. Występujące obecnie utrudnienia o charakterze administracyjnym, po stronie UE i Ukrainy, już teraz stanowią destymulację dla dalszej współpracy wskazanych partnerów. Jednocześnie potencjalna inicjacja procesów realnej integracji Ukrainy z krajami WNP w ramach

tego rodzaju projektów promowanych aktywnie przez Federację Rosyjską może stać się barierą dla intensyfikacji współpracy gospodarczej w krajami UE, w tym również z Polską. Ponadto niekorzystne dla Polski wyniki negocjacji budżetowych w UE i w konsekwencji zmniejszenie środków rozwojowych dostępnych w ramach funduszy strukturalnych może również negatywnie wpłynąć na intensyfikację owej współpracy. Jednocześnie, co należy również wskazać, na poziomie mikroekonomicznym utrzymuje się nadal sektorowo luka technologiczna wynikająca z niskich nakładów na sektor B+R, implikująca ograniczenie potencjalnego pola kooperacji przedsiębiorstw z Polski i Ukrainy, braki kapitałowe oraz utrzymujący się jeszcze niski stan wiedzy rynkowej oraz świadomości przedsiębiorców o możliwościach wzajemnej współpracy negatywnie wpływają na analizowaną współpracę.

Wymienione zaledwie w zarysie wybrane determinanty kształtujące stan obecny i perspektywy współpracy gospodarczej pomiędzy Polską i Ukrainą w okresie kryzysu europejskiego wskazują wyraźnie, obok niewątpliwych bardzo poważnych zagrożeń, na pojawiające się jednak dodatkowe szanse. W dalszym ciągu, pomimo notowanych w ostatnich latach turbulencji szczególnie w sferze finansowej części krajów UE, widoczne są także perspektywiczne pola współpracy gospodarczej. Za takie Ministerstwo Gospodarki RP uważa przede wszystkim w sferze handlu sektor energetyczny (potencjalna dostawa maszyn i urządzeń, a także technologii), branżę rolno-spożywczą (eksport towarów oraz dostawy maszyn, technologii i know how), sektor budowlany (dostawy lub produkcja maszyn, urządzeń i materiałów), sektor dóbr konsumpcyjnych, zwłaszcza AGD oraz farmaceutyki i kosmetyki, a także eksport usług (głównie leczniczych, edukacyjnych i turystycznych). Podobne wskazania sektorowe pojawiają się w odniesieniu do rozwoju potencjalnej współpracy inwestycyjnej [7]. Ponadto podejmowane przez różne instytucje działania wspierające mogą przyczynić się do dalszego rozwoju dwustronnych relacji ekonomicznych i osiągnięcia trwałych korzyści kooperacyjnych nawet w okresie kryzysu. Warto w tym miejscu wskazać, iż w Polsce dostępne są dla przedsiębiorców zainteresowanych internacjonalizacją swojej działalności operacyjnej, w tym także współpracą z Ukrainą, różne instrumenty wsparcia. Wśród tych form pomocy można obecnie wymienić m.in. program Ministerstwa Gospodarki RP «Paszport do eksportu», utworzenie w Polsce sieci regionalnych Centrów Obsługi Inwestora oraz Centrów Obsługi Eksportera, działalność Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, działalność Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, aktywność polskiej dyplomacji ekonomicznej na Ukrainie, a także możliwość realizacji różnych projektów rozwojowych w sektorze przedsiębiorstw finansowanych ze środków UE. Warta podkreślenia w tym kontekście jest również obserwowana aktywność niektórych polskich samorządów regionalnych zorientowana na intensyfikację relacji gospodarczych z Ukrainą.

Wnioski.

Z polskiej perspektywy współpraca gospodarcza z Ukrainą może być istotnym elementem w całokształcie relacji ekonomicznych RP z otoczeniem zewnętrznym. Widoczny jest tutaj nadal znaczący potencjał, a przebiegający kryzys finansowy w UE, jeżeli nie będzie paraliżował strukturalnie obu partnerów, może paradoksalnie przyczynić się także do rozszerzenia pola dwustronnej kooperacji. Ukraina niewątpliwie nadal należy bowiem do grona najważniejszych partnerów Polski w Europie Wschodniej i kształtowanie korzystnych warunków dla rozwoju tej współpracy może mieć charakter strategiczny dla polskiej aktywności gospodarczej w tym regionie. Z uwagi jednak na trudne warunki zewnętrzne oraz problemy wewnętrzne wydaje się zasadnym zintensyfikowanie działań w różnych sferach zmierzających do wsparcia i wzmocnienia wzajemnych powiązań ekonomicznych. Należy jednak zauważyć, iż sama paleta różnorodnych form pomocy, a także zasygnalizowane w tym opracowaniu zaangażowanie

wybranych instytucji, kreuje niewątpliwie dodatkowe możliwości i szanse we współpracy ekonomicznej Polski z Ukrainą, ale nie przesądza o sukcesie w tym zakresie. W dalszym ciągu istotne są tutaj przede wszystkim różnorodne uwarunkowania systemowe, cechy strukturalne gospodarek Polski i Ukrainy, a także aktywność i efektywność sektora przedsiębiorstw w obu krajach. To właśnie te fundamentalne czynniki determinują długookresowo realne szanse na rozwój analizowanej współpracy.

Literatura

1. Wróblewski M., Gospodarczy wymiar sąsiedztwa Polski i Ukrainy, [w:] Wolański M., Leszczenko L., (red.), Polska-Ukraina: więcej niż samo sąsiedztwo, Wydawnictwo Arboretum, Wrocław : 2006.
2. Ukraina: informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Ukrainą, Wymiana handlowa Polski z Ukrainą, Ministerstwo Gospodarki RP, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>, 18.12.2012.
3. Rocznik Handlu Zagranicznego, Główny Urząd Statystyczny RP, Warszawa : 2012.
4. Polsko-ukraińska współpraca inwestycyjna, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie, <http://kiev.trade.gov.pl>, 15.12.2012.
5. Ukraina: informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Ukrainą, Współpraca inwestycyjno kapitałowa, Ministerstwo Gospodarki RP, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>, 18.12.2012.
6. Prognoza eksportu, Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych, Warszawa : 2012 (http://www.kuke.com.pl/prognoza_eksportu, 03.12.2012). Prognozy te KUKE sporządza na podstawie danych o stanie gospodarki oraz zapotrzebowania na usługi tej instytucji.
7. Ukraina: informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Ukrainą, Ministerstwo Gospodarki RP, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>, 18.12.2012.

Шнирков О.І.*

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС

Проаналізовано внутрішні та зовнішні чинники економічних ефектів вільної торгівлі України з ЄС. Зроблено аналіз структури та динаміки лібералізації інтеграційних економічних процесів.

Ключові слова: вільна торгівля, інтеграційні економічні процеси.

In this article analysis of internal and external factors of the economic effects of free trade between Ukraine and the EU was made. The analysis of the structure and dynamics of liberalization of economic integration processes.

Keywords: free trade, economic integration processes.

Проанализированы внутренние и внешние факторы экономических эффектов свободной торговли Украины с ЕС. Сделан анализ структуры и динамики либерализации интеграционных экономических процессов.

Ключевые слова: свободная торговля, интеграционные экономические процессы.

Існує достатньо значний перелік досліджень економічних ефектів лібералізації торгівлі України з ЄС. Вони відрізняються між собою як методологією дослідження, так і припущенням глибини інтеграційних процесів, остаточно невизначеністю динаміки та структури лібералізації економічної взаємодії. Отже, часто їх результати не співпадають між собою, навіть мають суперечливий характер¹. Крім того, слід пам'ятати, що в існуючих моделях розрахунку ефектів від різних форм міжнародної інтеграції перевага надається визначенню ефектів насамперед за рахунок скасування мит, не враховуються повною мірою зміни еластичності попиту та пропозиції після відкриття ринків, залишається відкритим питання про кореляцію різних факторів економічного зростання, інколи статистична похибка співрозмірна з величинами ефектів тощо. З іншого боку, розвинені форми міжнародної інтеграції (починаючи з поглиблених та розширених зон вільної торгівлі та митних союзів) повинні розглядатися як складова регіональної моделі соціально – економічного та політичного розвитку в цілому. Отже прийняття рішення щодо участі у розвинених формах міжнародної інтеграції не може бути зведене лише до співставлення ефектів від економічної лібералізації.

¹ Це також стосується оцінок економічних наслідків приєднання України до Митного союзу. Див., наприклад: De Souza L.V. An Initial Estimation of the Economic Effects of the Creation of the EurAsEC Customs Union on its members / Economic Premise / The World Bank. – 2011; В.В. Івантер, В.М. Геєц, В.А. Ясинський, А.А. Широв, А.М. Анисимов. Экономические последствия создания ЕЭП и присоединения к нему Украины. Евразийская экономическая интеграция № 1 (14), февраль 2012.

* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Одне з перших досліджень наслідків створення зони вільної торгівлі України з ЄС припускало, що саме сільське господарство України отримає найбільший обсяг позитивних ефектів у торгівлі із значно меншими для промисловості: зростання експорту сільськогосподарської продукції України до ЄС може сягнути 50% , промислової – 15% [1].

Інший аналіз на основі гравітаційної моделі показав, що за умов вступу України до ЄС в 2004 р. питома вага промислової продукції в експорті країни подвоїлася би у 2007 р. у порівнянні з існуючими показниками. Цей висновок пов'язаний з процесом відхилення торгівлі, оскільки окремі нові країни ЄС прямо конкурували з українським експортом до Союзу [2].

Дослідження 2006 р. не виявило суттєвих позитивних ефектів для України від простої класичної зони вільної торгівлі, але довело значні переваги від глибокої інтеграції навіть до додаткового збільшення темпів економічного зростання на 1,5 % на рік. При цьому зростання добробуту оцінювалося на рівні 4-7 % тільки з урахуванням статичних ефектів, а з урахуванням динамічних ефектів відсоток зростання збільшувався в 2-3 рази [3].

Інше дослідження довело пряму залежність зростання внутрішнього валового продукту України (до 5,3 %) від широти та глибини зони вільної торгівлі з ЄС [4].

Одне з досліджень передбачає негативний вплив на добробут країн СНД як від простої, так і від глибокої зони вільної торгівлі з ЄС. Глибока зона вільної торгівлі може призвести до зменшення добробуту на 0,4 %, перш за все, внаслідок погіршення умов торгівлі. Позитивні ефекти від усунення нетарифних бар'єрів переважаються негативними торговельними ефектами [5].

Однак, у переважній більшості наукових праць переваги економічної гармонізації з ЄС та економічних реформ в Україні є настільки значними, що вони набагато перевищують можливі втрати. Так, наприклад, одне з досліджень, припускаючи падіння споживання окремими домашніми господарствами в Україні внаслідок простої зони вільної торгівлі, тим не менш, передбачає значно більший об'єм позитивних ефектів від глибокої зони вільної торгівлі [6]. Інше дослідження 2011 р. оцінює зростання добробуту на 5,8 % у довгостроковій перспективі тільки за рахунок усунення нетарифних бар'єрів [7]. Ще один аналіз того ж року прогнозує збільшення добробуту України на 4,3 % внаслідок статичних ефектів та на 11,8% від довгострокових ефектів [8].

Одне з останніх досліджень економічних наслідків різних форм інтеграції України з ЄС проведено Oxford Economics із залученням у тому числі українських фахівців [9]. Розглянуто три основні сценарії лібералізації економічних відносин з ЄС: класична, вузька зона вільної торгівлі (КЗВТ), поглиблена та розширена зона вільної торгівлі (ПЗВТ); митний союз України з ЄС (МС). Всі три варіанти показують суттєві позитивні ефекти для економіки України (див. табл.1).

Таблиця 1.
Ефекти різних форм інтеграції України з ЄС.

Зміни у порівнянні з базовим періодом (у %) КЗВТ Україна-ЄС				
Рік	Рівень споживання	Реальний рівень доходу	Реальний рівень прибутку	Зайнятість
2013	0.23	0.29	0.16	0.12
2015	0.58	0.65	0.20	0.47
2017	0.71	0.93	0.28	0.78
2025	1.83	1.74	0.55	1.39

Зміни у порівнянні з базовим періодом (у%) ПЗВТ Україна-ЄС				
Рік	Рівень споживання	Реальний рівень доходу	Реальний рівень прибутку	Зайнятість
2013	0.24	0.31	0.16	0.13
2015	0.79	0.92	0.27	0.65
2017	1.59	2.00	0.59	1.46
2025	5.67	6.56	2.21	4.58
Зміни у порівнянні з базовим періодом (у %) МС Україна-ЄС				
Рік	Рівень споживання	Реальний рівень доходу	Реальний рівень прибутку	Зайнятість
2013	0.41	0.25	0.06	0.15
2015	1.19	0.75	-0.11	0.79
2017	2.18	1.90	0.06	1.83
2025	7.82	7.40	1.51	6.14

Джерело: [9]

З реально можливих на сучасному етапі форм інтеграції з ЄС (КЗВТ та ПКЗТ) найбільш привабливою є остання, оскільки вона забезпечує суттєве зростання позитивних ефектів для української економіки у порівнянні з класичною зоною вільної торгівлі. З іншого боку, автори підкреслюють, що це можливо лише за умов проведення ефективних економічних реформ, зближення з регуляторним середовищем в ЄС. Іншими словами, угода про ПЗВТ є важливим фактором реформування української економіки, асоціація з ЄС приведе до суттєвих позитивних наслідків для України тільки за умов активної та ефективної державної економічної політики². Повільні та поверхневі економічні зміни суттєво мінімізують позитивний ефект від ПЗВТ. До речі, одним з чинників фінансової кризи в Греції, Португалії, Іспанії, на Кіпрі вважається слабка та неефективна політика відповідних урядів щодо її попередження.

Розподіл ефектів від ПЗВТ по галузях економіки України не є однорідним (див. табл. 2).

Таблиця 2.
Вплив всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС на галузевий розвиток економіки України.

Галузь економіки	Різниця з базовим рівнем (%)*	Складний річний показник зростання у галузі	Частка зростання
Легка промисловість	49.4	8.1	0.1
Продукти харчування	15.9	7.1	0.3
Будівництво	8.7	6.1	0.1

² Існуючий на початку 2013 р. проект Угоди про асоціацію передбачає імплементацію більше 500 нормативних актів ЄС в регуляторне середовище України.

Сільське господарство	7.0	3.5	0.3
Торгівля	6.5	5.7	0.7
Бізнес послуги	5.6	6.1	0.6
Фінансові посередники	5.5	6.8	0.3
Фінансові послуги	5.5	6.8	0.3
Комунальні послуги	4.8	5.8	0.2
Енергетика	4.5	6.1	0
Інші послуги	3.9	4.5	0.6
Транспорт та комунікації	3.7	5.3	0.6
Інша промисловість	2.1	5.5	0.2
Державний сектор	1.7	4.1	0.2
Машинобудування	1.0	5.9	0.2
Охорона здоров'я	0.6	1.1	0
Освіта	0.5	1.0	0
Хімічна промисловість	0	5.7	0.1
Залізо та сталь	-0.7	5.7	0.2
Видобуток корисних копалин	-1.5	4.5	0.2
Базові метали	-4.3	5.4	0
Загалом	4.3	5.1	5.1

*Негативні значення означають не падіння виробництва, а лише більш повільне зростання у порівнянні з базовим рівнем.

Джерело: [9, с. 92]

Суттєві преференції отримують легка та харчова промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля. Значно меншими будуть ефекти для видобутку корисних копалин, металевих руд, чорної металургії та хімії.

Вказане дослідження одне з перших спеціально розглядає питання економічних наслідків для України можливої реакції Росії на підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Стурбованість Росії у цьому випадку має переважно, та перш за все, політичний характер. Хоч такі заходи у відповідь на Угоду можуть мати широкий характер («по всіх фронтах»), тут проаналізовані саме економічні.

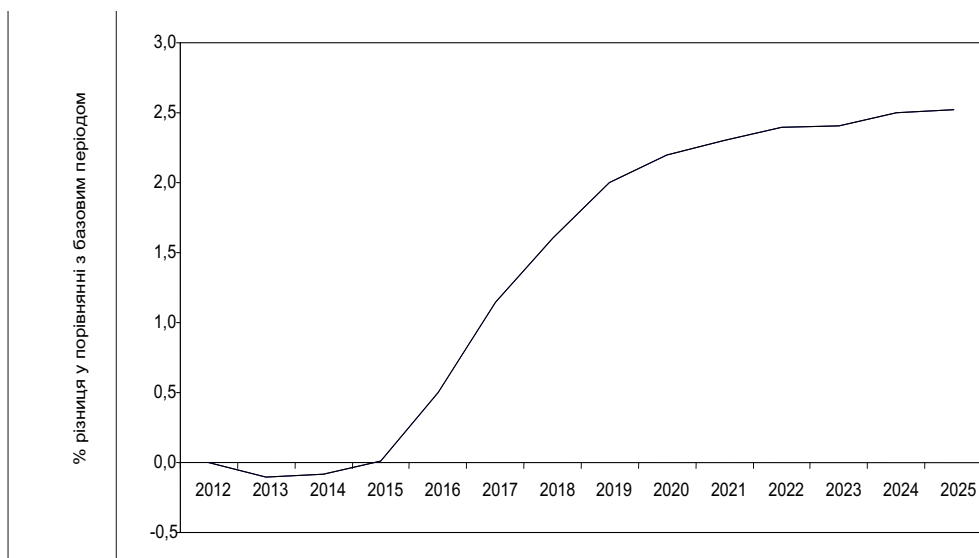
Занепокоєність Росії щодо можливих негативних наслідків для російської економіки Угоди про асоціацію України з ЄС засновано на припущенні зростанні конкуренції для російських компаній на українському, російському ринках, ринках ЄС, змінах потоків українського експорту, міжнародного регіонального руху капіталу.

У дослідженні показано, що зростання рівня конкуренції відчутним буде лише для 230 категорій товарів з приблизно 4700, які імпортують Україною з інших країн, що вплине лише на 5 % російського експорту в Україну. За умов підписання Угоди про асоціацію конкуренція між українськими та російськими експортерами на ринках ЄС зросте лише для продукції чорної металургії, оскільки структури експорту двох країн в ЄС суттєво відрізняються. Нарешті, частково переорієнтація українського експорту потенційно можлива для сфери сільського господарства та харчової промисловості, але ЄС зберігає, хоч й зменшив, значні обмеження для імпорту української аграрної продукції. За цих умов Україна здатна буде задовольнити попит на обох ринках, до того ж швидкими темпами зростає російське виробництво відповідної продукції.

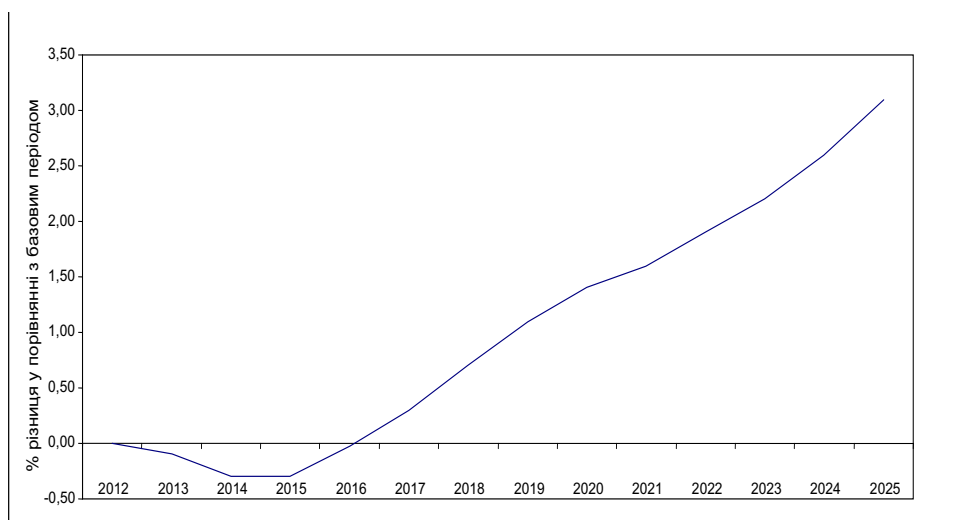
Отже, хоч рівень конкуренції для російських компаній зросте на внутрішньому, українському ринках та ринку ЄС, але таке зростання буде незначним та не матиме суттєвих негативних наслідків для російської економіки в цілому. Більш того для російських компаній, які розміщують виробництво в Україні, розширення доступу до ринку ЄС матиме позитивні ефекти.

Торговельні заходи Росії можуть включати застосування антидемпінгових тарифів, зменшення імпорту харчових продуктів шляхом використання фітосанітарних стандартів, зменшення використання трубопровідного транспорту на території України, обмеження на міграцію робочої сили тощо. У Договорі про зону вільної торгівлі країн СНД (2011 р.) у Додатку № 6 спеціально зазначено, що якщо внаслідок участі окремих країн у зонах вільної торгівлі, митних союзах зростання імпорту відбуватиметься в обсягах, які завдають шкоду або загрожують завдати шкоду промисловості країн Митного союзу останній має право відновити режим найбільшого сприяння. Хоча зміст цього додатку, як й статті 18 Договору, відповідає правилам СОТ, у цьому контексті їх включення до Договору може розглядатися як спеціальне попередження проти підписання Україною Угоди про асоціацію. Використання ж механізму розв'язання торговельних суперечок СОТ Україною є доволі проблематичним, оскільки, по-перше, окремі країни СНД та Митного союзу не є членами СОТ, по-друге, такі процедури в СОТ тривають інколи до 20 років («бананова» війна).

У сценарії зроблено припущення, що внаслідок різних форм торговельних обмежень імпортна ефективна тарифна ставка Росії на продовольчі товари з України складе 40 %, на металовироби - 20 %, машини та обладнання – 15 %, ціна на газ зросте на 20 %. У коротко- та середньостроковій перспективі це призведе до значних негативних ефектів для економіки України (протягом 4-5 років) і лише у довгостроковій перспективі вони будуть країна зможе їх подолати (див. рис. 1 та рис. 2). Це призведе до того, що позитивний вплив поглибленої та розширеної торгівлі з ЄС на економічний розвиток України буде значно меншим (див. табл. 3).

Рис. 1. Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС на потоки інвестицій з урахуванням реакції Росії.

Рис. 2. Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС на рівень споживання з урахуванням реакції Росії.

Таблиця 3.
Вплив створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС на добробут України у довгостроковій перспективі з урахуванням реакції Росії.

Зміни у порівнянні з базовим періодом (у%)								
Рік	Рівень споживання		Реальний рівень доходу		Реальний рівень прибутку		Зайнятість	
	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія	ЗВТ+	ЗВТ+ та Росія
2013	0.24	-0.12	0.31	-0.16	0.16	-0.04	0.13	-0.09
2015	0.79	-0.28	0.92	-0.31	0.27	-0.16	0.65	-0.11
2017	1.59	0.3	2	0.37	0.59	-0.01	1.46	0.34
2025	5.67	3.06	6.56	3.28	2.21	0.78	4.58	2.58

Джерело: [9]

Під впливом торговельних заходів в Росії може також змінитися секторальна алокація економічних ефектів поглибленої та розширеної зони вільної торгівлі з ЄС (див. табл. 4). Більш негативний вплив відчують сектори видобутку металевих руд, інша видобувна промисловість, машинобудування, хоча у довгостроковій перспективі вони будуть зростати. Ресурси з цих галузей перемістяться, перш за все, у текстильну галузь та харчову індустрію, питома вага яких у структурі ВВП України зросте. Нарешті сектори пов'язані з інвестиціями та внутрішнім приватним споживанням (будівництво, металургія, торгівля, послуги, сільське господарство) матимуть відносно стабільні темпи зростання.

Таблиця 4.
Вплив всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі України з ЄС
на галузевий розвиток економіки України з урахування реакції Росії.

Галузь економіки	Різниця з базовим рівнем (%)*	Складний річний показник зростання у галузі	Частка зростання
Легка промисловість	54.9	8.4	0.1
Продукти харчування	29.3	7.9	0.4
Будівництво	10.2	6.2	0.1
Торгівля	9.3	5.9	0.7
Бізнес послуги	8.5	6.3	0.6
Залізо та сталь	8.2	6.4	0.3
Фінансові посередники	8.0	7.0	0.3
Фінансові послуги	8.0	7.0	0.3
Комунальні послуги	7.0	5.9	0.2
Транспорт та зв'язок	6.3	5.6	0.5
Сільське господарство	5.9	3.4	0.2
Інші послуги	5.7	4.5	0.5
Енергетика	4.8	6.1	0
Хімічна промисловість	3.9	6.0	0.1
Державний сектор	2.7	4.2	0.2
Охорона здоров'я	1.1	1.1	0
Освіта	0.9	1.1	0
Видобуток інших корисних копалин	0.1	4.6	0.2
Видобуток енергетичних ресурсів	-0.7	1.4	0
Інша промисловість	-3.6	5.1	0.2
Машинобудування	-8.6	5.2	0.2
Вироби з металу	-18.4	4.0	0
Базові метали	-23.3	3.8	0
Загалом	3.3	5.0	5.0

* Негативні значення означають не падіння виробництва, а лише більш повільне зростання у порівнянні з базовим рівнем.

Джерело: [9]

Отже, у разі підписання Угоди про асоціацію з ЄС Росія має можливість значного торговельного (й не лише) впливу на економічний розвиток України, який може його загальмувати або навіть викликати кризові явища. При цьому позитивні ефекти від ПЗВТ з ЄС не компенсують у повному обсязі втрати української економіки від обмежувальних торговельних заходів Росії у коротко- та середньостроковій перспективі. Співвідношення позитивних та негативних ефектів від ПЗВТ з ЄС та торговельних обмежень з боку Росії залежатиме від глибини інтеграційних процесів з ЄС, форм реакції Росії, ефективності адаптації української економіки до нових умов торгівлі з основними партнерами.

Основну роль в системі можливих негативних факторів впливу Росії на економічний розвиток України внаслідок Угоди про асоціацію має ціна на газ. Часткова або повна не-

йтралізація впливу саме цього фактору суттєво мінімізує негативні наслідки від інших можливих торговельних обмежуючих заходів з боку Росії на економічний розвиток України у коротко- та середньостроковій перспективі. Без вирішення цієї проблеми підписання Угоди про асоціацію у 2013 р. може бути відкладено керівництвом України.

Відновлення позитивних темпів економічної динаміки за таких умов можливо внаслідок швидкої та ефективної регуляторної конвергенції з ЄС та, щонайменше, стабілізації попиту в ЄС та на ринках третіх країн на українські товари та послуги. Однак, при цьому відкритим залишається питання ефективності процесу адаптації українських виробників та споживачів до вимог ЄС (співвідношення витрат та результатів адаптації).

За сучасних умов найбільш оптимальною моделлю («перше краще») участі України у міжнародних інтеграційних процесах є розширення доступу у формах зон вільної торгівлі до двох ємних регіональних ринків ЄС та країн СНД з мінімізацією можливої негативної торговельної реакції Росії на Угоду про асоціацію України з ЄС. Можливі й інші моделі регіональної інтеграції України без Угоди про асоціацію, але вони стримуватимуть структурну перебудову та модернізацію економіки країни, особливо у середньо- та довгостроковій перспективі, посилюючи периферійний характер національної економіки.

Список використаних джерел

1. Brenton P. Trade policies in the EU and Ukraine: Implications for a free trade agreement / Prepared under EES Project UK 26: Study on the economic feasibility, general economic impact and implications of a free trade agreement between the European Union and Ukraine according to the Partnership and Cooperation Agreement. – Brussels, 2000.
2. Oleksandr Shepotylo. A Gravity Model of Net Benefits of EU Membership: The Case of Ukraine, *Journal of Economic Integration*, 25(4), December, 2010, С. 676 – 702.
3. Emerson, M. et al The Prospects of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine, Center for European Policy Studies: Brussels, 2006.
4. ECORYS. Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and Ukraine within the Enhanced Agreement, ECORYS Nederland BV: Rotterdam, Netherlands, 2010.
5. Francois J. & Manchin M. Economic Impact of a Potential Free Trade Arrangement (FTA) between the European Union and the Commonwealth of the Independent States, 2009. CASE Network Reports, No. 84.
6. Frey M., Olekseyuk-Viber Z. Effects of Trade Liberalization between the EU and Ukraine in a Computable General Equilibrium (CGE) Model, Working Paper, (n.d.).
7. Maliszewska M., Orlova I. & Taran S. Deep Integration with the EU: Impact on Selected ENP Countries and Russia, in: Dabrowski, M. & Maliszewska, M. (eds.): *EU Eastern Neighbourhood: Economic Potential and Future Development*. – Springer. – 2011.
8. Movchan V. and Shportyuk V., *Between two unions: optimal regional integration strategy for Ukraine*, paper prepared for the Thirteenth Annual Conference of the European Trade Study Group (ETSG), September 8 – 10, Copenhagen, Denmark. – 2011.
9. *The Impact of an FTA between Ukraine and the EU*. Oxford Economics. – 2012.

Яковенко Н.Л.*

**ЗНАЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ГОЛОВУВАННЯ В ЄС
(ДРУГА ПОЛОВИНА 2011 Р.)
ДЛЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ**

В статті акцентовано увагу на факторі сприяння Республіки Польща євро інтеграційним прагненням України, що відбувалося впродовж її головування в Європейському Союзі в другій половині 2011 р.

Ключові слова: Європейський Союз, головування в Раді ЄС, Східне партнерство, Європейська політика сусідства, європейська інтеграція.

The article deals with Polish support of Ukraine's eurointegrational intentions which became evident during the Polish Presidency in the EU during the second half of 2011.

Keywords: The European Union, EU presidency, Eastern Partnership, European Neighbourhood Policy, European integration.

В статье акцентируется внимание на факторе содействия Республіки Польща евроинтеграционным устремлениям Украины, что было очевидным на протяжении польского президентства в Европейском Союзе во второй половине 2011 г.

Ключевые слова: Европейский Союз, президентство в ЕС, Восточное партнерство, Европейская политика соседства, европейская интеграция.

Впродовж свого складного і часами неоднозначно спрямованого розвитку Україна знала багато ускладнень і потрясінь, що спричинили її невиправдано відчужений та надто підпорядкований поступ до Європи. Мрія про європейську Україну стала однією з основних рушійних сил української незалежності. Будучи практично відокремленою від європейської сім'ї народів впродовж кількох століть, Україна повернулася на геополітичну мапу Європи лише наприкінці ХХ століття. З перших днів набуття незалежності Україна відчувала вагому підтримку з боку своїх європейських сусідів, особливо Республіки Польща, а також з боку європейських політичних експертів та науковців, які пророкували Україні блискуче майбутнє як державі, що має величезний потенціал для всебічного розвитку своєї державності.

Водночас в очах західноєвропейських країн Україна та її східноєвропейські сусіди виступали в якості принципово відмінних категорій держав. З одного боку з'явилися так звані нові незалежні держави пострадянського простору, що входили до складу колишнього СРСР, а з іншого – були східноєвропейські країни, які не втрачали своєї державної незалежності, але перебували в складі соціалістичного табору, очолюваного тим самим СРСР. Тобто, з самого початку сприйняття цих різних категорій держав не було ідентичним. Україна опинилася в гіршому становищі, ніж її східноєвропейські сусіди:

* доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

нашій державі постійно приходилося доводити свою приналежність до «європейської сім'ї народів», підтверджувати своє право називатися справжньою європейською країною, наголошувати на своїх євроінтеграційних прагненнях і бажанні прямувати до Європи.

Міжнародне визнання України *de jure* як суверенної держави розпочалося відразу після проголошення нею незалежності 1991 р. Республіка Польща першою визнала Україну незалежною та самостійною державою; це відбулося 2 грудня 1991 р.

На сьогодні обидві держави: Польща і Україна, – пройшли величезний шлях в своєму розвитку з часів комуністичного колапсу.

Польща вступила до Європейського Союзу в 2004 р, хоча і досі залишається поза зоною євро. Сьогодні Варшава відчуває себе рівною всім іншим європейським столицям. Польща посідає шосту позицію в ЄС за чисельністю населення та сьому за обсягом ВВП, і є очевидним лідером серед тих 12 держав, що приєдналися до ЄС після 2004 року. До того ж, Польща виявилася єдиною на континенті державою з економікою, яка в умовах глобальної економічної рецесії зберегла позитивну динаміку ВВП: щорічне зростання в 2009-2011 рр. становило від 1,7% до 4% [1]. Німецький депутат Європарламенту Граф Ламбсдорф вважає успіх Польщі унікальним. «Це єдина держава Євросоюзу, яка не страждає від теперішньої боргової кризи, від незручностей користування єдиною валютою. Економіка Польщі продовжує впевнено зростати», – зазначив він [2].

Перше в історії польське головування в ЄС, що тривало впродовж другої половини 2011 року, стало для Польщі, чії громадяни через низку історичних причин є традиційно відданими ідеї європейської єдності, визначною політичною подією, що відбиває політичні та економічні амбіції країни.

Серед найважливіших проблем головування Польщі були євроінтеграція, програма «Східне партнерство», економічне зростання, енергетична безпека Європи та реформування бюджетної системи ЄС. Польські дипломати розраховували на те, що головування в ЄС зміцнюватиме позиції Варшави на європейській арені. За словами прем'єр-міністра Польщі Дональда Туска, Польща вже набула репутації держави, яка в змозі стати «новим двигуном ЄС». В схемі головування Польщі в ЄС Україна перебувала на ключових позиціях. Це пояснюється декількома факторами: по-перше, під час польського головування відбувся саміт ЄС – Україна, де мав пролунати висновок щодо європейських угод з нашою державою. Успіх цього саміту був би показовим і для Польщі, наочним підтвердженням дієвості її підтримки українських євро інтеграційних прагнень.

Серед трьох пріоритетів польського президентства – «Євроінтеграція як джерело зростання», «Безпечна Європа» та «Європа, яка користується перевагами відкритості» – найбільший інтерес в Україні викликав третій пріоритет польського головування. Він, у свою чергу мав три елементи: розширення ЄС, Політика сусідства та зовнішньоторговельні переговори. Посол Польщі в Україні Генрік Літвін зазначив, що для польського головування важливим виступає досягнення прогресу в переговорах з Угоди про асоціацію і Угоди про вільну торгівлю: «Ми були б щасливі заявити про завершення їх перед самітом ЄС – Україна, запланованого на грудень цього року. Про відповідні наміри заявляє і українська сторона. Звісно, ми не є учасниками тих переговорів – це компетенція Єврокомісії. І після узгодження тексту угод попереду ще їх підписання та ратифікація. Та все ж завершення переговорів було б надзвичайно важливим фактом. Нам було би приємно оголосити про це під час нашого головування в ЄС» [3, с. 9].

Республіка Польща сподівалася на те, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС буде підписана до кінця 2011 року. Про це говорив голова Ради міністрів держави До-

нальд Туск ще 15 червня 2011 р. в Варшаві під час засідання Кабінетної ради з нагоди наближення польського головування у Раді ЄС. Коли Польща стала до керма Євросоюзу, велика увага дійсно приділялася «Східному партнерству» (СП), адже саме Польща була співавтором ідеї започаткування цієї ініціативи.

Ініціатива з підготовки пропозицій до посилення відносин Європейського Союзу зі східними сусідами вперше була виголошена Прем'єр-міністром Республіки Польща Д. Туском на засіданні Європейської Ради у березні 2008 р. у контексті схвалення державами-членами ЄС концепції «Союзу для Середземномор'я».

26 травня 2008 р. міністри закордонних справ Республіки Польща та Королівства Швеція передали на розгляд глав зовнішньополітичних відомств держав-членів ЄС спільний позиційний документ щодо концепції Східного партнерства, який обговорювався всіма 27 державами-членами ЄС [4, с. 7-8], а в грудні 2008 р. Європейська Комісія опублікувала повідомлення про цю ініціативу, що покликана визначити новий вимір політики у Східній Європі.

Таким чином, у Європейській політиці сусідства (ЄПС) виокремились два регіональні вектори зовнішньополітичної стратегії – «південний» і «східний». Лідером в ЄС на південному напрямку внаслідок історичних передумов виступала Франція, всебічно підтримуючи створення та посилення «Середземноморського Союзу». Відповідно, на східному лідером виступила Польща, яка є «адвокатом» в Євросоюзі щодо ідеї східноєвропейської інтеграції, та ініціювала разом із Швецією ініціативу щодо розвитку «Східного партнерства» в рамках Європейської політики сусідства.

Названа зовнішньополітична ініціатива Євросоюзу «Східне партнерство», що була розроблена Швецією та Польщею, є винятково важливою для нашої держави, адже саме в її рамках сьогодні виробляються нові засади співробітництва на двосторонній та багатосторонній основі між ЄС та Україною. Попри те, що формально ініціатива СП залишається в рамках Європейської політики сусідства, вона має стати кроком уперед у напрямі поглиблення інтеграції східних сусідів до ЄС, з огляду на їхню приналежність у географічному, історичному та цивілізаційному плані до європейського простору. Отже, СП є продовженням зусиль усередині ЄС сформувати особливий, «східний вимір» зовнішньої політики Євросоюзу, який має наблизити його східних сусідів до спільного простору європейських стандартів і цінностей, сприяти зміцненню в них стабільності та процвітання, стимулювати проведення реформ. Запровадженням «Східного партнерства» ЄС підтверджував стійке довготермінове зобов'язання щодо поглиблення відносин із східними сусідами та запропонував рамки для спільної роботи між його шістьма членами та структурами й інституціями Євросоюзу. Ця ініціатива має достатньо конкретну форму й передбачає різноманітні механізми та платформи співпраці, що мають розроблятися спільно ЄС та країнами-партнерами.

Про наміри європейської сторони удосконалювати згадану ініціативу свідчить підготовлений у жовтні 2010 р. міністрами закордонних справ Швеції К. Більдтом і Польщі Р. Сікорським лист на адресу Високого представника ЄС у закордонних справах та політики безпеки К. Ештон та Комісара з питань розширення та ЄПС Ш. Фюле, в якому викладено бачення двох міністрів щодо подальших відносин між ЄС та південними і східноєвропейськими країнами-сусідами [5]. Зокрема зазначається, що подальше співробітництво зі східноєвропейськими та південними країнами-сусідами має базуватися на принципах партнерства, відкритості і обумовленості. Наголошується на необхідності інтенсифікації політичного діалогу та поглибленні інтеграційних процесів у різних галузях, а також запровадженні економічної інтеграції, в т.ч. повноправної участі в єдиному ринку як до-

вготермінової мети. Особливий наголос робиться на тому, що «Східне партнерство» привнесло значні позитивні зрушення у відносини ЄС з країнами-партнерами. Проте залишається необхідним закріпити досягнуті СП політичні цілі (в т.ч. лібералізацію візового режиму в довгостроковій перспективі, глибоку і всеохоплюючу ЗВТ, більш тісні політичні зв'язки).

Впродовж останніх декількох років держави-члени ЄС дискутували, чи можна буде надати деяким східним партнерам «перспективу членства», якої прагнуть Україна, Молдова та Грузія. Ця ідея мала певних прихильників (Польща, Швеція), але було й кілька дуже вагомих опонентів (Франція, Німеччина). Оскільки це рішення можна ухвалити в Раді ЄС лише одностайно, питання наразі закрито.

Впродовж періоду польського головування ініціатива «Східного партнерства» мала отримати подальшого імпульсу. В рамках СП 29–30 вересня у Варшаві відбувся саміт «Східного партнерства» ЄС, де було збільшено фінансування програм співробітництва на 2 млрд. євро та запроваджена Академія державного управління Східного партнерства ЄС. 28-30 вересня у Сопоті відбувся Перший діловий форум «Східного партнерства», 29 вересня – конференція громадянського суспільства в Варшаві, в Познані – конференція місцевих і регіональних органів самоврядування, регулярно проводилися Міністерські зустрічі представників ЄС та «Східного партнерства», проведено Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» в листопаді в Познані.

За часів свого президентства в ЄС Республіка Польща намагалась сприяти розвитку демократії в державах колишнього соціалістичного табору, включаючи Україну, та зміцнювати ділові відносини з ними Євросоюзу. Польща активно просувала Угоду про асоціацію між ЄС та Україною та угоду про зону вільної торгівлі. Як зазначив польський євродепутат Яцек Сариуш-Вольський, «за шість місяців ми завершили роботу над угодами з Україною про зону вільної торгівлі та про асоціацію» [6]. Проте успішно узгоджений проект не був вдалим. При цьому звинувачення і судовий вирок Юлії Тимошенко стали головним каменем спотикання у відносинах Брюсселя з Києвом. На останньому саміті ЄС – Україна європейські лідери вирішили не підписувати великих угод, доки лідер опозиції перебуває за ґратами. «Українська демократія зробила крок назад при Президенті Януковичі, – вважає політолог Майкл Емерсон. – В інших аспектах ця держава також не досягла успіхів. За міжнародними оцінками, рівень корупції в Україні став ще вищим» [7].

В січні 2012 року при підведенні підсумків визначного європейського досвіду своєї держави Дональд Туск наголосив, що головування Польщі відчувалося практично в кожній столиці ЄС. Туск навів вислів голови Європейського Парламенту ЄС Мартіна Шульца, який зазначив, що польське головування в ЄС було найкращим за останні 15 років [8].

На сьогодні двосторонні відносини наших держав залишаються дружніми та перспективними попри те, що Україна не виправдала польських сподівань під час президентства Польщі в ЄС. Про зовнішню політику Польщі щодо України, яка має вимір не лише європейський, а й двосторонній, неможливо говорити без бачення цієї проблеми Р. Сікорським.

Радослав Сікорський, міністр закордонних справ Польщі, на думку дослідників [9], є прихильником так званої Пястівської концепції зовнішньої політики Польщі, що передбачає прагматичну «вестернізацію», тобто здійснення необхідних перетворень в державі шляхом щільної інтеграції з державами Західної Європи, передусім з Німеччиною. Ця політика є противагою Ягеллонській концепції, спрямованої на тіснішу інтеграцію Варшави зі східними державами – Україною, Білоруссю, Литвою.

З іншого боку, Сікорський ніколи не ставив під сумнів, а навпаки підтверджував так звану доктрину Гедройца – Мєрошевського, на якій базується східна політика Польщі і яка доводить, наскільки важливою є національна ідентичність названих східних сусідів Польщі для забезпечення її власної незалежності.

Настрої польської політичної еліти після головування Польщі в ЄС є дещо настроями розчарування в «поведінці» України. І Сікорський, і Коморовський, і Туск дуже персонально сприйняли те, що всі їх бесіди з Президентом Януковичем з питань євроінтеграції України були проігноровані [10].

Польща також вважає, що вибори Верховної Ради України в 2012 р. не повністю відповідали демократичним стандартам. Про це йдеться в повідомленні прес-служби Міністерства закордонних справ Польщі. «Процес виборів був пов'язаний з різними видами порушень, зокрема використанням адміністративного тиску, відсутністю прозорості фінансування політичних партій і обмеженням доступу до ЗМІ для незалежних і опозиційних кандидатів», – відзначили у Польщі. «Таким чином, виборчий процес не повністю відповідав демократичним стандартам», – сказано в ньому. Проте МЗС Польщі вважає, що українцям таки була надана можливість голосувати за різні політичні партії.

Польща сподівається, що українська влада продовжить проведення необхідних реформ, включаючи реформу системи правосуддя та дотримання прав людини та основних свобод для наближення України до європейських стандартів.

На експертному та медіа-рівнях Польща виглядає більш готовою до тісної інтеграції з Україною, ніж Україна – з Польщею. Варто наголосити, що наші обидві держави є стратегічними партнерами, і подальший розвиток цього партнерства має слугувати прикладом успішної взаємодії двох рідних європейських народів.

Президент України В. Янукович зазначив, що ми «бачимо в Республіці Польща постійного друга і послідовного прихильника європейської інтеграції України» та висловив впевненість, що «спільними зусиллями ми зможемо досягнути суттєвого наближення України з ЄС».

Справжнє партнерство вимагає щирості, відкритості, зусиль з обох сторін. Україна давно прагне європейської інтеграції. Це її свідомий вибір, результат усвідомлення особливостей свого геополітичного розташування, історичної спадщини, нагальних потреб розвитку національної економіки, культурного розмаїття та багатих традицій.

Найголовнішим на шляху європейської інтеграції України є проведення реформ у всіх сферах життя, які суттєво змінять державу, наблизять її до європейських стандартів. Наша держава має серйозні підстави сподіватися на подальше всебічне сприяння її обраному зовнішньополітичному курсу з боку як Європейського Союзу загалом, так і з боку кожної з його держав-членів. Перед Києвом поставлено цілком досяжні цілі, які насправді наближають нашу країну до європейських норм і стандартів, і для їхнього виконання потрібна лише воля українського народу.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.kazakhstan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1060%3A2012-01-30-11-13-03&catid=1%3Aaktualnoci&Itemid=33&lang=pl.
2. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ru.euronews.com/2011/12/20/assessing-polands-eu-presidential-performance>.
3. Євробюлетень. – 2011. – № 7.

4. Polish-SwedishProposal: «EasternPartnership» 23 May 2008 // European Neighbourhood Watch. – 2008. – Issue 3. – 9 June.
5. CEPS European Neighbourhood Watch. – Вип. 37-52. – Брюссель: Центр європейських політичних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ceps.eu/files/NW/NWatch.pdf>.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ru.euronews.com/2011/12/20/assessing-polands-eu-presidential-performance>.
7. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ru.euronews.com/2011/12/20/assessing-polands-eu-presidential-performance>.
8. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-evgoryu/poland/entry1008101856.html>.
9. Зеркало недели. – 2012. – 23 марта.
10. Зеркало недели. – 2012. – 23 марта.
11. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://news.zn.ua/POLITICS/yanukovich_nadeet-sya_cho_komarovskiy_pomozhet_ukraine_v_sblichhenii-s-es-111934.

Андрєєва О.М.*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

В статті акцентовано увагу на факторі сприяння Республіки Польща євро інтеграційним прагненням України, що відбувалося впродовж її головування в Європейському Союзі в другій половині 2011 р.

Ключові слова: Польща, електронний уряд.

In the article the question of evolution of concept of e-government of Poland is considered from an idea to practical realization. Basic steps are investigated on the way of construction of electronic government. Advantages of e-government are exposed for the habitants of country.

Keywords: Poland, e-government.

В статье рассмотрен вопрос эволюции понятия электронного правительства Польши от идеи до практической реализации. Исследуются основные шаги на пути построения электронного правительства. Раскрыты преимущества э-правительства для жителей страны.

Ключевые слова: Польша, электронное правительство.

Людство дедалі впевненішими кроками йде в третє тисячоліття, в нову еру – глобальне інформаційне суспільство. Нові інформаційні і комунікаційні технології впливають на час і простір, змінюють традиційну економіку, політику, менталітет націй та індивідуумів, сприяють глобалізації та міжнародному співробітництву.

Концептуальні напрямки національної інформаційної політики складають різні за своїми характеристиками компоненти регіональних стратегій і світових підходів до розвитку постіндустріальної цивілізації. Концепція інформаційного суспільства, зміна традиційних економічних відносин, нова система комунікацій і вплив нових технологій на соціальну сферу обумовлюють нові тенденції загальних політичних рішень, нового все-світнього мислення, нових шляхів інтеграції держав як на регіональному, так і глобальному рівнях.

Поширення високих життєвих стандартів – одна з головних цілей держави в інформаційному суспільстві. Високий стандарт зв'язаний зі зниженням витрат соціальних комунікацій для кожного члена суспільства. Широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процеси взаємин державних органів з населенням дозволяє кожному скоротити витрати свого часу на стандартні операції. Заповнення податкових декларацій, оплата комунальних послуг, здача іспитів, одержання різноманітних довідок, участь у конкурсах на заміщення державних посад, одержання урядових грантів і субсидій, відео конференції з державними службовцями – от лише деякі процеси, що уже зараз відбуваються віртуальним шляхом.

* доктор політичних наук, доцент кафедри Міжнародна інформація Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Актуальність теми що досліджується обумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій що вплинули на функціонування державного сектору і змінили всю систему владних відносин у суспільстві. Дослідження досвіду реалізації стратегій електронного урядування провідних європейських країн, є надзвичайно важливим для України, яка знаходиться тільки на початку цього процесу проте, найбільш корисним з точки зору запозичення для нашої держави стає досвід Польщі в реалізації концепції електронного урядування, к країни-сусідки з якою в нас встановлено особливі відносини в найширшому розумінні слова.

Концептуальні засади інформаційної політики потребують активної реалізації та впровадження в політичну, економічну і соціальну сфери України, щоб забезпечити участь держави в європейському інформаційному просторі, осучаснити економіку і виробництво, розвинути власний інформаційний простір на рівні держав, які прямують до інформаційного суспільства.

Основою для цифрових перетворень, у тому числі і в діяльності державних та урядових структур, є готовність громадян використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій, оцінити їх переваги, знаходити нові способи застосування безпосередньо для свого життя, бізнесу, громадської, наукової діяльності, освіти тощо.

Електронний уряд – це система контрольованого на відстані надання державних інформаційних послуг. Електронний уряд виконує функцію зв'язку між громадянами і місцевими органами влади. Ефективність роботи органів державної влади визначається відкритістю управління, що полягає в демократизації взаємин влади і суспільства, пріоритетності прав і свобод громадян і збільшенні довіри громадськості до влади. Становлення електронного уряду відбувається за кілька стадій: (а) представлення інформації на офіційних веб-сайтах (одностороння взаємодія з громадянами); (б) влада подає більше інформації про державну політику і надає послуги онлайн (форми і заявки, що можна завантажити); (в) взаємодія уряду і громадян онлайн (двосторонній зв'язок).

Тоді як Україна знаходиться десь на початку другої стадії, Польща вже пройшла всі етапи і надає послуги через двосторонню взаємодію. На сьогодні форми електронного урядування в Польщі наступні:

G2G – послуги «уряд для уряду» охоплюють: електронне співробітництво у митній і податковій сферах. «Уряд для уряду» – це некомерційна взаємодія онлайн між одними урядовими організаціями, департаментами й адміністраціями та іншими урядовими організаціями, департаментами й адміністраціями. Системи G2G забезпечуються державними інституціями з надання послуг. Координація між воєводствами, гмінами і районами здійснюється через урядовий портал.

G2B – послуги «уряд для бізнесу» охоплюють: соціальні внески працівників; корпоративний податок: декларування, сповіщення; ПДВ: декларування, сповіщення; реєстрація нових компаній; подання даних до бюро статистики; митні декларації; дозволи з екологічною специфікою (у тому числі звітність); державні закупівлі. Польські підприємства часто використовують державні веб-сайти: 53% підприємств шукають інформацію на державних веб-сайтах, 56% підприємств – завантажують форми з державних веб-сайтів (одностороння взаємодія) і 56% підприємств надсилають назад заповнені форми (двостороння взаємодія).

G2C – послуги «уряд для громадянина» охоплюють: податки на прибуток: декларування, сповіщення про обкладання податком; послуги з пошуку роботи, що їх надають бюро працевлаштування; послуги соціального забезпечення; особиста документація: паспорт і права водія; реєстрація авто (нового, що було у вжитку, імпортованого); заявка на

дозвіл будівництва; заява у поліцію (наприклад у разі пограбування); публічні бібліотеки (доступність каталогів, інструментів пошуку); запит і вручення свідоцтв (про народження й шлюб); набір до вищого навчального закладу/університету; оголошення про переїзд (зміна адреси); послуги, пов'язані з охороною здоров'я (інтерактивні повідомлення щодо можливості отримання послуг у різних лікарняних закладах; запис на прийом).

Історія польського електронного врядування розпочалася з 28 листопада 2000 р. Тоді Комітет наукових досліджень опрацював документ на підставі експертиз під назвою «Суспільство глобальної інформації в умовах вступу Польщі до ЄС». Тепер цей документ відомий під назвою «Цілі та напрями розвитку інформаційного суспільства в Польщі».

Наступною важливою подією став документ «e-Європа+2003 – співпраця щодо впровадження інформаційного суспільства в Європі». У ньому документі розглядалася специфіка країн-кандидатів, а також висвітлення проблем, що виникали на шляху впровадження інформаційного суспільства.

Головними цілями програми були:

1. нівелювання протиріч та розбіжностей в економічному розвитку між країнами-кандидатами та країнами-членами ЄС;
2. співпраця щодо створення інформаційного суспільства в усій Європі;
3. обмін досвідом, поглядами та спостереженнями;
4. дешевий та швидкий Інтернет для всіх;
5. інвестування в людей та їхню освіту;
6. стимулювання користуватися Інтернетом.

2003 р. мав стати переломним у вирівнюванні різниці між країнами, що входять до програми e-Європа+. Країни-кандидати впроваджували такі самі критерії, що вже були у країн-членів. Процес імплементації телекомунікаційного права в цих країнах розпочався у 1998 р.

Однак найважливішим документом у сфері інформаційного суспільства у Польщі стала програма Міністерства економіки Польщі «e-Польща – план дій щодо розвитку інформаційного суспільства в Польщі у 2001-2006 рр.», що була заснована на європейській ініціативі «e-Європа – інформаційне суспільство для всіх», спрямована на створення глобального інформаційного суспільства.

Важливим також є документ щодо цифрового підпису, без якого взагалі важко говорити про e-Government. Так, постанова, що регулює основи електронного підпису, прийнята 16 серпня 2002 р.

Також важливою є концепція «Польська Брама», що регулює впровадження та використання публічних послуг у цифровому світі, наводить приклади розвитку e-адміністрації.

Польща не має багатой історії впровадження та розвитку e-Government. Напевно, прикладом цифрової влади, хоч і з певними застереженнями, є сайт Малопольського воєводства (www.malopolska.pl), з якого розпочиналося впровадження e-Government у Польщі.

Для впровадження e-Government була розроблена Стратегія інформатизації Польщі – «e-Польща на 2004 - 2006 роки». Її метою є створення конкурентного народного господарства та підвищення рівня життя громадян через успішну інформатизацію усіх сфер [1-2].

Вона включала такі основні положення:

1. Створення телеінформаційної структури:
  - Інтернет для шкіл, 2006 р.
  - Інтернет для публічної адміністрації, 2005 р.

- Розбудова сучасної інфраструктури доступу, 2005 - 2006 рр.
  - Телеінформаційна структура для польської науки, 2005 р.
  - Безпека в мережі, 2004 - 2006 рр.
2. Створення прайс-листа послуг в Інтернеті:
- Польська Брама, 2004 - 2005 р.
  - Польська Брама до Європи, 2004 - 2006 рр.
  - Пов'язані державні реєстри, 2005 р.
  - Польські сайти в Інтернеті, з 2003 р.
  - Дистанційне навчання, 2004 - 2005 рр.
  - Медичні послуги на відстані, 2005 р.
  - Електронна торгівля, з 2004 р.
  - Стратегія впровадження цифрового телебачення та радіомовлення, 2004 р.
3. Поширення вміння користуватися телеінформаційними послугами:
- Поширення вміння користування комп'ютером, з 2004/2005 рр.
  - Запобігання «інформаційній ізоляції», з 2004 р.
  - Успішне професійне навчання інформаційним технологіям, тренінги, 2004 - 2006 рр.

Також був прийнятий закон, що регулює розвиток e-Government, – Закон про інформатизацію («eGovernmentAct»).

Головними завданнями, що поставлені в законі, є:

1. Виконання Плану інформатизації держави та інформаційних проектів і їх публічне застосування.
2. Задоволення мінімальних вимог до телеінформаційних систем, що використовуються для реалізації завдань держави та обміну інформацією між суб'єктами публічної влади.
3. Адаптація теле- інформаційних систем до мінімальних сучасних вимог до такого типу систем.
4. Адаптація публічних реєстрів до мінімальних сучасних вимог щодо обміну даними в електронній формі між системами телеінформаційними та суб'єктами публічної влади.

Важливою умовою впровадження e-Government – є вільний доступ до Інтернету всіх громадян, незважаючи на інфраструктуру чи кошти. Так, одним із елементів плану e-Європа є РІАР – публічні пункти доступу до Інтернету. У кожній країні вони різні, але єдиною їх метою є забезпечення рівного доступу всіх без винятку громадян.

РІАР у Польщі можемо охарактеризувати наступними ознаками:

- доступність – найбільша відстань від помешкання 3 км;
- поширеність, або відкритість для всіх бажаючих;
- можливість – доступність за низькими цінами, а згодом навіть безкоштовно;
- спільність – зниження вартості відносно часу користування Інтернетом.

У Польщі є три типи пунктів:

1. Пасивні – кіоски електронні чи інформативні, де можна дізнатися новини, що стосуються даної місцевості, чи новини органів місцевого управління. Вони є доступними та корисними для туристів та місцевого населення.
2. Активні – телецентри, відомі ще з 80-х рр. у Західній Європі, що полегшують доступ до Інтернету. Зазвичай, це цілі центри, які надають послуги від копіювання документів до обслуговування телеконференцій. Телецентри не призначені для розваг, таких як ігри чи спілкування в чатах. Їх місією є допомога громадянам у їх щоденному житті.

3. Посередницькі – РІАри в бібліотеках публічних, культурних осередках чи органах місцевого самоврядування. Сюди неможна віднести інтернет-кафе.

У Польщі проводились наступні програми щодо розвитку РІАРів:

Ікона – забезпечення комп'ютерним обладнанням та програмним забезпеченням публічних бібліотек. Завдяки цій програмі кожна бібліотека отримує 3 комп'ютери з програмним забезпеченням та технологіями Wi-Fi чи іншого бездротового доступу до Інтернету.

ЦСК – центр суспільної комунікації, запроваджений через польську пошту, що включає інтеграцію послуг поштових, бібліотечних та телекомунікаційних.

Гмінний центр інформації – акція надання доступ до Інтернету особам, які шукають роботу.

Порівняно з країнами ЄС Польща значно відстає у розвитку надання е-послуг. У 2006 р. рівень розвитку е-Government серед цих країн становив 75%, у той час як у Польщі – 53%.

Існує 4 рівні надання електронних послуг:

1-ий рівень – інформаційний, означає доступність інформації on-line, необхідної громадянину,

2-ий рівень – односторонній, означає можливість отримання формуляра з офіційної сторінки суб'єкту публічної влади, після роздрукування та заповнення якого можна зробити заявку на певну послугу,

3-ій рівень – двосторонній, це можливість заповнення формуляра одразу на офіційній сторінці суб'єкта публічної влади,

4-ий рівень – транзакційна система, що надає можливість отримання послуг через мережу, надання заявки на послугу та одразу отримання відповіді.

Розвиток польської е-адміністрації залежав від безлічі факторів. Крім фінансового, впливав стан реалізації багатьох секторових та надсекторових проектів таких, як e-PUAR, PESEL2 та е-декларації, е-податки. Основною причиною затримки було проведення тендерів (у зв'язку з цим відкладалося виділення коштів з фондів ЄС).

Також суттєвим бар'єром виступала недостатність інфраструктури (обладнання, програмне забезпечення, швидкий доступний Інтернет). Згідно зі ст. 58 Закону про електронний підпис до 16 серпня 2006 р. усі установи та органи публічної влади повинні були запровадити систему електронного підпису. Ця дата мала стати переломним моментом у становленні польського е-Government. Проте цього зроблено не було через роботу над проектом е-PUAR, метою якого є доступ суб'єктів публічної влади до спеціальної платформи, через яку будуть реалізовуватися послуги електронного підпису та скриньки клієнта [3].

На сьогодні основними законодавчими актами, які мають вплив на розвиток електронного врядування в Польщі, є наступні [4; 5]:

1. Акт про доступ громадськості до інформації було ухвалено 6 серпня 2001 р. і набрав чинності в січні 2002 року. Він дозволяє будь-кому з громадян вимагати доступу до інформації, якою володіють органи державної влади і приватні органи, задіяні у виконанні державних завдань, а також професійні спілки та політичні партії.

2. Акт про захист особистих даних ухвалено 29 серпня 1997 р. і згодом тричі доповнено впродовж 2004 р..

3. Ухвалений 18 липня 2002 р. Акт про надання послуг використанням електронних засобів, набрав чинності 10 березня 2003 р.

4. Закон про телекомунікації, який перебрав регуляторну структуру ЄС щодо електронних комунікацій, ухвалено в липні 2004 р, набрав чинності 3 вересня 2004 р.

5. Ухвалений 18 вересня 2001 р. Акт про електронний підпис доповнено 2004 р. і згодом 2005 р.

6. Закон про державні закупівлі ухвалено 29 січня 2004 року, набрав чинності в березні 2004 р.

7. Акт про комп'ютеризацію операцій суб'єктів, залучених до виконання державних замовлень, ухвалено Сеймом (нижньою палатою парламенту) 17 лютого 2005 року, набрав чинності 21 липня 2005 р. Він наділяє громадян і підприємства правом укладати угоди з державними органами в електронній формі.

Схвалений одногосно нижньою палатою парламенту 17 лютого 2005 р, Акт про комп'ютеризацію дав новий імпульс розвитку електронного уряду в Польщі.

Основні положення Акту такі:

- бізнес і громадяни отримують право контактувати електронним шляхом з органами влади;
- акт вводить в дію План розвитку інформаційного суспільства Польщі і ряд проєктів в цій сфері;
- акт передбачає «технологічну нейтральність» ІТ систем, використовуваних в державному секторі;
- актом встановлюються вимоги до ІТ систем, які використовуються в державному управлінні, в державних реєстрах і для електронного обміну даними між органами влади;
- актом вводяться вимоги про сумісність ІТ систем в державному секторі, для стимулювання ефективної взаємодії між самими органами влади, а також між владою і громадянами, бізнесом.

У 2008 р. MSWiA Польщі затвердив «Стратегію розвитку інформаційного суспільства до 2013 року». Реалізуючи її, уряд Польщі намагається активізувати побудову електронного уряду в державі.

При цьому основними напрямками цього процесу є:

Складник А: надання всім громадянам і компаніям прийнятної за ціною широко смужного й надійного доступу до Інтернету. Пріоритетним у Польщі є: забезпечення всіх шкіл широкополосним доступом до Інтернету з урахуванням фінансування на його використання під час уроків і позаурочних заходів; забезпечення державних адміністрацій широкополосним доступом до Інтернету, що уможливило надання державних послуг з використанням електронних засобів; підготовка інфраструктури доступу, тобто розвиток телекомунікаційної інфраструктури і стимулювання ширшого доступу до Інтернету (у тому числі широкополосного), а також пункти, де Інтернет доступний для широкого загалу, на всіх адміністративних рівнях; інформаційне та комунікаційне забезпечення інфраструктури для науково-дослідної роботи, тобто розвиток наукових комп'ютерних мереж; гарантування безпеки інформаційних мереж, тобто посилення безпеки й робота над збільшенням довіри до електронної комунікації.

Складник Б: робота над різноманітністю й корисністю наповнення й послуг, доступних через Інтернет і цифрові аудіовізуальні засоби зв'язку. З-поміж пріоритетних заходів варто відзначити:

- «Ворота Польщі» – посилення ефективності державного управління, якого вдалося досягти через перенесення державних послуг, у тому числі державних закупівель, на електронну платформу;
- «Ворота Польщі до Європи» – полегшення доступу Польщі до отримання фінансування з європейських фондів, що їх ЄС виділяв Польщі перед вступом і після

вступу, з Фонду злиття і структурних фондів, а також у рамках європейських програм на підтримку ІТ для таких процесів: визначення цілей ефективного фінансування, їх відбір, управління проектами й моніторинг; підтримка баз даних центральних органів влади, наприклад тих, що стосуються документів громадян, платників податків, засуджених, власників автомобілів;

- «Польський контент в Інтернеті» – просування професійної діяльності й адаптація доступного контенту, у тому числі інформація, доступна й зрозуміла для широкого загалу, для оприлюднення в Інтернеті, яка реалізується іншими каналами через Вісник публічної інформації і Польську Інтернет-бібліотеку.
- Інші пріоритетні заходи охоплюють дистанційне навчання, дистанційне лікування, електронну комерцію, цифрове радіо і телевізійне мовлення.

Складник В: загальна здатність використовувати інформаційні й комунікаційні системи. Першочергові заходи містять:

- Запобігання цифровій нерівності, тобто забезпечення участі в інформаційному суспільстві тих, хто потребує додаткового навчання: покоління середнього віку та інвалідів; використання електронних методів навчання, просування дистанційної роботи як знаряддя активізації зайнятості.
- Розвиток компонента ІТ у здобутті професійної кваліфікації – підтримка комп'ютерного навчання для дорослих з особливим наголосом на навчанні для безробітних.
- Розглядаючи сучасний стан розвитку електронного урядування в Польщі, тут можна привести деякі цифри, що характеризують цей процес.

Наведена нижче таблиця 1 (2011 р.) демонструє основні індикатори у відсотках [6-7]:

Таблиця 1.

Індикатор	% населення	
Доступ до Інтернет вдома	67	
Інтернет-банкінг	27	
Взаємодія з органами влади	28	
Взаємодія в рамках проекту «електронне здоров'я»	23	
Знайомство з новинами (ЗМІ)	32	
Замовлення продуктів та послуг через Інтернет-маг.	46	
Пошук роботи	11	
Онлайн-консультації чи голосування	2	
Дистанційне навчання	2	
Використання Інтернет для здійснення закупівель	12	корпоративний сектор економіки
Підприємства, що отримували замовлення онлайн	8	
Частка в доходах сектору від саме продажів онлайн	1	
Електронний документообіг з клієнтами й партнерами	31	
Підприємства, що впровадили електронний інформаційний менеджмент	13	
Участь в тендерах онлайн	14	

У 2012 р. Польща знаходиться на 47-му місці у світовому рейтингу розвитку електронного уряду [8].

Розглянемо найбільш цікаві електронні проекти більш докладно. У Польщі навчання в системі e-learning, тобто через мережу Інтернет, стає усе більш популярним. Бажання й необхідність підвищення кваліфікацій викликають ріст інтересу до цієї форми навчання. Ідучи назустріч потребам громадян, багато польських вузів стали надавати можливість навчання через Інтернет. Чинний закон «Про вищу освіту» дозволяє до 70% всіх занять вести через Інтернет.

Перший віртуальний вуз був створений в 2002 році в Лодзі. Багато вузів мають внутрішні «Платформи дистанційного навчання». Спосіб віртуального навчання використовують багато й дорослих освічених людей, котрі прагнуть підвищити свою кваліфікацію. Причина – доступність та відносно мала витрата часу й коштів на навчання, ніж в традиційному студіюванні.

Усе ж у 2011 році лише 2% поляків, що мають доступ до Інтернету вдома користувалися послугою дистанційного навчання, при чому лівова частка людей проходили перекваліфікацію таким способом [7].

Електронне здоров'я найчастіше асоціюється з можливістю здійснення контактів з лікарем через мережу Інтернет, покупкою лікарських препаратів на підставі електронного рецепта, або ж електронною карткою медичного страхування. Дослідження ринку показують, що 23% поляків із задоволенням користуються можливістю записатися до лікаря через глобальну мережу. Однак електронне здоров'я – це не тільки електронні картки, це також можливість телеконсультації. Такі новації ще поки розвинені слабо в Польщі, проте з кожним днем у поляків з'являються нові можливості лікування на відстані.

Результати досліджень, проведених в 2009 р. Центром медицини й телемедицини Медичної академії у Варшаві в 350 районних лікарнях показують, що рівень оснащення останніх комп'ютерним устаткуванням дуже різний. Доступ до Інтернету мали всі лікарні, а пропускну здатність понад 1 Мб/с, мали 39,9% із цих медичних установ. Незважаючи на те, що дотепер лікарні проводили консультації в основному традиційним шляхом, вже 66% з них указують на необхідність поліпшення процесу комунікації лікар-пацієнт, а близько 25% польських лікарень планують введення телеконсультації в найближчому майбутньому. У планах розвитку, медичні установи завжди вказують на необхідність придбання цифрового обладнання і розширення інформаційних систем.

В 2008 р. Національний фонд охорони здоров'я (НФЗ) впровадив загальний електронний реєстр медичних послуг (РМП), а до кінця 2009 р. більше половини поляків мали картки e-РМП. Класична e-картка повністю впроваджена в Силезьському воєводстві, де вже з 2001 р. 5 мільйонів пацієнтів користуються таким рішенням. Електронна страхова картка призначена для ідентифікації хворого, авторизації угоди, а також підтвердження обсягу й строку прав на обслуговування. Варто підкреслити, що на чіп картки не будуть записуватися медичні дані й історія хвороби, але, у свою чергу, картка буде інструментом доступу до медичних даних, зібраних в електронній формі. Захистом, є рін-код, а в майбутньому будуть біометричні дані [7].

На 2011 рік, 27% поляків користуються усіма перевагами послуг інтернет-банкінгу. Поляки прагнуть в повній мірі освоїти цей новий вид фінансової діяльності, однак досі близько половини громадян Польщі відвідують банки фізично, не покладаючись на техніку.

З вересня 2007 р. на польському ринку пропонується послуга mPay (електронний гаманець), що дозволяє робити платежі за допомогою стільникового телефону. Реєструю-

чись у системі, клієнт вводить власний рін-код, що надалі використає під час авторизації угоди, яка передбачає здійснення фінансових операцій. У свою чергу, платіж проводиться зі спеціального банківського рахунку.

Послуга mPay доступна в традиційних торговельних осередках, наприклад, в центрах мереж супермаркетів і ресторанів, а також при Інтернет-платежах. Користувачі системи mPay можуть також поповнювати рахунки своїх телефонів. Використовуючи програму mPay, у 2008 р. було введено послугу оплати паркування з використанням стільникових телефонів.

Таким чином, побудова інформаційного суспільства та електронного уряду є концепцією здійснення управління державою та необхідним елементом масштабного інформаційного перетворення суспільства. Зміна нормативно-правової бази, освітніх акцентів, принципів формування і витрачання бюджету, екологічних орієнтирів, перерозподіл зон пріоритетної компетенції державних і громадських структур, перенесення наголосів в економіці, оновлення і розширення ціннісних парадигм суспільства - все це разом з багатьма іншими компонентами повноцінної життєдіяльності громадян є підґрунтям для зміни державного управління, для створення і функціонування електронного уряду.

Таким чином, електронне урядування в Польщі вже практично побудовано, на сьогодні лише проводяться роботи з його оптимізації і забезпечення доступу всього населення держави до електронних ресурсів державної влади.

На даний момент напрями розвитку інформаційного суспільства в Польщі викладено в Національному плані розвитку на 2007 – 2013 р., зокрема в п. 1.1 та 8.1 [9]. Зокрема, один з напрямів – розбудова народного господарства, що спирається на знання. Основними цілями даного напрямку є побудова інноваційного електронного народного господарства (шляхом створення інноваційних послуг е-бізнесу, сучасної електронної адміністрації та доступу) та забезпечення широкого доступу до послуг в електронному вигляді (доступ до комерційної та публічної сфер, розвиток телеінформаційної інфраструктури та доступ до послуг альтернативними каналами).

Використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у місцевому електронному урядуванні може забезпечити великі вигоди. Інформаційні технології надають владі змогу проводити свою діяльність у прозоріший і відкритіший для громадян спосіб.

Для ефективної роботи електронного уряду в Україні важливо визначитися з кількома завданнями: створити надійну мережу Інтернет та унікальний комп'ютерно інтегрований банк інформації, який об'єднував би всі підсекції управління в Україні; забезпечити надання інформаційних послуг з електронного урядування в секторі «уряд для бізнесу» (G2B) – системи розподілу державних замовлень, електронних тендерів, налагодження контакту з податковими, митними органами, органами державної сертифікації та ліцензування, адміністраціями; G2C – «уряд для громадянина» – системи соціальних послуг (пенсії, соціальні виплати, пільги), система комунальних та інформаційних послуг; G2G – «уряд для уряду» – електронна співпраця у митній, податковій сферах для досягнення двосторонньої взаємодії.

Створення в Україні електронного уряду місцевого рівня – важке й дуже тривале завдання. Розвиток електронного уряду в Україні сприятиме розробці національної стратегії комп'ютеризації, яка охопить ті сфери економічного й соціального життя країни, які забезпечуватимуть майбутнє її процвітання й розвиток.

Порівнюючи основні законодавчі акти, що впливають на розвиток електронного урядування в Україні й Польщі, бачимо, що польські законодавчі акти передбачають додаткові горизонтальні/інфраструктурні програми для всіх секторів державного управління і

запроваджують рамки функціональної сумісності систем ІТ у польському державному секторі. Українське національне законодавство електронного управління має зосередитися на таких питаннях, як: Стандартизація та сумісне функціонування систем державного управління (мінімальні стандарти/рамки сумісного функціонування). Інтеграція фронт і бек-офісів систем державного управління. Контроль і підтримка проектів ІТ у державному управлінні на центральному й місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування / авт. кол.: Т. Камінська, А. Камінський, М. Пасічник та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. С. А. Чукут. – К., 2008. – 200 с.
2. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід. Методичні матеріали до навчальної дисципліни: «Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного урядування» / авт. кол.: К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова та ін.; за заг. ред. д.н. держ. упр., проф. С.А. Чукут, к.н. держ. упр. О.В. Загвойської. – К. : 2010. – 144 с.
3. Dariusz Bogucki. Ustawa o informatyzacji jako stymulator e Government w Polsce // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2005/eGovernment_Ustawa_o_informatyzacji.pdf.
4. eGovernment Factsheet - Poland - Country Profile [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.epractice.eu/document/3443>.
5. Eurostat [Електронний ресурс] Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL.
6. Віртуальна Польща [Електронний ресурс] / С. Одинець // Медіа критика. – 2009 р. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/drukovani/virtualna-polscha.html>.
7. Information society: main tables [Електронний ресурс] Eurostat. – 2011. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/information_society/dat/main_tables.
8. United nations e-Government survey 2012 [Електронний ресурс] United nations. – 2012. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/undesa/united-nations-egovernment-survey-2012-12023033>.
9. Plan Informatyzacji Panstwa nalata 2007-2010.– Dz.U. 2007 r. Nr. 61, poz. 415.RP : «Ustawao informatyzacji dzialalnoscipodmiotow realizujacych zadania publiczne».

Habowski M.*

ORGANY WŁADZY PAŃSTWOWEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W REALIZACJI POLITYKI WOBEC UKRAINY

Стаття представляє вплив польської системи органів влади на політику щодо України.

Ключові слова: влада, президент, прем'єр-міністр, парламент, зовнішня політика, Польща, Україна

This paper presents the impact of the Polish authorities on the policy towards Ukraine.

Keywords: authorities, president, prime minister, Sejm, foreign policy, Poland, Ukraine

Статья представляет влияние польской системы органов власти на политику относительно Украины.

Ключевые слова: власть, президент, премьер-министр, парламент, внешняя политика, Польша, Украина

Prowadzenie polityki zagranicznej jest kompetencją władzy wykonawczej, rola parlamentu jest tu z założenia ograniczona. W konsekwencji analizie poddane zostaną przede wszystkim relacje pomiędzy organami egzekutywy: Prezydentem RP i Radą Ministrów w kontekście polityki realizowanej przez Polskę wobec Ukrainy.

Polska polityka wobec Ukrainy w okresie obowiązywania konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. znowelizowaną ustawą z 7 IV 1989 r. i następnymi.

Realizując ustalenia zawarte podczas obrad Okrągłego Stołu 7 IV 1989 r. Sejm przyjął ustawę o zmianie Konstytucji PRL. Podtrzymano, bardziej formalnie niż faktycznie, zasadę jednolitości władzy państwowej z Sejmem jako jej «najwyższym organem». Nowelizacja przywracała do istnienia Senat, jako drugą izbę parlamentu, co osłabiło pozycję Sejmu w procesie ustawodawczym [10, s. 17 – 19]. Za szczególnie istotną zmianę należy uznać zastąpienie Rady Państwa instytucją Prezydenta, także posiadającego szereg kompetencji, wyraźnie od Sejmu niezależnego i posiadającego rozległe uprawnienia w procesie tworzenia i odwoływania Rady Ministrów. Tą ostatnią w dalszym ciągu Konstytucja określała jako «naczelnny wykonawczy i zarządzający organ władzy państwowej» [10, s. 23]. Należy zwrócić uwagę na «splatanie się» kompetencji, zadań i funkcji Prezydenta i Rady Ministrów. Zgodnie z art. 32 Konstytucji Prezydent był najwyższym przedstawicielem Państwa Polskiego w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych oraz był organem «stojącym na straży przestrzegania międzynarodowych sojuszy politycznych i wojskowych» [10, s. 24]. Nie ulega wątpliwości, że ustrojodawcy chodziło o przynależność Polski do struktur, poprzez które ZSRR realizował swą władzę nad państwami satelickimi. Natomiast spośród kompetencji rządu należy wskazać przede wszystkim na zapisane w art. 41 pkt 9 («sprawowanie kierownictwa w dziedzinie stosunków z innymi

* Doktor, Instytut Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego.

państwami») i 10 («sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju i organizacji Sił Zbrojnych») [10, s. 25].

Do momentu wejścia w życie Małej Konstytucji z 17 X 1992 r. możemy wyróżnić dwie zdecydowanie różniące się wersje formalnie tego samego reżimu politycznego. Zdecydowane zwycięstwo «Solidarności» w wyborach w czerwcu 1989 r. spowodowało, iż choć Zgromadzenie Narodowe wybrało Wojciecha Jaruzelskiego na stanowisko Prezydenta PRL, to jego władza była słabsza niżby to wynikało z zapisów Konstytucji. Dodatkowym jej osłabieniem była postępująca dezintegracja bloku wschodniego oraz silny kryzys gospodarczy i polityczny w ZSRR. W efekcie znacznie silniejszą pozycję niżby to wynikało z zapisów konstytucyjnych miała Rada Ministrów kierowana przez premiera Tadeusza Mazowieckiego. Sytuacja uległa zmianie wraz z wyborem (w wyborach powszechnych – konsekwencja nowelizacji Konstytucji z 27 IX 1990 r.) na Prezydenta RP Lecha Wałęsy. Miał on znacznie silniejszą legitymizację demokratyczną niż pochodzący tylko częściowo z wolnych wyborów Sejm. Co więcej, nowo powołany rząd Jana Krzysztofa Bieleckiego, opierał się w większym stopniu na zaufaniu Prezydenta niż Sejmu. Kolejny okres rozpoczynają wybory parlamentarne, które nadały w pełni demokratyczną legitymizację Sejmowi i powołanym przez niego rządowi Jana Olszewskiego, a następnie Hanny Suchockiej. Czynnikiem poważnie osłabiającym parlament (a w konsekwencji Radę Ministrów) była jego silna fragmentaryzacja polityczna. W efekcie rządy opierały się na słabej i wewnętrznie zróżnicowanej większości parlamentarnej. Poważnym osiągnięciem Sejmu I kadencji było uchwalenie Małej Konstytucji, której wejście w życie kończy pierwszy spośród poddanych analizie etapów ewolucji reżimu politycznego III RP.

Aktywność prezydenta W. Jaruzelskiego w dziedzinie polityki wschodniej przejawiała się m. in. w jego spotkaniu z goszczącym w Polsce ministrem spraw zagranicznych ZSRR Eduardem Szewardnadze (25 X 1989 r.) oraz w wizycie w ZSRR (11 – 14 IV 1990 r.). Jej pierwszy etap stanowiła wizyta we Lwowie i w Kijowie, gdzie prezydent Jaruzelski przeprowadził rozmowy z kierownictwem USRR [6, s. 141].

Premier T. Mazowiecki złożył wizytę w ZSRR w dniach 24 – 27 XI 1989 r. Z działań min. K. Skubiszewskiego należy szczególnie zwrócić uwagę na jego wizytę w ZSRR. W jej trakcie, 13 X 1990 r. podpisał w Kijowie z ministrem spraw zagranicznych USRR Deklarację o zasadach i podstawowych kierunkach rozwoju stosunków polsko - ukraińskich. Polski minister realizował w ten sposób opracowaną w swym resorcie politykę dwutorowości.

Z działalności Sejmu należy wyeksponować realizację funkcji kontrolnej (debata nad exposé min. Skubiszewskiego 26 IV 1990 r.). Należy także odnotować udział posłów «Solidarności» na I Zjeździe Ludowego Ruchu Ukrainy na Rzecz Przebudowy we wrześniu 1989 r. oraz spotkanie parlamentarzystów polskich i ukraińskich na początku maja 1990 r. w Jabłonnej pod Warszawą. Uwagę warto zwrócić jednak przede wszystkim na Senat, który stał się opiekunem Polonii i Polaków za granicą, co kierowało jego uwagę także na społeczność polską na Ukrainie. Z racji w pełni demokratycznej legitymizacji oraz zdominowania przez solidarnościowy Obywatelski Klub Parlamentarny miał on dodatkowy atut w swych relacjach z Sejmem. To właśnie na forum Senatu min. Skubiszewski przedstawił założenia polityki wschodniej (7 IX 1990 r.). Także Senat przyjął uchwałę potępiającą akcję «Wisła» (3 VIII 1990 r.) [3, s. 55, 211 – 213].

Dla pierwszego okresu prezydentury L. Wałęsy charakterystyczne jest wzmocnienie pozycji min. K. Skubiszewskiego [6, s. 157] wobec premiera, zarazem jednak silniejsze powiązanie go z urzędem prezydenta. To na MSZ spoczywał trud negocjacji nowego traktatu polsko – radzieckiego, parafowanego przez wiceministra Jerzego Makarczyka w Moskwie 10 XII 1991 r., w okresie gdy ZSRR przechodził do historii. Co znaczące, działanie to stało w pewnej sprzeczności z aktem wcześniejszego o kilka dni uznania niepodległości Ukrainy.

O ile premier J. K. Bielecki akceptował faktyczne podporządkowanie swego ministra spraw zagranicznych Prezydentowi to stan ten uległ zmianie wraz z powołaniem mającego oparcie w Sejmie premiera J. Olszewskiego. Napięcia między obu organami władzy wykonawczej ze szczególną siłą ujawniły się właśnie w procesie realizacji polityki wschodniej (prometeistyczna polityka rządu w sporze z liczącą się ze stanowiskiem Rosji polityką Prezydenta). Znacznie lepiej układały się stosunki prezydenta L. Wałęsy z premier H. Suchocką, ale było to w dużej mierze wynikiem zaakceptowania przez nią faktu, iż K. Skubiszewski jest ministrem «podwójnie podporządkowanym».

Należy wskazać, że druga połowa 1991 r. i pierwsza połowa 1992 r. to okres szczególnie ważny w realizacji polskiej polityki wschodniej, gdyż to wtedy niepodległość uzyskiwały sowieckie republiki, polskie władze ogłaszały ich uznanie, nawiązywano stosunki dyplomatyczne, negocjowano i podpisywano traktaty o dobrosąsiedzkiej współpracy, przyjmowano i składano pierwsze w historii wzajemnych stosunków wizyty. W procesie tym uczestniczyły wszystkie organy władzy. Sejm przyjmował uchwały w sprawie ogłoszenia niepodległości Ukrainy i Białorusi (31 VIII 1991 r.), premier J. K. Bielecki przeprowadził rozmowy z ukraińską delegacją pod kierunkiem min. Anatolija Złenki. Także premier Bielecki podjął decyzję o natychmiastowym uznaniu niepodległości Ukrainy. Została ona jednak podważona przez Prezydenta, który publicznie poparł działania Michaiła Gorbaczowa na rzecz zachowania ZSRR.

Dnia 18 V 1992 r. prezydenci L. Wałęsa i Leonid Krawczuk podpisali w Warszawie traktat polsko – ukraiński o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy. Był on gotowy już wcześniej, ale strona polska zwlekała do momentu, gdy stanie się możliwe podpisanie analogicznego traktatu polsko – rosyjskiego (22 V – podczas wizyty Prezydenta RP w Moskwie).

Polityka RP wobec Ukrainy w okresie obowiązywania Małej Konstytucji.

Uchwalona 17 X 1992 r. ustawa konstytucyjna o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym przyjmowała zasadę podziału władz jako jedną z naczelných zasad ustrojowych. Po raz pierwszy wyrażono w niej także typową dla parlamentarnego systemu rządów zasadę dualizmu władzy wykonawczej. Niemal bez zmian pozostawiono przepisy określające ogólny charakter i pozycję ustrojową głowy państwa. Istotne zmiany wprowadzono jeśli chodzi o jej kompetencje. Duże problemy interpretacyjne rodziło wprowadzenie określenia, zgodnie z którym Prezydent «sprawuje ogólne kierownictwo» w dziedzinach stosunków zagranicznych oraz zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Nowy był także przepis stanowiący, iż kontakty z innymi państwami oraz z polskimi przedstawicielami dyplomatycznymi za granicą odbywają się za pośrednictwem ministra spraw zagranicznych [2, s. 102 – 103]. Jednocześnie ustrojodawca wskazał, iż «Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej». Pozycję Rady Ministrów wzmacniało także domniemanie jego kompetencji w sprawach polityki państwa nie zastrzeżonych dla innych organów władzy państwowej. Jako kompetencję rządu uznano także utrzymywanie stosunków i zawieranie umów z rządami innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi i zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego państwa. Pozycję premiera miało wzmocnić przyjęcie zasady, iż kieruje on pracami Rady Ministrów oraz koordynuje i kontroluje pracę poszczególnych ministrów [2, s. 105]. Jednak siłę tego przepisu znacznie osłabiała regulacja przyznająca głowie państwa prawo opiniowania kandydatów na szefów trzech resortów: spraw zagranicznych, obrony narodowej i spraw wewnętrznych (art. 61). W praktyce prezydent L. Wałęsa «nie tyle opiniował, co wskazywał konkretnych kandydatów do piastowania tych urzędów» [8, s. 53]. W efekcie w dziedzinie prowadzenia polityki zagranicznej Mała Konstytucja przyjęła regulacje ty-

powe dla prezydencko – parlamentarnego systemu rządów, gdy tymczasem całokształt stosunków pomiędzy organami władzy nie przemawiał na rzecz takiego rozwiązania [7, s. 295]. Doktryna postrzega bowiem zaprojektowany w Małej Konstytucji system rządów jako parlamentarno – prezydencki albo parlamentarny o nachyleniu prezydenckim. «Łączył on bowiem zasadę politycznej odpowiedzialności rządu przed parlamentem z relatywnie silną władzą głowy państwa» [8, 51, vide 4, s. 147 – 151].

Nie było to rozwiązanie najszcześniejsze, gdyż L. Wałęsa wykorzystywał wszelkie niejasności i brak precyzji przepisów dla wzmocnienia swojej władzy. Rodziło to konflikty, które nabrały szczególnego natężenia w okresie rządów premiera Józefa Oleksego. Konflikty z partią postkomunistyczną były potrzebne L. Wałęsie do reelekcji. Z drugiej strony premier nie widział potrzeby daleko idących ustępstw, gdyż miał poparcie wyraźnej większości parlamentarnej oraz reprezentował ugrupowanie polityczne zdecydowanie wobec byłego przywódcy «Solidarności» opozycyjne. O ile więc H. Suchocka bez większych oporów pogodziła się z faktem, że politykę zagraniczną poprowadzi w jej rządzie «prezydencki» minister Skubiszewski (zwłaszcza, że zasadnicze kierunki polityki obu ośrodków władzy były identyczne, a dodatkowo oba wywodziły się z tradycji solidarnościowej) o tyle bardziej skomplikowana sytuacja miała miejsce po wyborach parlamentarnych w 1993 r. W ich wyniku do władzy doszła koalicja SLD – PSL z premierem Waldemarem Pawlakiem na czele. Prezydent przedstawił centrolewicowemu rządowi własną interpretację art. 61 Małej Konstytucji i narzucił swoich ministrów w tzw. «resortach prezydenckich». W ten sposób ministrem spraw zagranicznych został Andrzej Olechowski. Gdy jednak w 1995 r. powstawał kolejny rząd koalicji SLD – PSL, jego premier J. Oleksy zakwestionował trafność prezydenckiej interpretacji art. 61 i twierdził, że to premierowi przysługuje prawo do podjęcia wiążącej decyzji w tym zakresie. Ostatecznie, w sporze tym zwyciężył Prezydent i w ten sposób ministrem spraw zagranicznych został Władysław Bartoszewski. Koalicja rządowa uzyskała jedynie stanowiska swoich wiceministrów w tych resortach [8, s. 53].

Sytuacja, gdy wewnątrz rządu działa grupa politycznie opozycyjna wobec premiera, reszty ministrów i parlamentarnego zaplecza rządu musiała rodzić konflikty. Jak opisuje jeden z badaczy polityki wschodniej III RP «na przełomie 1993 i 1994 roku uwidocznił się istotny spór, w wyniku którego potwierdzono podział ministerstw na tzw. resorty prezydenckie (...) i inne, pozostające w gestii rządu. Organy władzy wykonawczej, odpowiedzialne za realizację polityki zagranicznej, znalazły się pod wpływem różnych środowisk politycznych. Szybko pojawiły się negatywne konsekwencje takiego obrotu spraw. Między prezydenckim ministrem spraw zagranicznych a ministerstwem współpracy gospodarczej z zagranicą (w gestii PSL) szybko ujawniły się różnice w ocenie sytuacji gospodarczej i polityczno – społecznej obszaru poradzieckiego. Pojawiły się również sygnały o różnych strategiach realizacji polskich interesów narodowych i płaszczyznach współpracy ze wschodnimi partnerami. Szybko dało się zauważyć, że większość inicjatyw ministerstwa spraw zagranicznych nie pokrywała się z propozycjami części polityków SLD, a szczególnie PSL» [3, s. 64 – 65].

Okres silnych konfliktów został zakończony wraz ze zwycięstwem Aleksandra Kwaśniewskiego w wyborach prezydenckich. W ten sposób koalicja SLD – PSL kontrolowała wszystkie centralne organy władzy państwowej. W realizacji polityki wschodniej szczególną aktywność – szczególnie na kierunku ukraińskim - zaczął wykazywać prezydent. «Na tym tle polityka rządowa była zdecydowanie mniej energiczna i pozbawiona wizji, skupiając się niejako na częściowym powtarzaniu haseł i deklaracji prezydenta» [3, s. 67]. Realizowana przez prezydenta A. Kwaśniewskiego polityka zmierzająca do uzyskania członkostwa w strukturach euroatlantyckich została z rozczarowaniem przyjęta w Moskwie. Nie przeszkodziła natomiast w

rozwijaniu bliskiej współpracy z prezydentem Ukrainy Leonidem Kuczma. Polski przywódca bardzo wyraźnie sprzyjał włączaniu Ukrainy w proces integracji europejskiej. Zaprosił L. Kuczma do Łańcuta na spotkanie przywódców państw Inicjatywy Środkowoeuropejskiej (7–8 VI 1996 r.) jako swego specjalnego gościa. Kilkanaście dni później obaj prezydenci podpisali w Warszawie wspólną deklarację o strategicznym partnerstwie. Z inicjatywy m. in. A. Kwaśniewskiego doszło w lipcu 1997 r. do podpisania «Karty o szczególnym partnerstwie między NATO i Ukrainą» [3, s. 192, 194]. Paradoksalnie, wywodzący się z formacji postkomunistycznej A. Kwaśniewski stał się realizatorem prometejskich koncepcji paryskiej «Kultury».

Polska polityka wobec Ukrainy po wejściu w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 IV 1997 r.

Konstytucja z 1997 r. podtrzymała zasadę podziału władz, statuując zarazem ich równowagę (art. 10). «W porównaniu do poprzednich regulacji ustrojowych, ustrojodawca dokonał w nowej Konstytucji modyfikacji w zakresie kształtu i charakteru władzy wykonawczej. Znacznej deprecjacji uległa rola i pozycja głowy państwa na rzecz drugiego segmentu egzekutywy, tj. Rady Ministrów i jej szefa – premiera» [8, s. 71]. Zmiana ta jest widoczna także w regulacjach dotyczących kształtowania polityki zagranicznej państwa. Zgodnie z art. 146 to rząd prowadzi politykę zagraniczną Rzeczypospolitej, istnieje domniemanie jego kompetencji w sprawach polityki państwa a w zakresie i na zasadach określonych w konstytucji i ustawach zapewnia bezpieczeństwo zewnętrzne państwa, sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi (poprzednio kompetencja ta przysługiwała Prezydentowi), zawiera umowy międzynarodowe wymagające ratyfikacji oraz zatwierdza i wypowiada inne umowy międzynarodowe. Zniknęły także przepisy, które umożliwiały prezydentowi L. Wałęsie narzucanie premierowi obsady w tzw. resortach prezydenckich. Wzmocnieniu pozycji premiera służą przepisy art. 148, na podstawie których reprezentuje on Radę Ministrów, kieruje jej pracami, zapewnia i określa sposoby wykonywania polityki Rady Ministrów oraz koordynuje i kontroluje pracę jej członków. Premier wreszcie ma wyłączność na kontrasygnowanie wymagających tego aktów urzędowych prezydenta (art. 144) – według Małej Konstytucji uprawnienie to miał także właściwy minister, np. wyznaczony przez prezydenta minister spraw zagranicznych.

Pozycję ustrojową Prezydenta określa art. 126. Przypisuje on temu organowi funkcje najwyższego przedstawiciela RP i gwaranta ciągłości władzy państwowej. Stawia także zadania czuwania nad przestrzeganiem konstytucji, stania na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Zastrzega zarazem, iż zadania i funkcje te może wykonywać tylko w zakresie i na zasadach określonych w konstytucji i ustawach. Dla badaczy polityki zagranicznej szczególnie interesujący jest art. 133. Zgodnie z nim prezydent jako «reprezentant państwa w stosunkach zewnętrznych» ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe o czym ma obowiązek zawiadomić obie izby parlamentu, mianuje i odwołuje pełnomocnych przedstawicieli Rzeczypospolitej w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych oraz przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące akredytowanych przy nim przedstawicieli dyplomatycznych innych państw i organizacji międzynarodowych. Przed ratyfikowaniem umowy międzynarodowej prezydent może zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie jej zgodności z konstytucją. Duże znaczenie ma także art. 133 ust. 3, według którego prezydent «w zakresie polityki zagranicznej współdziała z Prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem». Zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego obowiązek współdziałania jest obopólny i dotyczy nie tylko prezy-

denta, ale także premiera (i ministra spraw zagranicznych) [9, V,4.3]. Trybunał Konstytucyjny rozstrzygnął także dostrzegalną wśród badaczy różnicę zdań dotyczącą kwestii, czy prowadzenie polityki zagranicznej należy odnosić wyłącznie do Rady Ministrów stwierdzając autorytatywnie, iż «Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie ma wynikających z przepisów Konstytucji uprawnień do samodzielnego prowadzenia polityki zagranicznej RP» [9, V,5.2] a przypisanie Prezydentowi konstytucyjnej funkcji (roli) «najwyższego przedstawiciela Rzeczypospolitej» nie oznacza powierzenia temu organowi funkcji «prowadzenia polityki zagranicznej» [9, V,5.3].

Sejmowi i Senatowi konstytucja przypisała *explicite* funkcje ustawodawczą (art. 95, ust. 1) i kreacyjną. Sejmowi przypisała ponadto funkcję kontrolną w stosunku do Rady Ministrów (art. 95, ust. 2). Realizacja każdej z nich ma (może mieć) wpływ na realizację polityki zagranicznej, w tym także wobec Ukrainy. Wydaje się jednak, że uprawniona jest teza, iż pozycja Sejmu ulega osłabieniu, a proces ten nasilił się wraz z uzyskaniem członkostwa Polski w Unii Europejskiej, co znacznie zredukowało zakres realizacji funkcji ustawodawczej.

Na praktyczny kształt systemu rządów, podobnie jak w poprzednich okresach, przemożny wpływ posiadał układ sił politycznych w kraju. Lata 1997 – 2001 to koabitacja postsolidarnościowego rządu Jerzego Buzka z postkomunistycznym prezydentem A. Kwaśniewskim a zarazem wchodzenia w życie nowej konstytucji i określania znaczenia jej treści. Stało się to przyczyną licznych konfliktów. Znacznie lepsza atmosfera panowała w trakcie rządów premiera Leszka Millera, ale nie zapobiegła ona starciu ambicji osobistych obu polityków lewicy. Zwyciężył w niej A. Kwaśniewski zmuszając premiera do ustąpienia ze stanowiska. Jego następcą został całkowicie podporządkowany Prezydentowi Marek Belka. W zakresie polityki wschodniej jest to okres zaangażowania Polski w pomarańczową rewolucję na Ukrainie. Nieprzypadkowo trudno dostrzec w tej akcji aktywność premiera, zaś Prezydent RP był jednym z jej najważniejszych aktorów. Działania na Ukrainie na przełomie 2004 i 2005 r. zwieńczyły (chwilowym jak się okazało, i jak było do przewidzenia) sukcesem wieloletnie zaangażowanie A. Kwaśniewskiego w utrzymanie bardzo dobrych stosunków z prezydentem L. Kuczmą. Podobnie dobrze układała się współpraca prezydentów Lecha Kaczyńskiego i Wiktora Juszczewki. Jednak możliwości jego działania były w dużym stopniu uzależnione od politycznej większości w Sejmie. W latach 2005 – 2007 stanowiska premierów piastowali politycy wywodzący się z jego partii Prawo i Sprawiedliwość: najpierw nie posiadający własnego zaplecza Kazimierz Marcinkiewicz a potem brat prezydenta Jarosław Kaczyński. Okres współrządzenia braci bliźniaków doprowadził do niemal absolutnej zgodności polityki obu ośrodków władzy. Właściwie nie sposób rozróżnić na ile było to polityka rządowa, a na ile prezydencka. Z jednej strony w prezydencko – premierowskim duecie przeważać zdawał się prezes PiS-u, któremu Prezydent meldował wykonanie zadania, ale z drugiej, to Prezydent był bardziej aktywny w dziedzinie polityki zagranicznej. Prezydent nie darzył zbyt dużym zaufaniem pierwszego w rządzie K. Marcinkiewicza ministra spraw zagranicznych Stefana Mellera. Wkrótce szefową polskiej dyplomacji została Anna Fotyga – polityk związana z Prezydentem. To Prezydent także był szczególnie zaangażowany w tworzenie polskiej polityki bezpieczeństwa energetycznego (szczyt energetyczny w Krakowie w maju 2007 r.), która w dużej mierze określała politykę wschodnią w tym okresie.

Przejsie od pełnej symbiozy obu organów władzy państwowej do koabitacji prezydenta L. Kaczyńskiego z rządem koalicji PO – PSL pod kierunkiem premiera Donalda Tuska oznaczało wkroczenie w etap silnych konfliktów politycznych. Wynikały one w dużej mierze z osobistych ambicji i niezbyt wysokiego poziomu kultury politycznej postsolidarnościowej elity. Co prawda, nie można pominąć odmienności koncepcji politycznych – także jeśli chodzi o politykę zagraniczną, czy konkretnie wschodnią. Premier D. Tusk i ministra spraw zagranicznych R.

Sikorski podjął działania na rzecz poprawy stosunków z Rosją i «europeizacji» polskiej polityki wschodniej, zredukowali natomiast znaczenie relacji z Ukrainą. Nie można jednak niezauważyć istotnych przejawów współpracy obu ośrodków władzy. Wskazać należy przede wszystkim na wspólne działania prezydenta L. Kaczyńskiego i ministra R. Sikorskiego na rzecz przyznania Gruzji i Ukrainie planów działań na rzecz członkostwa w NATO w Bukareszcie w kwietniu 2008 r., czy też sprzeciw (silniejszy w przypadku Prezydenta RP – współpracującego z przywódcą Ukrainy) wobec działań Rosji przeciwko Gruzji w sierpniu tegoż roku. Należy jednak odnotować aktywność min. R. Sikorskiego, który przekonywał Amerykanów do konieczności gwarantowania przez NATO integralności terytorialnej Ukrainy [11]. Nie ulega wątpliwości, że zdecydowanie silniejszy wpływ na kształt polskiej polityki zagranicznej posiadał ośrodek rządowy. Po raz pierwszy pod rządami Konstytucji z 1997 r. rząd stał się pierwszoplanowym aktorem w procesie realizacji polskiej polityki wschodniej. Swoistym (i tragicznym w skutkach) tego wyrazem była różnica w randze wizyty w Smoleńsku i Katyniu premiera (7 IV 2010 r.) i Prezydenta (10 IV 2010 r.). Pewna marginalizacja Prezydenta jest widoczna także w czasie kadencji Bronisława Komorowskiego. Nie oznacza to oczywiście jego bezczynności. Należy odnotować takie działania B. Komorowskiego jak liczne pobyty na Ukrainie (25 IX 2010, 1 X 2010, 19 IV 2011, 28 XI 2011, 1 VII 2012 r., 20 IX 2012 r.) i zabiegi o zbliżenie Kijowa do struktur zachodnich (rozmowy z Hermanem van Rompuyem 9 IX 2011 r., spotkania z prezydentem W. Janukowyczem w Davos w styczniu 2011 i 2012 r., na Helu we wrześniu 2011 r., na szczycie NATO w Chicago w maju 2012 r. oraz przy okazji sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2012 r.). Nie bez powodu Bronisław Komorowski został uznany przez kijowski Instytut Polityki Światowej za najlepszego na świecie lobbyistę na rzecz Ukrainy.

Wzmocnieniu uległa także pozycja rządu wobec Senatu: w 2012 r. MSZ przejął od tejże izby parlamentu zadania i środki finansowe związane z opieką nad Polonią i Polakami za granicą, co jest szczególnie silnie związane z realizacją polityki wschodniej, gdyż właśnie w tych państwach zamieszkują polskie mniejszości narodowe. Stabilizacja systemu partyjnego powoduje także, że znacznej redukcji ulega realizacja przez Sejm funkcji kontrolnej. Wydaje się, że obecnie można w Polsce mówić o premierowskim systemie rządów [1, s. 9-11].

Wnioski.

Analiza stosunków polsko-ukraińskich wykazuje, że z wyjątkiem pierwszego okresu, gdy sceptycznemu wobec trwałości skutków procesu rozpadu ZSRR i w konsekwencji prowadzącemu ostrożną politykę wobec Kijowa prezydentowi L. Wałęsie towarzyszyła bardziej śmiała i zmierzająca do zawiązania dobrych stosunków polityka premierów J. K. Bieleckiego i J. Olszewskiego, głównymi jej twórcami byli kolejni prezydenci RP. Już L. Wałęsa w grudniu 1992 r. zaproponował prezydentowi L. Krawczukowi powołanie Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów obu państw, który okazał się trwałą instytucją do tej pory odbywającą swe posiedzenia. W efekcie stosunki polsko – ukraińskie są efektowne, ale mniej efektywne, niżby należało oczekiwać. Ma to pewne przyczyny w polskim systemie organów władzy państwowej i jego odmienności w stosunku do charakteryzującego się silną pozycją prezydenta ustrojem Ukrainy. Pozycja Prezydenta w polskim systemie politycznym jest znacząco słabsza niż pozycja premiera i rządu. W celu zwiększenia efektywności polsko – ukraińskiej współpracy niezbędne wydaje się większe zaangażowanie rządowego segmentu polskiej egzekutywy.

Literatura

1. Bożek M. Zapewnienie ciągłości w kierowaniu pracami Rady Ministrów pod rządami Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r., – «Przegląd Sejmowy», 2010, nr 6 (101).

2. Chruściak R., Mała Konstytucja z 1992 r., «Przegląd Sejmowy». – 2007, nr 5 (82).
3. Fedorowicz K., Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989 – 2010. – Poznań : 2011.
4. Gdulewicz E., Granat M., Skrzydło W., Zasady naczelne Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] Prawo konstytucyjne pod red. W. Skrzydły, Lublin : 1996.
5. Kuźniar R., Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej, Warszawa : 2012.
6. Malewicz P., Polska polityka wschodnia w latach 1989 – 1991, Toruń : 2008.
7. Mojak R., Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] Prawo konstytucyjne pod red. W. Skrzydły, Lublin : 1996.
8. Opaliński B., Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, Warszawa 2012
9. Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2009 r., Sygn. akt Kpt 2/08, OTK-A 2009, nr 5, poz. 78.
10. Sarnecki P., Ustrój polityczny Polski po wejściu w życie ustawy konstytucyjnej z 7 kwietnia 1989 r., «Przegląd Sejmowy», 2009, nr 3 (92).

Drzewicki A.*

WEIMAR TRIANGLE IN UKRAINE'S SECURITY AND FOREIGN POLICY

Зацікавлення України формулою Веймарського трикутника впливає, зокрема, з переконання, що її стратегічні вибори визначають геополітичні відносини на вісі США – Європейський Союз – Російська Федерація – Україна. Тим самим формула Веймарського трикутника набуває істотного значення. Адже він групує держави, котрі, з огляду на своє положення, членство у НАТО і Європейському Союзі, а у випадку Франції і ФРН – у зв'язку з їх політичним і економічним потенціалом і відповідними відносинами з Російською Федерацією становлять природну сполучну ланку між складовими геополітичного і геостратегічного простору України. Таким чином, він стає площиною реалізації базових інтересів Києва. У результаті, Берлін і Париж з самого початку становлять для України потенційну ланку, що пов'язує її з євроатлантичною зоною.

Ключові слова: веймарський трикутник, Французько-німецько-польські відносини, Україна, безпека, закордонна політика, геополітична вісь, Російська Федерація, західна та східна Європа НАТО, ЄС.

Ukraine's interest in the formula of Weimar Triangle, results among others from the belief that its strategic choices govern the relations on geopolitical axis: USA – European Union – Russian Federation – Ukraine. Hence the formula of Weimar Triangle gains substantial significance. Since it gathers the countries that due to their location, membership in NATO and European Union, and in the case of France and Federal Republic of Germany with respect to their political and economic potential and proper relations with Russian Federation, constitute natural link between components of Ukraine's geopolitical and geostrategic space. This way it becomes the basis creating framework for accomplishment of Kiev's elementary interests. In consequence Berlin and Paris from the very beginning have constituted a potential link for Ukraine, connecting it with European-Euro-Atlantic sector.

Keywords: Weimar Triangle, French - German - Polish relations, Ukraine, security, foreign policy, geopolitical axis, Russian Federation, Central and Eastern Europe, NATO, EU.

Заинтересованность Украины формулой Веймарского треугольника следует, в частности, из убеждения, что её стратегические выборы определяют отношения на геополитической оси США – Европейский Союз – Российская Федерация – Украина. Тем самым формула Веймарского треугольника приобретает существенное значение. Он группирует государства, которые, в силу своего положения, членства в НАТО и Европейском Союзе, а в случае Франции и ФРГ – в связи с их политическим и экономическим потенциалом и соответствующими отношениями с Российской Федерацией

* PhD, Assistant Professor at Institute of International Studies University of Wrocław. President of the Management Board of the foundation Eastern Policy Forum (Wrocław)

представляют собой естественное связующее звено между составляющими геополитического и геостратегического пространства Украины. Таким образом, он становится плоскостью реализации основных интересов Киева. В результате Берлин и Париж изначально представляют для Украины потенциальное звено, связывающее её с евроатлантической зоной.

Ключевые слова: Польша, электронное правительство.

Ukraine's interest in the formula of Weimar Triangle, which however never explicitly brought the recognition of cooperation with it as a political priority in the sphere of security and foreign policy, results among others from the belief that its strategic choices govern the relations on geopolitical axis: USA – European Union – Russian Federation – Ukraine. Adoption of this assumption means that Kyiv becomes the object of influences and pressures from the entities of this geopolitical formula, triggering in it geopolitical «mimicry», commonly referred to as «multi-vector approach», aimed at enabling Ukraine to keep its independent geopolitical power in the world with relatively sustainable interests of various entities of its background [1]. Hence the formula of Weimar Triangle gains substantial significance. Since it gathers the countries that due to their location, membership in NATO and European Union, and in the case of France and Federal Republic of Germany with respect to their political and economic potential and proper relations with Russian Federation, constitute natural link between components of Ukraine's geopolitical and geostrategic space, i.e. various sectors and their vectors. This way it becomes the basis creating framework for accomplishment of Kyiv's elementary interests. In consequence Berlin and Paris from the very beginning have constituted a potential link for Ukraine, connecting it with European-Euro-Atlantic sector. The similar is true for Poland, that as of 1999 has linked Kyiv with Euro-Atlantic vector (NATO) and as of 2004 with the European vector (EU) of the aforementioned sector. At the same time Warsaw gained opportunity to support the development of relations between Ukraine and other countries of Central Europe and Baltic States, which due to participation in Euro-Atlantic and European structures, as well as due to their location towards Ukraine, are very significant to it [2]. Considering these conditions one may conclude - regardless of the major directions in Kyiv's foreign policy defined in a given moment - that in-depth collaboration with Triangle's countries may not only constitute the form of «attracting» our eastern neighbour to EU and NATO, but also may become the basis for accomplishment of its interests in reference to specific sectors. Moreover - what is of particular importance – it may also contribute to strengthening this country's position in relations with Moscow and maintaining independent choice in the context of integration processes on-going in various sectors of European space. Moreover taking into account the fact that the geopolitical area around Ukraine (sectors: Euro-Atlantic, European, Euro-Asian; regions: Central Europe and Black Sea-Caspian) is fully «covered» by various integration processes that remain in the sphere of impact made by centres that manage it, which prevents Ukraine from playing the role of regional leader and at the same time condemns it to constant dodging between specific collaboration bases, Weimar Triangle may constitute a factor contributing to Kyiv's crystallization of geopolitical choices.

In the political dimension the formula of Weimar Triangle from the very beginning of its existence has been the object of Ukraine's interest. This issue however has never become a priority for Ukraine. To large extent it is not only the result of constantly changing assumptions underlying this country's foreign policy and geopolitical changes in the area of Central and Eastern Europe, but also of the weakness of the Weimar Triangle idea. In the last case it has an effect on Ukraine's belief that this formula on a given stage has no chances for achieving the status

of separate creator of European and Euro-Atlantic policy in the area of Eastern Europe. However it does not change the fact that as of 1993 and 1994 this problem has been the object of more or less intense political actions, as well as theoretical considerations of Ukrainian experts. For many years Weimar Triangle has been perceived in Ukrainian policy mostly as:

- a) natural platform for building and strengthening Ukraine's position in Europe;
- b) subject of creating new architecture of European security and an integral part thereof;
- c) formula aiming at gradual, as in the case of Poland, drawing Ukraine to European structures;
- d) supplement to bilateral relations with France and Germany;
- e) model for other type of trilateral initiatives taken by Ukrainian authorities.

In the beginning the accent in the relations with Weimar Triangle's states was put on development of the relations with Paris and Bonn, i.e. the entities that facilitate Ukraine's entry into new system of European security and may ensure it proper strong position therein. Positive statements made in this period by President of Ukraine, Leonid Kravchuk with respect to Poland, describing it as «gate to the West» and the efforts to include it in planned sphere of security and stability in Central-Eastern Europe, despite their seemingly positive overtone, provoked many doubts. In fact adoption of a function of this type would reduce Poland's position to the role of advocate of Ukraine's interests in Western Europe, where there were the future, major partners of Ukraine, namely France and Federal Republic of Germany. For a long time Kyiv was convinced that due to its demographic-territorial and military potential, not only would it stay in the centre of permanent interest of European superpowers, but also it would be able to establish with them bilateral relations on equal terms. This aim was to be accomplished also by through cooperation with Weimar Triangle's States. In these plans Poland was assigned the role of potential co-leader in regional dimension, thus the ally in actions aimed at reducing Russia's position in Eastern Europe and easing Moscow's policy towards Commonwealth of Independent States [3].

First relatively reserved, and then explicitly negative position of France and Federal Republic of Germany towards Ukraine's expectations, changed Kyiv's perception of Weimar Triangle. From the platform that was to contribute to development of Ukraine's dialogue with major European powers and thus ensure it a proper position in Europe, it became most of all the potential factor for creating new architecture of European security in the area of Central and Eastern Europe, whose integral part it would constitute. Therefore it would contribute to preventing Ukraine from transforming into buffer sphere separating Russia and NATO. As of 1994 it has resulted in Kyiv's efforts aimed at establishment of closer collaboration under the formula of Weimar Triangle plus Ukraine (3+1), and even at extending the Weimar group by Ukraine. It was manifested by increased willingness of Ukrainian authorities to participate in some initiatives taken by the Triangle and symbolic gestures of collaboration, such as for example plans for meetings of members of French, German and Polish parliaments with their counterparts in Kyiv, or participation of Ukrainian representatives in consultation meeting of planning and analytical units from foreign affairs ministries of the said countries. Originally all these actions were to facilitate the process of strengthening Ukraine's pro-European orientation and to stress its significance for continental security [4], and thus to mitigate its doubts and fears regarding extended scope of collaboration between Central European states from NATO and their progressive integration with its structure.

It may seem that in the initial period Poland's role was assigned by Kyiv the same level as Ukraine's position and its location towards EU and NATO. To Ukraine's authorities Poland seemed like a natural ally in creating new architecture of security in the area of Central and

Eastern Europe. Poland, similarly as Ukraine, remained then in the «grey zone of stability». Regardless of Poland's declarations related to the willingness to join North Atlantic Treaty, for Kyiv such option seemed not only unlikely, but simply against its interests. In consequence it was assessed that Poland to a similar extent as Ukraine is interested in developing new structures of European security, also based on Weimar Triangle. This way the formula has become the potential basis for discussion on this subject as well as the place for seeking political support for various types of ideas related to the issue of Europe's stability. In this context it might even be concluded that the demands regarding closer collaboration with Triangle's States, and even the opinions expressing the need for becoming its integral part, that were proposed among Ukrainian elites in 1994, generally in a way derived from similar reasons for which Poland decided to participate in the formula. This refers mostly to the issue of avoiding the probability of becoming the object of hostile influence from neighbouring superpowers, increasing the level of intensity in the relations with specific countries – partners and strengthening own position towards other countries in the region, by staying in direct, intense relations with major European players [5]. Of course it must be noted that a natural element distinguishing both countries in the context of reasons for which, in different periods, they pursued collaboration with or participation in Weimar Triangle, was surely the issue of Poland's historical relations with France and Federal Republic of Germany, its geographical situation, clearly closer to European integration structures and the fact of remaining beyond direct impact of Russia.

It may be considered that such treatment by Kyiv of its position and relations with Weimar Triangle's States in the first period of its functioning in a way corresponded to the vision of Zbigniew Brzezinski. Overestimating the modernization-development potential of Ukraine in political and economic spheres, as well as the level of interest in this country demonstrated by Federal Republic of Germany and France, he indicated the possibility of drawing this state gradually into the orbit of special French – German – Polish relations. In consequence this step was to lead to evolutionary transformation of the relations under this informal «quadrangle» into partnership constituting the core of European security structure and to Ukraine's assuming the features of Central European state [6].

In the context of progressive expansion of NATO into the East, in Ukraine's concepts the Weimar Triangle became also an important formula for creating «the system of universal and regional security», reflecting Ukraine's priority interests. Active development of security zone spreading from the Baltic Sea to the Black Sea, assumed the possibility of including this country in the system of European security in two ways: directly and through participation in regional structures and bases of cooperation. From this perspective the Weimar Triangle, next to close Polish-Ukrainian relations, could become one of the most important factors contributing to shaping the security zone in the area of Central and Eastern Europe as well as the field attracting other countries in the region to collaboration. Its transformation into a specific quadrangle, expanding current collaboration formula by a new country, i.e. Ukraine, was the condition for reaching such state [7]. However considering the already settled extension of NATO by Czech Republic, Poland and Hungary, the concept of the Weimar Triangle as the creator and attracting field in the sphere of developing new European stability constructs in the area of Central and Eastern Europe was not adequate to the real geopolitical situation or the very expectations that some countries had, that pursued political and military anchoring in the most effective institution of European security that NATO had become.

In this context it should also be mentioned that the formula of Weimar Triangle was, to a smaller or greater extent, a real or only formal model for the attempts taken by Kyiv that aimed at formalization of similar types of bases for cooperation with other countries. An example of

such idea is Ukraine's proposal of 1995, regarding establishment of «triangle of interests», within which also Germany could participate next to Poland and Ukraine. This initiative, designed for gradual establishment of close partnership between these countries, matched Ukraine's concept of Kyiv's active participation in various pan-European political projects, aiming at strengthening collaboration in the area of Central and Eastern Europe. This formula was most of all supposed to contribute to stabilization of international situation on the Continent. It was also stressed that an essential condition for project's success and its further development is the possibility of earlier extension of the Weimar Triangle by Ukraine [8]. Another example is the attempt made in 1997 by President Leonid Kuchma at forming a platform for political-economic cooperation in the triangle: Kyiv – Bucharest – Warsaw, that was designed to ensure integration of the area between the Baltic Sea and the Black Sea and transformation thereof into the so called East European drawing centre. In a given case it was supposed to ensure the foundation for establishing regional system of security and execution of projects in the scope of diversification of energy sources transport routes [9].

Geopolitical changes in the area of East-Central Europe related to NATO's expansion into the East, and most of all rather cold attitude of Weimar Triangle's States towards the option of extension by Ukraine, contributed to the situation where with time Ukrainian policy started to be dominated by a belief that this platform should be the one supplementing bilateral relations with specific countries, rather than a field for creating common policy under the formula of «quadrangle». Hence the hope for its further development oriented towards the forum for debate and consultation on different kinds of issues in the formula 3+1. The issue of strengthening relations with Germany and France, countries with which Kyiv had limited contacts as compared to its expectations, was also assigned greater significance. To a large extent this fact was influenced by Russia's position that occupied priority place in the policy of Bonn/Berlin and Paris. In this context Poland was perceived as the state of utmost importance. Generally this resulted from the intensity and the scope of Poland-Ukraine bilateral relations, as well as from lower political-economic potential. Moreover until 1999 and 2004 our country remained beyond NATO and EU structures, which naturally reduced its significance. Of course Kyiv's perception of the Triangle was influenced also by its very position, and most of all the formal weakness thereof, deepened by the conflict around the issue of Poland's involvement in the war in Iraq on American side, and then deterioration of Polish-German relations after the victory of «Law and Justice» party in parliamentary elections in 2005. At the same time the clear-cut community of France's, Germany's and Russia's interests in reference to Iraq conflict, commonly perceived at that time as providing grounds to establishment of the axis: Paris – Berlin – Moscow, demanded of Kyiv political caution regarding explicit articulation of the willingness to strengthen collaboration under the Triangle. This situation facilitated also the steps aiming at strengthening cooperation with specific countries of Weimar group on bilateral basis. Such attitude contributed also to further reinforcement of «multi-vector approach» in Ukraine's foreign policy.

However this does not change the fact that the Weimar Triangle, in the context of the concepts of Ukraine's membership in European Union and NATO that occurred at the turn of 20th and 21st century, was still treated as potential instrument for accomplishment of such goals. In consequence the concept of transforming the triangle into political «quadrangle» or «political axis» returned from time to time. On one hand it was to contribute to development of European security system, whereas on the other to ensure Ukraine specific guarantees of independence, supplemented with adequate support of USA. Partially it would limit Russia's ability to directly impact Ukraine's internal situation, mitigate Russia's objection to expansion of NATO into the East and contribute to Kyiv's integration rapprochement to EU [10].

This situation changed along with Poland's accession to EU, when – similarly as earlier when our country joined NATO – the Weimar Triangle became intra-Community platform, which in a way determined that there was no option of transforming the previous formula into «quadrangle», but at the same time assigned new meaning to the collaboration in the system 3+1, especially in the context of Ukraine's European integration aspirations. Nonetheless also at that time there were opinions indicating, in reference to Poland's example, the relevance of developing political relations with Germany or France on bilateral basis, as the ground for transforming the Weimar Triangle into the axis: Paris – Berlin – Warsaw – Kyiv, or establishing parallel to it projects in the form of a Triangle: Berlin – Warsaw – Kyiv, and even Paris – Warsaw – Kyiv, so in this last case without German membership. Ultimate goal was supposed to be Ukraine's accession to European Union [11]. At the same time opinions of Polish and German experts pointing out that expanding the debate under the Weimar Triangle by the issue of Ukraine and its European future may provide the grounds for its revival and even reinforcement, theoretically could have been an additional incentive due to which Ukraine would maintain the belief about validity of continuing the efforts towards closer collaboration in this formula [12]. Nonetheless that did not happen. Victory of «Orange Revolution» developed in new authorities the belief about Ukraine's uniqueness as compared to other countries of former Soviet Union and about assuming by Ukraine in a way the properties of Central European state, predisposing it to fast accession to EU and NATO. In consequence development of cooperation with Weimar Triangle became considerably less important than strengthening bilateral contacts with Federal Republic of Germany and France, thus the states that on one hand could accelerate the integration processes mentioned above but on the other - fully block them. Clear distance of Paris and Berlin from Ukrainian aspirations related to the perspective of membership in NATO and EU, and even from approval of the very concept of Political association and economic integration, only deepened the belief of Ukraine's authorities about the need to continue this strategy, which was particularly evident in the period of 2007-2008 [13].

To define today's position of the Weimar Triangle in Ukraine's policy, three prevailing ways in which it is perceived may be distinguished, namely the following:

- group covering major member states of European Union that can support Ukraine in the process of European integration;
- formula supplementary to Kyiv's bilateral relations with countries forming the Triangle;
- additional platform for cooperation with EU in different areas if its activities.

Currently it is believed that intensification of 3+1 collaboration is a factor supporting Ukraine's Euro-integration strategy. Considering the fact that Poland became member of EU and the fact that the current state of German-French relations makes it invalid for Paris to use Weimar Triangle as the factor for controlling and limiting Germany's impact in the area of East-Central Europe, it presents the opportunity to orient this formula towards new tasks. This refers most of all to the possibility of transforming it into the instrument of dynamisation and coordination of EU's Eastern policy. Creating such kind of tool, supported with Poland's traditionally friendly attitude towards Ukraine's integration efforts, would enable to reinforce Community's position favourably inclined towards Ukrainian plans, and most of all to motivate France and Germany to demonstrate more active and coordinated support for Kyiv's European integration plans [14]. Relevance of these considerations can be confirmed by, among others, the summit of foreign affairs ministers of Weimar Triangle's States that was held in April 2010. To a certain degree it proceeded in this very formula of 3+1. Although in this case such meetings failed to have a constant nature assigned thereto, what still seems to be an important objective for Ukraine, still such actions should be acknowledged as the step in the right direction. This summit gave

an opportunity to discuss the issues related not only to European integration process (Association Agreement and Free Trade Area, softening the visa regime rules), but also to development of Russia-Ukraine relations (mostly in the context of Kharkiv Agreement) as the decisive factor for Europe's security and stability [15].

There is no doubt that today's perception of the role of Weimar Triangle by Ukraine is the consequence of its efforts towards integration with European Union. Unlike in the case of Poland, it is not treated as a potential formula accelerating accession to EU, but rather as non-formal intra-Community group lobbying for Ukraine's rapprochement to its structures. Therefore it may be concluded that the Weimar Triangle constitutes for Kyiv mostly the platform facilitating access to specific countries and enabling holistic presentation of its arguments to them. Thus the possibility of contacts in the formula 3+1 is an intrinsic value, which is visible particularly in Ukraine's relations with Germany and France, with which the bilateral relations are rather not very dynamic. Also due to this reason the efforts towards further strengthening of the relations with Weimar Triangle may be pursued regardless of this country's real progress on its way towards European Union.

Quite often also the importance of Weimar Triangle for gradual inclusion of Ukraine in the collaboration under Common European Security and Defence Policy (CSDP), for example through its participation in crisis response operations, is brought up. The idea of participation of Ukrainian units in the so called EU Visegrád Battle group is undoubtedly a step in this direction. Observing this we may imagine that in the future the armed forces of this country could become also the part of the so called EU Weimar Battle group, strengthening this way the position of Weimar Triangle in the process of Ukraine's rapprochement to EU and expanding Community's military capabilities, perceived in the broader formula of European security. This rather optimistic vision demands however greater emphasis to be put on the problem which on one hand has its roots in Ukraine's strategic culture and on the other, directly in intra-political preconditioning of our neighbour's integration with EU. This is namely the question whether Ukraine is ready to continue collaboration under CSDP, even in the case of absence of declaration about the possibility of Ukraine's accession to EU, which is rather certain. For it is less certain that Kyiv would be willing to be broadly involved in, for example, military missions under the auspices of European Union, in the case when it does not get at least verbal confirmation of its «European perspective». This is even more important since maintaining Ukraine in the process of deepening the relations with EU in the area of security may be not only one of the major tasks the Weimar Triangle currently faces, but also a practical test for the abilities of defining further grounds and platforms for its activities.

Key is also the question to what extent the Weimar Triangle may become the forum for development of common French – German – Polish concepts in reference to various countries from Eastern Europe, and to what degree it may become the platform for consultations between Poland, France, Federal Republic of Germany and Ukraine in the sphere related directly to Ukraine, and most of all the processes aiming at its integration with European Union. Following this even further we may give some thought to whether there is a possibility that the Weimar Triangle assumes in the near future a uniform formula, encompassing also Kyiv, that could facilitate resolution of problems relevant for entire European continent. In this context it is also worth to pay attention to the fact, that determines to a large extent the possibility of developing collaboration under 3+1 system, that treating the Weimar Triangle as a factor impacting Ukraine, enabling reinforcement of its «European identity», further democratization and deepening socio-economic reforms, may evoke certain level of reserve in Ukrainian authorities. In consequence we should expect caution in their attitude towards such type of collaboration, which in a way will

result from the response to the question as to what extent the Weimar Triangle may interfere in Ukraine's internal politics and in what scope it may become source of international pressures exerted on Ukraine in the context of the issues referred to above. Finding a clear answer in this context, among others by specifying full spectrum of possible solutions, should to a considerable degree have a positive influence on further development of collaboration between Ukraine and Weimar Triangle, and most of all on its increased significance in Kyiv's policy. At the same time it may become an additional incentive for finding new formula for activity of Paris, Berlin and Warsaw in the sphere of Eastern policy, which seems to be especially significant for Poland.

Literatura

1. Andrushchenko S. V. Geopolityka ta geostratehija Ukrajiny, [in:] *Ukrajina v postbipoljarnij systemi mizhnarodnyh vidnosyn*, ed. Manzhola V. A., Konstantynov V. J., Andrushchenko S. V. K. : 2008, pp. 105.
2. See Ibidem, pp. 107 - 114.
3. Drzewicki A. Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia, *Bezpieczeństwo Narodowe, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego*, no 17 (1) of 2011, pp. 155.
4. See in greater detail: H. Wyligąła, *Trójkąt Weimarski. Współpraca Polski, Francji i Niemiec w latach 1991 – 2004*, Toruń 2010, pp. 359-362.
5. Lang K. O. Das Weimarer Dreieck: Erreichtes, Verpasstes und künftige Rollenprofile, [in:] *Trójkąt Weimarski w Europie. Współpraca polsko – niemiecko – francuska. Powstanie – Potencjał – Perspektywy*, ed. K. H. Standtke, Toruń : 2010, – pp. 199-200.
6. Brzeziński Z. *Wielka szachownica*, Warszawa : 1998. – pp. 85-86.
7. Horbulin V. *Nacjonalna bezpeka Ukrajiny ta mizhnarodna bezpeka*, *Politythna Dumka*, no. 1 of 1997. – pp. 80.
8. Thekalenko L. D. *Zovnishnja polityka Ukrajiny*, K. : 2006, pp. – 205.
9. M. I. Myhalthenko, *Ukrajina jak nova istorythna realnist: zapasnyj gravec Evropy*, Instytut politythnyh i etnonacjonalnyh doslidzhen im. I. F. Kurasa NANU Ukrajiny, Drohobyth 2004. – pp. 123.
10. Zlenko A. *Dyplomatiya i Politika. – Ukraina v processe dinamithnyh geopolititheckih perymen*, Charkov : 2004. – pp. 220-221.
11. Zlenko A. *Dyplomatiya i Politika. – Ukraina v processe dinamithnyh geopolititheckih perymen*, Charkov 2004. – pp. 220-221.
12. See Fałkowski M., Lang K. O., *Wspólne zadania Polska, Niemcy i Ukraina w przeobrażającej się Europie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa : 2004, pp. 60; R. Kuźniar, Z. Najder, *Wciągnijmy Ukrainę do Trójkąta Weimarskiego*, «Dziennik», 23.06.2008; R. Kuźniar, Z. Najder, *Das Weimarer Dreieck und die Ukraine*, [in:] *Trójkąt Weimarski w Europie*, op. cit. – pp. 429 - 433.
13. Kondratjuk S. V. *Europejska polityka objednanoi Nimeththyny*, K. : 2008. – pp. 205-207.
14. S. Sawin, *Stan ta perspektywy rozvytku vidnosyn Ukrajiny ta Francjii. Analatythna zapyska*, *Nacjonalnyj Instytut Strategithnyh Doslidzhen*, K. : 2010, website: www.niss.gov.ua. – 12.11.2011.
15. Shapovalova O. I. *Ukrajina v systemi dvostoronnih vydnosyn z providnymy evropejskymy krajynamy*, [in:] *Zovnishnja polityka Ukrajiny 2010. – Stratehithni ocinky, prognozy ta priorityety*, ed. G. P. Perepelycja, K. : 2011, p. 256-257.

Копистура А.М.*

КОРУПЦІЯ: ВПЛИВ ВСТУПУ ДО ЄС НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ

Стаття присвячується вивченню ролі вступу Польщі до ЄС у розвитку національної системи захисту майнових прав та нерівності як основи порочного кола нерівності та корупції. Виявлено безпосередній вплив вступу до ЄС на формування каркасу системи захисту майнових прав та на збільшення фінансових ресурсів для підвищення добробуту. Доведено відсутність впливу вступу до ЄС на функціонування національної системи захисту майнових прав та на перерозподіл ресурсів в економіці.

Ключові слова: вступ до ЄС, система захисту майнових прав, нерівність, корупція, Польща.

The article is dedicated to study the role of Poland's accession to EU in property rights system development and inequality as a base of vicious circle of inequality and corruption. The direct influence of the EU accession on the building of the frame of property rights system and on the financial inflows increase to enhance welfare is revealed. The absence of considerably influence of the EU accession on national property rights system functioning and on resources redistribution in economy is proved.

Keywords: EU accession, property rights system, inequality, corruption, Poland.

Стаття посвящается изучению роли вступления Польши в ЕС в развитии национальной системы защиты имущественных прав и неравенства как основы порочного круга неравенства и коррупции. Выявлено непосредственное влияние вступления в ЕС на формирование каркаса системы защиты имущественных прав и на увеличение финансовых ресурсов для повышения благосостояния. Доказано отсутствие влияния вступления в ЕС на функционирование национальной системы защиты имущественных прав и на перераспределение ресурсов в экономике.

Ключевые слова: вступление в ЕС, система защиты имущественных прав, равенство, коррупция, Польша.

Корупція, як і нерівність, є взаємопов'язаними явищами, які можуть утворювати порочне коло. У той же час зазначені явища є одними з визначальних факторів та наслідків економічного розвитку одночасно. Отже відстеження їх динаміки та природи є пріоритетними для наступного формування якісної економічної політики, спрямованої на економічний розвиток будь-якої країни. Вступ Польщі до ЄС потенційно був здатен вплинути як на рівень корупції, так і на ступінь нерівності у суспільстві. Рівень та специфіку корупції в Польщі вивчають Г. Маковський, К. Ясецький, дослідники з Transparency Inter-

* Кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

national, Institute of Public Affairs, Світового Банку та інші. Однак як проблема взаємозв'язку корупції та нерівності, так і впливу вступу до ЄС на зазначені явища, залишаються недостатньо розкритими. Завданням цієї статті є дослідження ролі вступу Польщі до ЄС у розвитку національної системи захисту майнових прав та нерівності.

Певний рівень корупції був притаманний усім країнам соціалістичного табору. Корупція, особливо адміністративна, зумовлювалася значними дискреційними повноваженнями бюрократичного апарату, його обсягом та конфліктом інтересів, а також недоліками у механізмах державного регулювання економіки. Трансформація польської економіки відкрила можливості для зміни правил гри та перерозподілу майнових прав, що створило умови для збільшення рівня корупції та появи її нових форм і сфер розвитку. Як наслідок, корупція у Польщі наприкінці 90-х років класифікувалась Transparency International (TI) як системна, тобто як така, що загрожує основам держави. Дослідники виявляли риси як горизонтальної (суб'єктами є окремі службові особи – лікарі, чиновники публічної адміністрації, освітні працівники тощо, – що діють одноосібно), так і вертикальної (суб'єкти корупційних трансакцій діють організовано – у судових, правоохоронних, контролюючих та найвищих органах публічної адміністрації) корупції у різних секторах економічної та політичної системи країни [28].

Тобто Польща отримала спільні для всіх постсоціалістичних країн умови сприятливі для розвитку корупції:

1. Толерантність населення до корупції (історичний спадок негативного ставлення до соціалістичної держави як експлуататора і схвалення дій, що шкодять державі);
2. Широкомасштабна зміна правил гри;
3. Перерозподіл майнових прав;
4. Зростання бідності населення та диференціації доходів.

Такі умови створюють підґрунтя для потрапляння країни до порочного кола нерівності та корупції. Невід'ємною частиною такого кола є соціальні норми та толерантність, що сприяють корупції, а необхідною і достатньою умовою функціонування – слабкість такого інституту, як національна система захисту майнових прав. Історичний досвід вказує на невелику ймовірність виходу країни з такого порочного кола. Однак для підвищення такої ймовірності є необхідними, по-перше, забезпечення сильної національної системи захисту майнових прав, по-друге, збільшення перерозподілу доходів у суспільстві з метою підвищення загального добробуту населення та надання йому рівного доступу до освіти.

Забезпечення сильної національної системи захисту майнових прав відбувається по двох напрямках 1) створення інституційного забезпечення захисту майнових прав 2) усунення толерантності до корупції.

Реальне формування інститутів Національної системи чесності (National Integrity System) як запоруки захисту майнових прав фактично розпочалось з 2000-2002 рр., а запровадження у життя накопичених норм – лише з 2005 р. [28].

Останні оцінювання Національної системи чесності, що здійснювались Institute of Public Affairs [17] та TI [15] свідчать, що каркас системи сформовано на європейському рівні, чому сприяв процес входження до ЄС та програми партнерства в рамках ЄС. Запровадження європейських інститутів у соціально-економічних сферах у цілому, та у сфері Національної системи чесності зокрема, було однією з умов вступу країни до ЄС. Формальне виконання цієї вимоги жорстко контролювалося боку ЄС, однак це відбувалось лише до моменту надання країні членства. Протягом 1998-2008 рр. [23]. Польща була учасником-реципієнтом twinning-програм, за якими різні органи державного управління отримали допомогу в рамках 200 проектів у сферах сільського господарства, захисту на-

вколишнього середовища, соціальної політики та зайнятості, юстиції та внутрішніх справ, фінансів, економічної політики, транспорту та енергетики та регіонального розвитку. Зокрема, як показало дослідження ТІ [15], Польща має кращий результат за деякими складовими Національної системи чесності, ніж країни ЄС-15: законодавче регулювання фінансування політичних партій, авторитет вищого органу фінансового контролю, кодекс поведінки парламентаріїв тощо. Разом з тим залишаються серйозні питання щодо швидкого переходу керівних кадрів з державного сектора до приватного і навпаки, відсутність захисту викривачів корупційних трансакцій, недостатній рівень розкриття інформації державними органами. Крім того виявилось, що система у цілому не діє через значну толерантність громадянського суспільства та бізнесу до корупції. Тобто необхідна умова для збереження корупції залишилась, незважаючи на членство Польщі у ЄС.

Велика корупція, яка включає масштабну¹, політичну² та законодавчу³, присутня у Польщі, однак індекс для її вимірювання наразі не є загальнодоступним. Разом з тим емпіричні ознаки її наявності простежуються. Так у Польщі частіше спостерігається не захоплення держави бізнесом, характерне для багатьох країн, а захоплення бізнесу державою, коли держслужбовці вимагають хабарі у бізнесменів або привласнюють приватні активи [4]. Державний сектор залишається домінуючим в економіці, а у сфері державного управління домінують декілька політичних партій, які перерозподіляють між собою сфери впливу в економіці [12]. Таким чином політики та пов'язані з ними держслужбовці отримують значні дискреційні повноваження, які використовують у взаємодії з численними лобістами (окремими бізнесменами, приватними компаніями, бізнес-асоціаціями, ЗМІ, неурядовими організаціями, багатонаціональними підприємствами тощо). Регулювання лобістської діяльності зводиться до реєстрації професійних лобістів профільним міністерством, а також іншими органами державної влади, з якими лобісти безпосередньо працюють [12; 14]. Однак якщо у профільному міністерстві і реєструється певна кількість лобістів (299 у 2011р), то надалі вони не афішують своєї досить масштабної за оцінками експертів [15] діяльності, що створює значні можливості для корупції.

Вступ до ЄС не здійснив помітного впливу на рівень великої корупції, оскільки всередині самого ЄС багато країн мають значні проблеми з подоланням цього виду корупції, який здебільшого є узаконеним і реалізується під виглядом лобіювання [13].

Разом з тим варто зазначити, що вступ до ЄС з одного боку суттєво вплинув на скорочення можливостей для адміністративної корупції шляхом спрощення та автоматизації багатьох процесів комунікації приватного сектора та органів державної влади. Але з іншого боку значні обсяги фінансової допомоги з бюджету ЄС та комунітарних фондів у поєднанні зі слабким контролем створили нові можливості для корупційних трансакцій.

Індекс СРІ відображає рівень адміністративної корупції⁴ у країні.

¹ Масштабна корупція [3; 5; 16; 18] охоплює корупційні дії, що здійснюються посадовцями вищого рівня з метою перерозподілу ресурсів державного бюджету на користь зацікавлених осіб.

² Політична корупція [11, р. 73-75; 20, р. 7-8] охоплює корупційні дії, що здійснюються політиками з метою збереження влади в своїх руках або збільшення свого представництва у владі шляхом здійснення розподілу ресурсів спираючись не виключно на інтереси народу, що їх обрав, а й з урахуванням власного бажання залишитись при владі.

³ Законодавча корупція [1, р. 75] охоплює корупційні дії, що здійснюються як законодавцями, так і державними службовцями, з метою впливу на здійснення голосування при прийнятті нормативних актів.

⁴ Адміністративна (бюрократична, дрібна) корупція [3; 5; 11, р. 75; 18; 24, р. 23-29] охоплює щоденні корупційні дії чиновників середнього та нижчого рівнів у їхніх взаємовідносинах з їх керівництвом (політичною елітою) або з приватними особами, що передбачають навмисне спотворення визначеного порядку виконання існуючих правових норм.

Як бачимо з Рис. 1, членство в ЄС не впливає на рівень корупції країни безпосередньо. Кожна країна зберігає свій рівень протягом досліджуваного періоду, коливання ж відбуваються у різних країнах не синхронно, що дає підстави зробити висновок про внутрішні причини коливань.

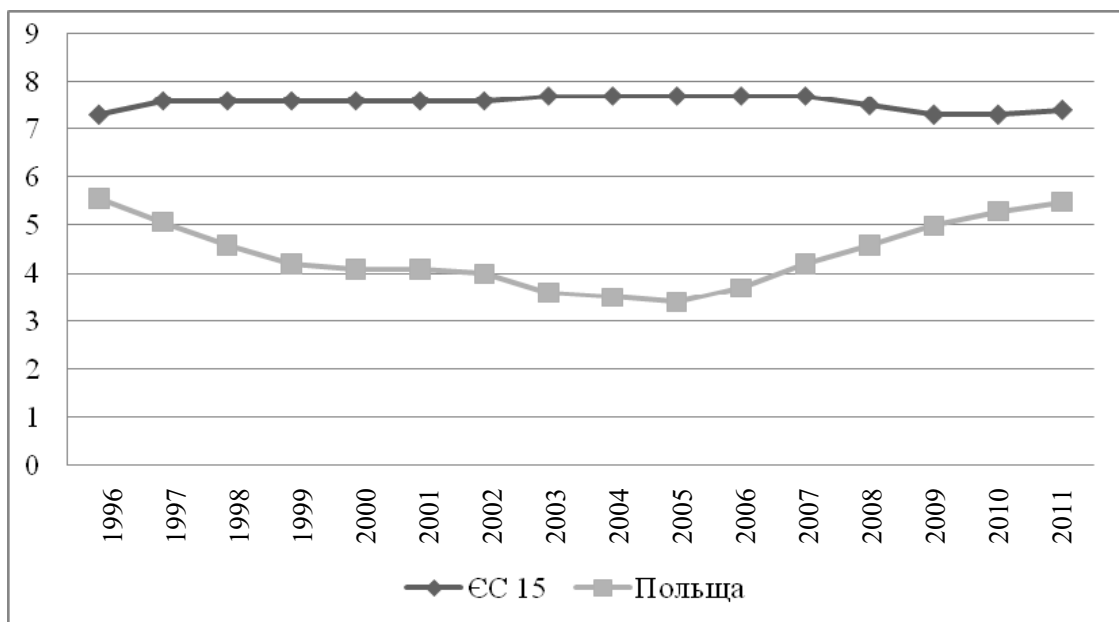

Рис. 1. Індекс сприйняття корупції у ЄС 15 та Польщі [побудовано автором на основі 22].

Зокрема, кількість процедур для відкриття нового бізнесу скоротилась у Польщі з 10 у 2003 – 2008 рр. до 6 у 2009 – 2012 рр. [21]. Однак відсоток часу менеджменту приватних фірм, що витрачається на спілкування з держслужбовцями то зменшується, то зростає протягом періоду членства у ЄС. Так у 2003 р. цей показник становив 8,5%, у 2005 р. зменшився до 2,94%, а у 2009 р. зріс до 12,82% [21].

Відсоток приватних фірм, що здійснюють неформальні платежі, також зменшився з 42,02% у 2002 р. до 14,65% у 2009 р. [21].

Кількість фірм, які схильні давати хабарі службовцям податкової інспекції протягом перших років членства у ЄС становила 28-30%, однак вже у 2009 р. зменшилась до 4,82% [21]. Тривалість підготовки податкової звітності приватними підприємствами також поступово зменшується з 418 годин у 2005 р. до 286 годин у 2012 р [21].

Коливання індексу верховенства закону⁵ у Польщі не мають статистичного зв'язку з тривалістю членства у ЄС. З 1998 р. цей показник зменшувався до 2006 р., а з 2007 р. почав поступово зростати, однак його рівень у цілому залишається низьким порівняно з середнім значенням цього показника для ЄС 15 (див. Рис. 2) [26]. Отже, запровадження законодавчої бази та інститутів, аналогічних до таких у ЄС, не призвели до забезпечення належного рівня дотримання верховенства закону на практиці.

Отже, створення інституційного забезпечення захисту майнових прав у Польщі безперечно відбувається, однак воно пов'язане з членством у ЄС лише у частині нормативного закріплення інститутів. Змістовне ж наповнення створених інституцій не залежить від членства у ЄС, а визначається виключно внутрішніми факторами.

⁵ Найгірше значення Індексу верховенства закону становить -2,5, найкраще+2,5.

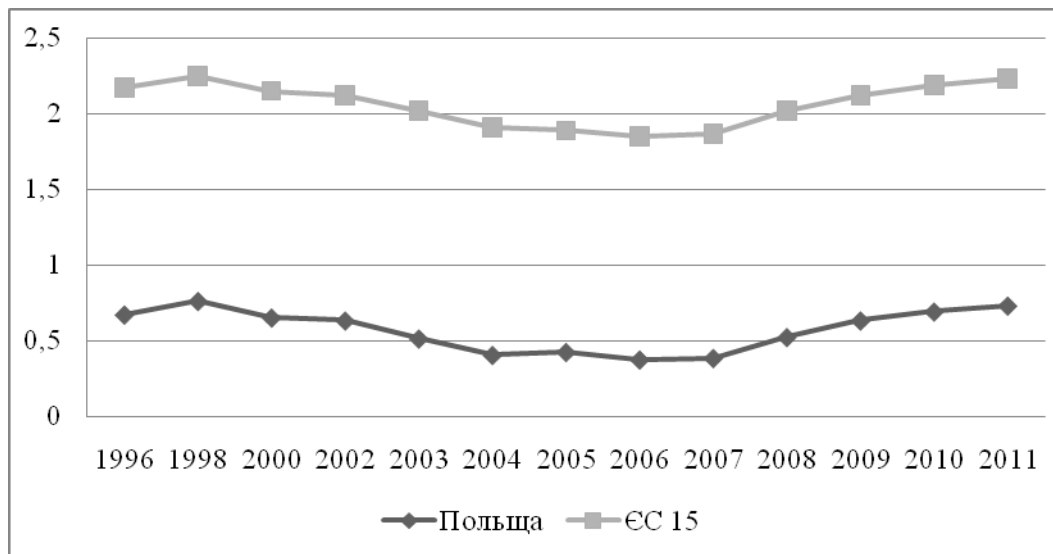

Рис. 2. Індекс верховенства закону у Польщі та ЄС 15 [побудовано автором на основі 26].

Збільшення перерозподілу доходів у суспільстві з метою підвищення загального добробуту населення та надання йому рівного доступу до освіти також, як показано нижче, не є обов'язковим наслідком вступу до ЄС. Членство у ЄС безумовно сприяло підвищенню загального добробуту населення за рахунок додаткового приливу коштів, пов'язаного зі вступом до ЄС. По-перше, Польща стала однією з найбільш привабливих країн для інвестування, оскільки зі вступом до ЄС зростає довіра іноземних інвесторів до економіки країни, а також усунулась частина організаційних бар'єрів для інвесторів.

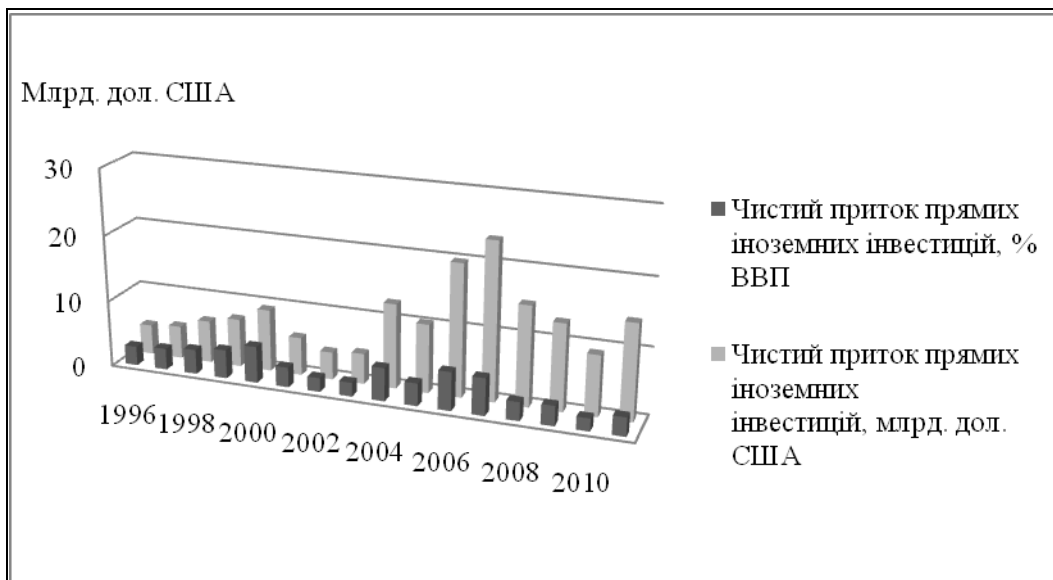

Рис. 3 Прямі іноземні інвестиції в економіку Польщі [побудовано автором на основі 26].

Як видно з рис. 3, помітне зростання притоку прямих іноземних інвестицій відбулось через 2 роки після вступу до ЄС і зберігалось надалі незважаючи на світову фінансову кризу.

По-друге, у 2004-2013 рр. Польща стала найбільшим отримувачем фінансової допомоги у межах фондів ЄС. Зокрема, як реципієнт у 2004 р. Польща отримала від ЄС 435

млн. євро, у 2007 р. – 3,1 млрд. євро, у цілому ж протягом 2004-2007 рр. було реалізовано 85000 проектів (більше половини з яких інфраструктурні) загальною вартістю 22,5 млрд. євро. З 2007 р. Польща втратила право бути реципієнтом, і стала виступати як бенефіціар фондів ЄС. Зокрема протягом 2007 – 2013 рр. Польща розподілила близько 67 млрд. євро, що є найбільшим показником серед країн ЄС [6].

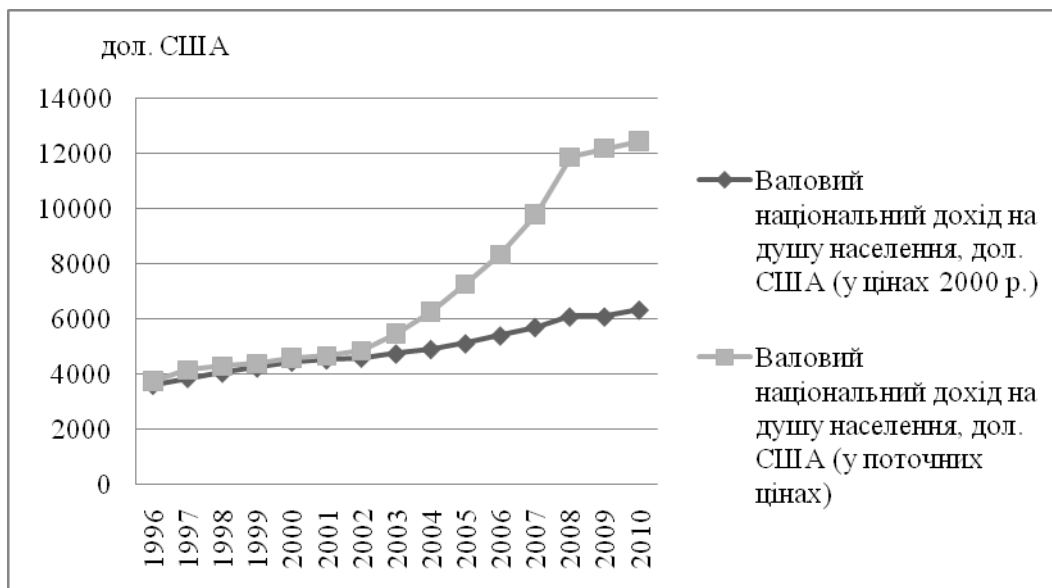
По-третє, значний внесок зробили польські громадяни, що працюють за кордоном.

Рис. 4. Грошові перекази та компенсації за роботу польських громадян, що працюють за кордоном, % ВВП [побудовано автором на основі 21].

Як видно з рис. 4, грошові перекази заробітчан почали різко зростати з 2004 року, і продовжували зростати надалі, однак не так швидко як ВВП Польщі.

Значний приплив коштів позитивно позначився на темпах зростання валового національного доходу як у поточних цінах, так і у цінах 2000 р. (див. рис. 5).

Рис. 5. Валовий національний дохід на душу населення [побудовано автором на основі 21].

Однак цей показник залишається значно нижчим від середнього для ЄС 15. У 2002 р. валовий національний дохід на душу населення становив лише 43,4% від аналогічного показника для ЄС 15. Станом на 2011 р. він підвищився до 57,7% [2]. Чистий дохід на душу населення становив ще менше: у 2002 р. – 22,8% від аналогічного показника для ЄС 15, а у 2011 р. – 32,3% [2]. Тобто зберігається значне відставання від країн-старих членів ЄС, однак спостерігається позитивна тенденція до скорочення цього розриву. Рівень бідності у Польщі, як до, так і після виплати соціальних трансферів сумірний з середнім значенням для ЄС 15:

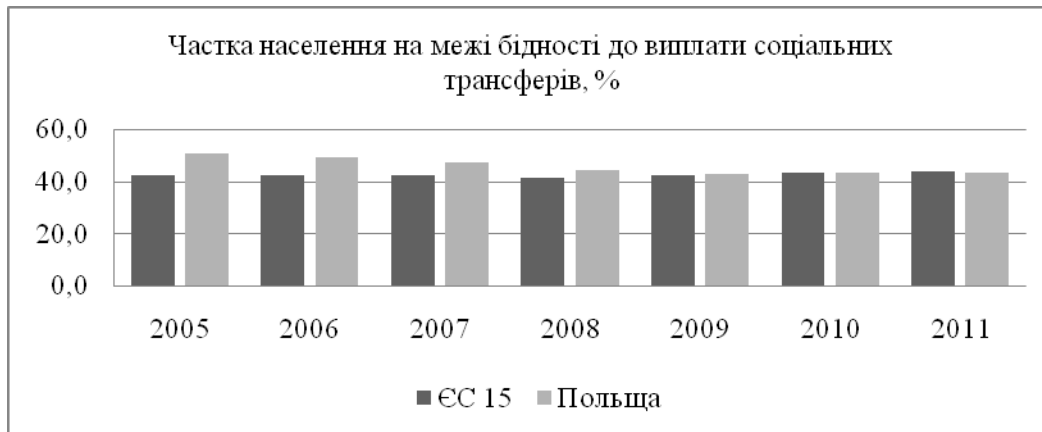

Рис. 6. Рівень бідності у Польщі та ЄС 15 [Побудовано автором на основі 8].

Рис. 7. Рівень бідності у Польщі та ЄС 15 [Побудовано автором на основі 8].

Як видно з рис. 6-7, невеликий розрив між показниками бідності у Польщі та ЄС 15, який існував на момент вступу Польщі до ЄС, поступово скорочувався і на 2011 р. зазначені показники зрівнялись. Разом з тим частка населення на межі бідності протягом 2005-2011 рр. зменшувалась досить повільно у перші два роки періоду і майже не змінювалась надалі, що свідчить про те, що економічне зростання у цілому та зростання доходів на душу населення не сприяє зменшенню бідності. З рис. 6 можна зробити висновок, що ефективність національної системи соціального захисту відповідає середньоєвропейському рівню. Однак за оцінками дослідників, система соціального захисту у Польщі все ж залишається дорогою і неефективною через неадекватне таргетування допомоги [19, с. 14, 17]. Більше половини витрачених ресурсів не призначаються найбільшій, що створює стимули працювати, створює додатковий тягар для державного бюджету та залишає частину нужденних без державної допомоги.

Індекс Джині для Польщі протягом досліджуваного періоду залишається практично незмінним, що означає збереження майнового розшарування населення, яке сприяє збереженню толерантності до корупції і обмеженню можливостей малозабезпечених верств населення контролювати інститути Національної системи чесності.

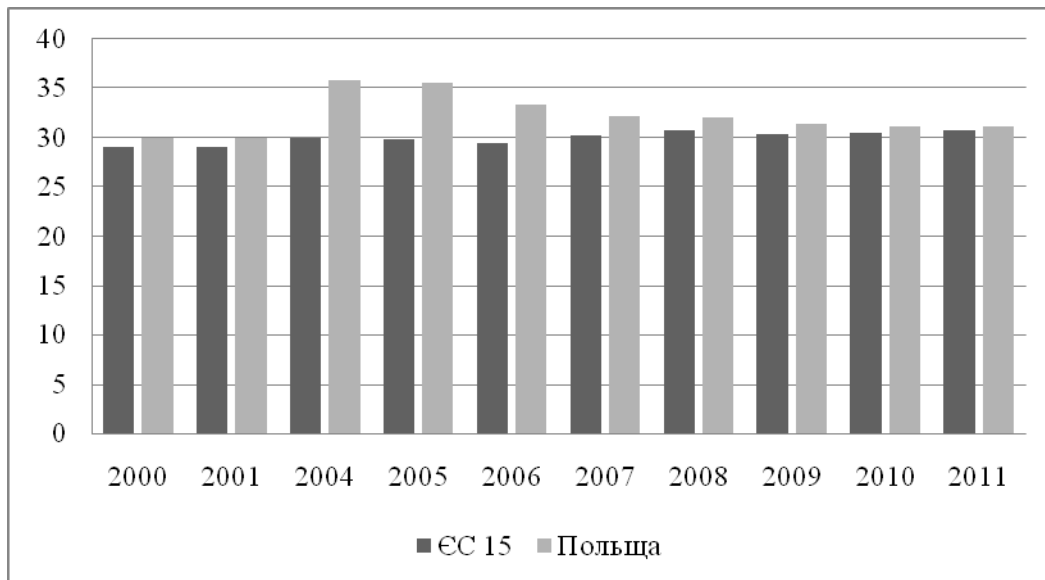

Рис. 8. Індекс Джині для ЄС 15 та Польщі [Побудовано автором на основі 8, 21].

Нерівність значно змінює роботу механізмів зворотного зв'язку [1; 10; 27; 25]. Фактично чим більша ймовірність «компенсаційних заходів» (у вигляді ухилення від корупційних трансакцій, безпосереднього впливу чи протизаконних компенсаційних заходів) з боку жертви корупції, тим менша поширеність корупції. Здатність жертв корупції на компенсаційні заходи залежить від їхніх доходів. Бідні не мають змоги контролювати та забезпечити підзвітність багатих та наділених владою. Таким чином для останніх створюються можливості для корупції. Крім того нерівність впливає на функціонування системи захисту майнових прав через різний політичний вплив багатих і бідних [9; 10; 25]. Більш заможні здатні конкурувати за розміром хабарів у судах з метою погіршення захисту майнових прав бідних, тобто більш заможні створюють пропозицію хабарів. Внаслідок цього доходи бідних ще більше зменшуються, що призводить до поглиблення нерівності.

Частка державних видатків на освіту зі вступом до ЄС не змінюється ні у структурі державних видатків (11,5-12%), ні по відношенню до ВВП (5-5,5%) [21]. Значна частина польської кваліфікованої робочої сили переміщується на ринки праці розвинених країн ЄС, що підвищує доходи польських працівників як за кордоном, так і в середині країни (за рахунок зменшення пропозиції робочої сили на внутрішньому ринку). Однак тенденція закордонного працевлаштування є тимчасовою. Якщо не створити умов для підвищення продуктивності праці, а отже і підвищення її вартості, всередині країни, зростання доходів припиниться, що створить можливості для поглиблення бідності та соціального розшарування, а отже і розвитку корупції. Таких умов на сьогодні у Польщі не створено. Як видно з рис. 9, продуктивність праці у Польщі з моменту вступу до ЄС і до 2011 р. більше ніж у чотири рази була меншою за відповідний показник для ЄС 15. Незважаючи на економічне зростання у Польщі, продуктивність праці майже не змінилась протягом 10 років з моменту вступу до ЄС, що свідчить про відсутність надійного економічного підґрунтя для подальшого зростання економіки країни.

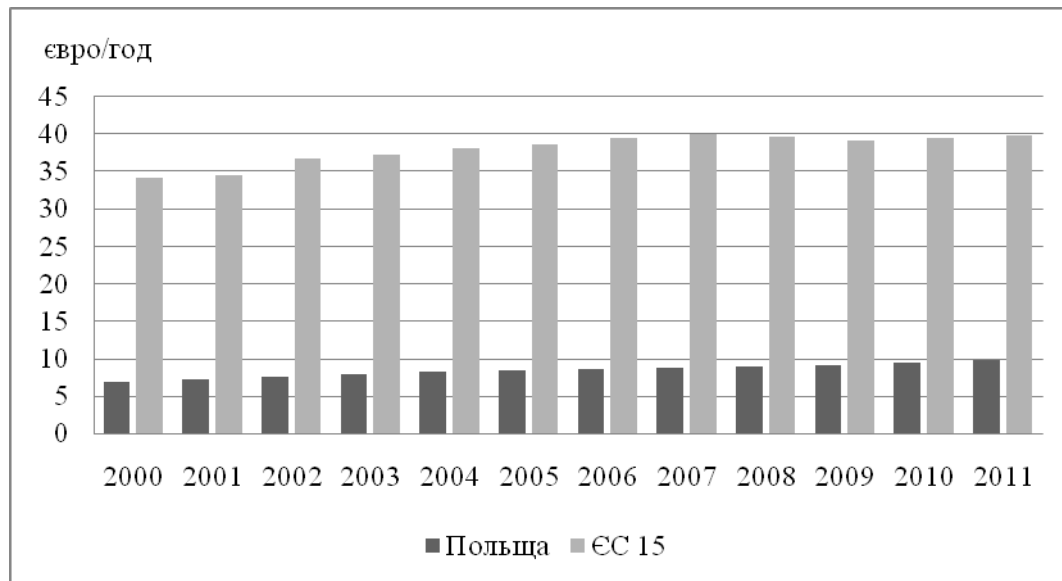

Рис. 9. Продуктивність праці у Польщі та ЄС 15⁶ [Побудовано автором на основі 7].

Модернізація виробничих потужностей у промисловості та сільському господарстві проходить повільно, а сфера послуг є набагато меншою порівняно з ЄС 15. Однак рівень високотехнологічного експорту протягом 1996-2007 рр. коливався у межах 2,6-3,8%, а з 2008 почав поступово зростати і у 2010 р. склав 6,74% [21], що свідчить про певні позитивні структурні зміни.

Отже членство у ЄС сприяє у середньостроковій перспективі збільшенню фінансових та адміністративних ресурсів для економічного розвитку і підвищенню добробуту окремих верств населення, що може сприяти створенню основ для подальшого зростання. Однак структурні зрушення в економіці залежать від внутрішніх факторів. Безпосередньо вступ до ЄС не змінює показники корупції, однак допомагає створити організаційні та структурні умови для її зменшення. Разом з тим, як створення, так і використання зазначених умов залежить у кінцевому підсумку від національних еліти та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Alam M.S. A Theory of Limitson Corruption and some Applications. // KYKLOS № 48(3). – 195 – p. 419–435.
2. AMECO Annual macro-economic database – http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm.
3. Anti-Corruption Approaches A Literature Review Study/ Norwegian Agency for Development Cooperation, Oslo, Norway. – 2009. – 68 p.
4. Corruption Risksinthe Visegrad Countries / Visegrad Integrity System Study. – 2012. – 72p.
5. Elliott K.A. Corruptionasan International Policy Problem: Overview and Recommendations / in Corruption and the Global Economy / Ed. By K.A. Elliott, Institute for International Economics, Washington, DC. – 1997. – p. 178-181.
6. European Cohesion Policyin Poland – http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/pl_en.pdf.

⁶ Найгірше значення Індексу верховенства закону становить -2,5, найкраще+2,5.

7. Eurostat – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec310>.
8. Eurostat SIL Cdatabase – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database.
9. Glaeser E.L., A. Shleifer A. The Rise of the Regulatory State // *Journal of Economic Literature* № 41.—2003 – pp. 401-425.
10. J. Hellman J., Kaufman D. The Inequality of Influence // *EconWPA Development and Comp Systems Working paper* № 0308005. – 2003 – 38 p.
11. Jain A.K. Corruption: A review. // *Journal of Economic Surveys*, № 15(1) – 2001 – p. 71-121.
12. Jasiński K. Regulating lobbying in Poland: Background, scope and expectations – http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/cy%20activity%20interface2006/143%20_2006_-if-rep%20jasie.pdf.
13. Kaufmann D. Corruption And The Global Financial Crisis. – http://www.forbes.com/2009/01/27/corruption-financial-crisis-businesscorruption09_0127corruption.html.
14. Makowski G. Regulation of lobbying in Poland // *Institute for European Policy Policy paper*. – 2011 – 20 February // http://www.europeum.org/doc/pdf/makowski_PL.pdf.
15. Money, Politics, Power: Corruption Risks in Europe // *Transparency International*. – 2011 – 61p.
16. Mutonyi J. P. Fighting corruption. Is Kenya on the right track? // *Police Practice and Research*, № 3(1). – 2002 – P. 21–39.
17. National Integrity system Assessment. Poland / *Instytut Spraw Publicznych*. – 2012 – 10 p.
18. NORAD's Good Governance and Anti-Corruption Action Plan 2000-2001 / *Norwegian Agency for Development Cooperation, Oslo, Norway*. – 2000 – 46 p.
19. Paci P., Sasin M. J., Verbeek J. Economic growth, income distribution and poverty in Poland during transition. // *World Bank Policy Research Working Paper* № 3467. – 2004 – December – 18 p.
20. Soto R. La corrupcion desde una perspectiva economica. // *Pontificia Universidad Catolica de Chile Documentode Trabajo* № 234. – 2003 – Enero – 46 p.
21. The World Bank DataBank // <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
22. Transparency International Corruption Perceptions Index // <http://cpi.transparency.org/research/cpi/>.
23. Twinning – <http://www.twinning.polskawue.gov.pl/WWW/twinning.nsf/0/72315CA46BA74FE2C12575AD002BE2D1?open>.
24. United Nations Handbook on Practical Anti-corruption Measures for Prosecutors and Investigators/ *United Nations, Vienna*. – 2004 – 215 p.
25. Uslander E. M. Corruption and inequality. // *CESifo DICEReport* № 2. – 2011 – p. 20-24.
26. World wide Governance Indicators dataset // http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_country.asp.
27. You J.-S., Khagram S. Inequality and corruption // *American Sociological Review* № 70(1) – 2005 – p. 136–157.
28. Рибак А.І. Державна політика боротьби з корупцією у Польщі: нормативно-інституційний аспект // *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Головний редактор Вашкевич В.М.* – К.: ВІРУАН, 2011. – Випуск 50. – с. 717-725.

Піскорська Г.А.*

ІМІДЖ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КОНСТРУКТИВНОГО ДІАЛОГУ З ЄС

Формування позитивного іміджу України в світі розглядається за умови повернення країни на шлях демократичного розвитку. Проведення чесних і прозорих парламентських виборів є однією з головних передумов для позитивної оцінки іміджу України на Заході, подолання кризи євроінтеграції та відновлення конструктивної взаємодії України з Європейським Союзом.

Ключові слова: імідж країни, національні інтереси, парламентські вибори, партнерство, європейська інтеграція, експертні оцінки.

To create a positive image of Ukraine in the world, our country should reaccept its way of democratic development. Open and just parliamentary elections are considered to be one of the main conditions for Ukraine to be positively assessed in the West. To overcome crisis of eurointegration and reestablish constructive cooperation with the European Union is of much significance.

Keywords: image of the country, national interests, parliamentary elections, European integration, expert evaluation.

Формирование позитивного имиджа Украины в мире возможен при условии возврата страны на путь демократического развития. Проведение честных и прозрачных парламентских выборов есть главной предпосылкой для позитивной оценки имиджа Украины на Западе, преодоление кризиса евроинтеграции и восстановление конструктивного диалога Украины с ЕС.

Ключевые слова: имидж страны, национальные интересы, парламентские выборы, партнерство, европейская интеграция, экспертные оценки.

Створення позитивного та працездатного іміджу України, навколо якого консолідуватиметься сама держава-нація та відтворюватимуться перспективні вектори міжнародної політики має стати предметом особливої уваги Уряду і будь-якого складу Верховної Ради України. Адже Україна – це європейська держава з багатими культурними традиціями, природними ресурсами і великим майбутнім.

У такому сенсі Україна має позиціонувати себе у трьох вимірах: як країна, в якій розвивається демократія та ринкова економіка, як країна - регіональний лідер та як країна - дійсно європейська країна. Необхідним є також збереження та примноження людського капіталу через підвищення якості життя громадян, покращення якості освіти і зупинення безповоротної еміграції інтелектуальних ресурсів. Проблема формування позитивного іміджу країни полягає у тому, що основними його генераторами є державні діячі. Негативні та прорахунки їх діяльності спричинили до багатолітньої традиції негативного імід-

* кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

жування України на Заході як такої, що досягла найменших успіхів у реформах політичної системи і переході до ринкової економіки.

Імідж будь-якої країни залежить насамперед від ступеня відповідності суспільно-політичної, економічної, соціальної, демографічної тощо ситуації у цій державі інтересам і очікуванням власної і міжнародної громадськості. На жаль, нині доводиться констатувати, що в Україні відсутня чітко сформульована та послідовна іміджева політика. Правлячі кола та політичні еліти не усвідомлюють усю глибину проблеми та приділяють мало уваги пошуку шляхів виходу із ситуації, що склалася. Імідж і міжнародна репутація – сфера, що знаходиться поза межами безпосереднього контролю української еліти.

Нині імідж України має незадовільний результат. Невисокі показники в світових рейтингах свідчать про безпорадну державну політику України та її неспроможність формувати свій імідж на міжнародній арені. Зокрема, NationBrandIndex (AnholftGfK), який охоплює 50 провідних країн світу, взагалі Україну не розглядає. Country Brand Index (Future Brand), що вивчає 110 країн світу, у 2012 р. визначив Україні 98 місце (105 місце у 2011р. та 99 – у 2010 р.) [1]. До того ж, проблема у формуванні позитивного іміджу України позначається терміном «корупція» та залишається ключовою в оцінюванні витоків і причин досить низького «рейтингу» України [2].

Показовою в контексті іміджу української влади є також експертна оцінка стану парламентаризму в Україні, яка здійснена аналітиками Центра Разумкова в рамках проекту «Парламентські вибори 2012: народний депутат очима виборців» 26 вересня 2012 [3]. Експерти вважають, що проведення чесних і прозорих парламентських виборів є однією з головних передумов для їх позитивної оцінки партнерами, подолання кризи довіри та відновлення конструктивної взаємодії України з Європейським Союзом. У разі визнання виборів недемократичними виникає загроза міжнародної ізоляції України та переорієнтації її зовнішньополітичного курсу на євразійську інтеграцію. Парламентські вибори мають надзвичайно важливе значення для України. По суті, вони значною мірою визначатимуть подальшу внутрішню та зовнішню політику країни. На думку аналітиків Центра Разумкова, результати виборчої кампанії дадуть відповідь на те, чи вдасться припинити зростання авторитарних тенденцій, деградацію демократії і парламентаризму, подолати загрозу перетворення країни на поліцейську державу. Чи вдасться повернути країну на шлях прогресивного розвитку, забезпечити демократизацію державного управління та всієї політичної системи, надати імпульс для висхідної еволюції національного парламентаризму.

Водночас експертні оцінки свідчать, що в Україні не створено загальних об'єктивних передумов для проведення вільних чесних і конкурентних виборів. Неналежна якість виборчого законодавства, відсутність належного правового реагування на його порушення, високий рівень тіньової економіки та корумпованості державного апарату, ігнорування принципу поділу влади та фактична концентрація всієї державної влади в руках Президента, політична заангажованість багатьох провідних ЗМІ, залежність суду, згортання демократичних процесів створюють широкі можливості для використання адміністративного ресурсу та інших зловживань у виборчій сфері, неправомірного впливу на суб'єктів виборчого процесу, спотворення реального волевиявлення громадян.

Наразі сутнісним поштовхом для повернення Заходу обличчям до України, є створення цілісного позитивного іміджу країни через проведення відповідно до традицій західної демократії парламентських виборів 28 жовтня 2012 р. Треба зважати на те, що для західних демократій первинною в оцінці України і розробці «думки про неї» завжди була політична складова. Так, у європейських політичних, дипломатичних та експертних колах вибори-2012 досить часто сприймаються як певний рубікон, після якого Україна або за-

стигне в сірій зоні, або рухатиметься повільним, але послідовним шляхом європейської інтеграції. Значною мірою саме європейці сприяли наданню парламентським виборам в Україні особливого значення, адже протягом 2012 року європейські урядовці та політологи постійно наголошували, що відносини Україна – ЄС сьогодні поділяються на час «до» та «після» виборчої кампанії. Сучасна криза євроінтеграції України – це яскравий приклад впливу внутрішніх процесів в державі на формування іміджу та позиції країни на міжнародній арені. Головною причиною крайнього невдоволення ЄС курсом розвитку України стало згортання демократичних надбань.

Незалежні інституції засвідчують регрес у демократичному розвитку України. Зокрема, міжнародна організація «Freedom House» за підсумками дослідження України протягом 2010-2011 років дійшла висновку про згортання демократії, повернення до моноцентричної моделі управління та використання судової системи, що має бути незалежною, в якості інструменту задоволення інтересів влади [4]. Міжнародний Фонд «Відродження» за результатами дослідження «Індекс європейської інтеграції країн Східного партнерства» у червні 2012 року прозвітував про втрату Україною лідерської позиції в рамках цього регіонального напрямку політики сусідства [5]. Україна продемонструвала погіршення показників демократії й ринкової економіки та вже відстає від Молдови і Грузії з точки зору запровадження стандартів ЄС у різних сферах.

Про це свідчить також дослідження, підготовлені Інститутом світової політики в рамках проекту «Об'єднуємося заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Стратегічним радником проекту виступив особисто автор концепції «м'яка сила», професор Гарвардського університету Джозеф Най. Зокрема, він затвердив відповідну методологію проекту. Професор Най пояснює зміст цього терміну наступним чином: «м'яка сила» є здатністю отримувати те, що ви хочете, через заохочення, а не через примус чи оплату. Якщо ви можете змусити інших захотіти того ж, чого хочете і ви, то вам не потрібно багато покладатися на пряники чи батоги. Під час відеоконференції, організованої Інститутом світової політики, Джозеф Най окреслив основні контури чи, швидше, стрижні привабливості України: «Україна приваблює тим, що рухається до демократії та поважає права людини. Коли в Америці Україну порівнюють з Білоруссю, стає очевидним, що Україна поширює ті цінності, які є для американців привабливими, в той час як цінності Білорусі відштовхують. У цьому контексті, Україна матиме «м'яку силу» в Сполучених Штатах доти, доки вона буде демократичною. Отже, саме в демократії полягає «м'яка сила України» [6].

Медіа-аналіз найвідоміших західних видань, здійснений Інститутом світової політики в рамках пропонованого дослідження, продемонстрував: на першому місці за висвітленням у найвпливовіших мас-медіа була тема так званого вибіркового правосуддя [7]. Статті, присвячені ув'язненню экс-прем'єра Юлії Тимошенко, є рекордсменом у порівнянні з іншими «українськими» темами. Навіть проведення футбольного чемпіонату Євро-2012, який Україна прагнула використати як дієвий інструмент формування позитивного іміджу, не змогло повністю виправдати сподівань, оскільки значна частина публікацій в західній пресі перебувала під впливом політичного компоненту. А саме – спортивна подія розглядалась через призму закликів європейських лідерів про бойкот. Лише суспільний елемент (гостинність і привітність українців) змусив західні ЗМІ змістити акценти в своїх матеріалах, звертаючи увагу на необхідність кращого пізнання «невідомої землі це, попри цілковите усвідомлення українських проблем, у тому числі і в питаннях демократичного розвитку.

Компанією «ОЖ Ukraine» було опитано 1048 футбольних вболівальників – громадян Європейського Союзу – на предмет обізнаності з політичними процесами в Україні та

ставлення до різних аспектів інтеграції України в ЄС 37,88% респондентів висловили свою незгоду з рішенням українського суду ув'язнити Юлію Тимошенко. Найбільш європейським в Україні опитані громадяни ЄС визнали людей (73,86%), найменш європейським – уряд (46,66%) [8].

Парламентські вибори-2012 в Україні стали ключовим моментом у відносинах України та Європейського Союзу. Від визнання виборів залежало вирішення стратегічного питання для обох сторін – підписання і ратифікація Угоди про асоціацію. Зокрема польський президент Броніслав Коморовський – один з найактивніших прибічників невідкладного підписання з Україною Угоди про асоціацію – називав вибори «шансом на новий етап у відносинах з Євросоюзом».

Євросоюз у цілому виставляв перед офіційним Києвом три умови, виконання яких мало привести до політичних зрушень у двосторонньому діалозі: розв'язання проблеми вибіркового правосуддя, проведення демократичних виборів і подальше реформування країни. Представники ЄС наголошували: вирішення одного з цих питань не означатиме, що Брюссель забуде про інші два. Євросоюз сьогодні опинився перед складною дилемою. З одного боку, Брюссель не хотів би заморожувати відносини з Києвом, блокувавши підписання Угоди про асоціацію. З іншого боку, Угода про асоціацію – на сьогодні єдиний серйозний інструмент впливу ЄС на Україну. Важливою рисою нинішніх виборів в контексті діалогу Україна – ЄС є той факт, що в Євросоюзі пильно стежили не лише за виборчою кампанією і днем голосування, але і за поствиборчими процесами – зокрема, формуванням правлячої коаліції. Відносини України з ЄС ускладнювалися реакцією української сторони на озвучення ЄС своїх претензій – українська сторона не визнає в повному обсязі проблем у сфері європейської інтеграції і тих факторів, які свідчать про недемократичність її внутрішніх процесів. Хоча очевидно, що більш конструктивною була би позиція відкритого діалогу та принаймні офіційної згоди з тим, що недемократичні і неконституційні процеси в Україні таки мають місце.

З метою дослідити вплив виборів на відносини між Україною та ЄС, аналітики Інституту світової політики здійснили серію візитів у європейські столиці (зокрема, Брюссель і Берлін) та провели загалом понад 30 інтерв'ю із європейськими політиками на тему сценаріїв розвитку відносин між Україною та ЄС [9]. Інститут світової політики проаналізував три можливі сценарії розвитку відносин України і ЄС після виборів – негативний, статус-кво та оптимістичний. Найбільш ймовірним розвитком подій вбачався сценарій статус-кво, який не призведе до суттєвих корекцій у діалозі Києва та Брюсселя ні в бік погіршення, ні в бік покращення. За цього сценарію, проте, не виключається підписання (не ратифікація) Угоди про асоціацію у разі відносно чесних та вільних виборів.

Вперше за десять років парламентські вибори було проведено за змішаною виборчою системою. Підсумки кампанії довели, що саме її мажоритарна складова є джерелом більшості проблем з демократичністю виборчого процесу. Опозиція оскаржувала підсумки виборів на цілій низці округів на території усієї держави, а в п'яти з них ЦВК так і не змогла встановити остаточні підсумки. Фактичними ж підсумками виборів-2012 стало оновлення складу українського парламенту практично наполовину, проходження до Ради одразу двох нових сил – партій УДАР та «Свобода», – а також поразка партії «Україна вперед!», коштовна кампанія якої закінчилася судовим позовом проти відомих українських соціологічних фірм.

Висновки міжнародних спостерігачів та ухвалена за їхніми підсумками резолюція Європарламенту «Про ситуацію в Україні» від 13 грудня 2012 р. констатували: кампанія-2012 не відповідала міжнародним стандартам та стала кроком назад у порівнянні з пре-

зидентськими виборами 2010 року. При цьому європейські депутати вказали на низку негативних аспектів передвиборчого періоду, а саме: арешт опозиційних політичних лідерів, відсутність рівних умов, викликану передусім зловживанням адміністративним ресурсом, випадки тиску та залякування кандидатів і працівників виборчих комісій, брак прозорості в кампанії і сфері фінансування партій, а також відсутність збалансованого висвітлення у ЗМІ. Крім того, в резолюції йдеться про порушення під час виборчого процесу, затримку процесу підрахунку голосів, а також перебування у в'язниці лідерів опозиції. Також повідомлялося, що Європарламент закликав новий уряд України продовжувати роботу над законопроектом про фінансування партій з метою забезпечення більшої прозорості діяльності політичних сил, повного розкриття джерел і сум витрат на виборчу кампанію, а також передбачити санкції за порушення положень фінансування виборчої кампанії.

Але попри всі проблеми, Європарламент в своїй резолюції визнав, що Угода про асоціацію з Україною може бути підписана до листопада 2013 р., а до цього треба зробити конкретні кроки для лібералізації візового режиму з Україною. Фактично йдеться про крок назустріч євроінтеграційним прагненням України. Про це свідчить проведення саміту Україна – ЄС 25 лютого 2013 р.

Проблеми з демократією та загальна лінія поведінки України у відносинах із ЄС упродовж 2012 року мала наслідком різке погіршення і без того не надто позитивного іміджу України на міжнародній арені. Проте Україні сьогодні надається шанс долучитися до гурту країн західної демократії, що створює відповідно умови для покращання іміджу та репутації. Адже найбільш вагомим фактором, який визначає місце держави на світовій арені, є ставлення до України з боку основних акторів міжнародних відносин, якими є найрозвинутіші країни та провідні міжнародні та європейські організації, як зокрема Європейський Союз, НАТО та Рада Європи. У системі міжнародних відносин держава повинна бути в першу чергу передбачуваним та стабільним партнером, аби її залучали до глибокої співпраці

Таким чином, позитивний імідж України повинен демонструвати відповідність політичного устрою держави визнаним демократичним стандартам. У найширшому сенсі, створення іміджу держави в сучасному світі підпорядковується одній з найважливіших цілей – приєднанню до гурту розвинутих країн. Тобто імідж виступає в ролі загальної характеристики, яка спрямована на вирішення стратегічних завдань та реалізації стратегічних пріоритетів. Серед таких пріоритетів для України є розширення ефективнішої співпраці з європейськими країнами з кінцевою метою вступу до Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Country Brand Index [Електронний ресурс]. «Буг» Режим доступу: <http://forbes.ua/nation/1341185-country-brand-index>.
2. The Corruption Perceptions Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.de/documents.cpi/index.html>.
3. Парламент і парламентські вибори в Україні 2012 р.: політична ситуація, суспільні настрої та очікування // Інформаційно-аналітичні матеріали Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/Przh_Partiyi_2012_fnll.pdf.
4. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні / Вінніков О. Ю., Красносільська А. О., Лациба М. В. ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: [Агентство «Україна»]. – 2012. – 80 с.

5. Індекс європейської інтеграції країн Східного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/eap_index_2012_final.pdf.
6. Най Дж. Якщо у сусідів України різне бачення політики, досить важко підібрати шлях, який зацікавить усіх // Відеоконференція Інституту світової політики, 9.03.2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://iwr.org.ua/ukr/public/340.html>.
7. «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iwr.org.ua/ukr/soft_power.
8. Презентація результатів 1-го Євро екзит-полу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.ua/public_relations/partners_news/materials/010131/index.ua.html.
9. Три сценарії розвитку відносин Україна – ЄС після виборів 2012. Вплив виборчих перегонів на «м'яку силу» України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/tri_czenari_ukr.pdf.

Поліщук Л.*

**ВПЛИВ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ
(НА ПРИКЛАДІ ЄВРОРЕГІОНУ «БУГ»)**

В статті проаналізовано нові механізми та форми співпраці прикордонних регіонів країн та досліджено вплив транскордонного співробітництва на їх соціально-економічний розвиток, виявлено проблеми економічної співпраці та запропоновано інструменти її інтенсифікації.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, Єврорегіон, прикордонні регіони, економічне співробітництво.

In article the analysis of new mechanisms and instruments of cooperation of border regions is carried out and influence of cross-border cooperation on their social and economic development is investigated, problems of economic cooperation are defined and tools of its intensification are offered.

Keywords: cross-border cooperation, Euroregion, border regions, economic cooperation

В статье проведен анализ новых механизмов и инструментов сотрудничества приграничных регионов и исследовано влияние трансграничного сотрудничества на их социально-экономическое развитие, определены проблемы экономического сотрудничества и предложены инструменты его интенсификации.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, Еврорегион, приграничные регионы, экономическое сотрудничество.

Постановка проблеми дослідження. Європейський Союз зацікавлений у створенні по всьому периметру своїх кордонів смуги сталого економічного розвитку, політичної і соціальної стабільності та добросусідства. Тому формування нових форм транскордонних відносин є особливо важливим для прикордонних громад і регіонів України, яка з травня 2004 року набула статусу безпосереднього сусіда розширеного ЄС.

Аналіз останніх досліджень. З середини 90-х років минулого століття проявилася значна зацікавленість вчених до проблематики транскордонного співробітництва. Велику увагу цим проблемам приділили: Р. Ратті, Г.-М. Чуді (Швейцарія), Д. Віллерс (Німеччина); П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло (Польща); Б. Борісов, М. Ілієва (Болгарія); С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев (Росія); П. Кузьмішин, Ю.Тей, (Словаччина) та вітчизняні вчені: О. Амоша, П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, І. Бураковський, Б. Буркинський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендел, Н. Луцишин, П. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, Н. Мікула, А. Мокій, В. Пила, С. Пирожков, С. Писаренко, І. Студенніков, О. Чмир та ін.

* кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Метою даної статті є дослідження впливу транскордонного співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів.

Щодо реалізації поставленої мети в статті вирішені такі завдання:

- проаналізовано існуючі правові основи, форми та інструменти транскордонного співробітництва в ЄС;
- розкрито механізм підтримки транскордонного співробітництва в рамках регіональної політики ЄС;
- охарактеризовано діяльність Єврорегіону «Буг» та виявлено особливості його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Для розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва в сьгоднішній Європі існує розвинене правове та міцне інституційне підґрунтя. Правову основу складають європейські хартії та конвенції, такі як, наприклад, «Європейська хартія місцевого самоврядування» (Страсбург, жовтень 1985р.), «Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами та владами» (Мадрид, травень 1980 р.) і особливо Протокол до неї, який застосовує дію цієї конвенції до міжтериторіального співробітництва (Страсбург, травень 1995р.), «Європейська хартія регіональних мов і мов меншин» (Страсбург, листопад 1992р.), зокрема в частині, яка стосується транскордонного обміну, «Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи» (Ухвалена Комітетом міністрів 14 січня 1994р.). Слід також згадати проект «Європейської хартії регіонального самоврядування», який був ухвалений Конгресом місцевих та регіональних влад Європи Ради Європи 5 червня 1997 року.

Суттєву допомогу у розвитку міжрегіонального та прикордонного співробітництва надають європейські організації. Ключове місце серед них займає Рада Європи. До найважливіших європейських інститутів, що діють у сфері міжрегіональної співпраці можна віднести наступні:

1. Постійну конференцію місцевих влад і регіонів Європи (KGRE). Її основними задачами є надання зауважень та пропозицій щодо покращення розвитку місцевих общин і регіонів.

2. Комітет транскордонного співробітництва Європейської Ради (САНСТ). Комітет розробляє модельні угоди щодо створення єврорегіонів та аналізує механізм застосування Мадридської конвенції.

3. Робоча рада європейських прикордонних регіонів (AGEG). Ця організація була створена з метою полегшення транскордонного співробітництва регіонів та представляє їх в міжнародних організаціях.

На території ЄС утворилися щільні, багатозарові, у багатьох випадках складно перехрещені структури регіональної співпраці. Можна виділити кілька позитивних результатів, отриманих європейськими регіональними транскордонними утвореннями (асоціаціями, робочими групами або об'єднаннями, рідше – єврорегіонами) в процесі їх багаторічного функціонування.

По-перше, розвиток співробітництва в рамках таких утворень з адміністративними лініями відбувається одночасно з усіх сторін і на всіх рівнях: між ЄС та урядами безпосередньо зацікавлених держав, а також між комунами та регіональними владами.

По-друге, це співробітництво розвивається чітко на основі конкретних проектів, у яких особливо зацікавлені всі суміжні країни, провінції, міста та общини. На місцевому рівні, як правило, забезпечується не менш як 1/5 фінансування, решта надається Євросоюзом, федеральними та провінційними владами. Важливим також є те, що повноправними партнерами в рамках асоціацій або єврорегіонів виступають не держави, а

управлінські структури відповідних провінцій та земель. Серед переваг цієї системи виділяється правило обов'язкового врахування інтересів регіону в цілому.

По-третє, заслуговує на увагу досвід розвитку економічних зв'язків між містами регіону. Вони, в основному, здійснюються не за допомогою адміністративних органів, а за участю торгово-промислових палат, у які об'єднуються всі підприємства територій-учасниць єврорегіону.

Досвід створення та транскордонної діяльності асоціацій в Європі свідчить про те, що для ефективного рівня роботи необхідні довгі роки гармонізації інтересів їх учасників, відпрацювання механізмів як прикордонної співпраці, так і знаходження каналів впливу на рівень національних урядів з метою створення сприятливого правового поля. Адже і мотивом виникнення міжрегіонального та транскордонного співробітництва була саме гармонізація законодавства в межах ЄЕС.

Влітку 2011 року вийшла у світ доповідь ЄК про застосування Регламенту, що заснував новий європейський інструмент сприяння співробітництву національних, регіональних та місцевих органів влади для цілей політики згуртування – **Європейські групи територіального співробітництва**. Такі групи стають все більш популярними; створені шляхом укладення відповідної конвенції, вони дозволяють здійснювати проекти транскордонного співробітництва там, де повноваження регіональних або місцевих влад по різні боки кордону не збігаються (Таб. 1.). Наразі в ЄС створено 16 транскордонних груп, що володіють правосуб'єктністю, у стадії підготовки ще 21. Основні цілі їх формування найрізноманітніші: від спільного управління природними ресурсами до сприяння розвитку послуг загальноєкономічного і соціального значення, таких як транспорт та охорона здоров'я. Створення цих груп спрощує освоєння коштів, що виділяються Структурними фондами для регіональної політики за статтею «транскордонне співробітництво».

Створення та діяльність таких форм має певні особливості, відмінні від інших форм транскордонного співробітництва, а саме: Європейські групи територіального співробітництва є юридичною особою, учасниками яких можуть бути не лише держава, органи регіональної чи місцевої влади, а й громадські організації чи інші юридичні особи, які реалізують співробітництво на всіх рівнях регіональної політики ЄС (транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівнях).

Таблиця 1.
Види Європейських груп транскордонного співробітництва.

За членством	
1. Гомогенна модель (члени належать до однієї категорії, напр. лише органи місцевої влади)	Гетерогенна модель
2. За участю держави	Без участі держави
За законодавством, що застосовується	
3. ЄГТС, що регулюються громадським правом	ЄГТС, що регулюються приватним правом
4. З обмеженою відповідальністю членів	З необмеженою відповідальністю членів
За діяльністю	
5. З фінансуванням ЄС	Без фінансування ЄС
6. ЄГТС, що діють від імені членів	ЄГТС, які координують діяльність між членами

Джерело: за даними Комітету Регіонів. [9].

Основною формою розвитку транскордонного співробітництва залишаються євро регіони як організаційна платформа для соціально-економічного зближення прикордонних територій різних країн. Визначальною є розробка спільної стратегії просторового розвитку транскордонного регіону, до якого входить ці регіони засобами реалізації якої можуть бути державні та регіональні програми розвитку та їх фінансове забезпечення, у тому числі за участю міжнародних фінансових структур. Базовою для співпраці в транскордонному регіоні є господарська діяльність. Це покладено в основу вибору мети стратегії, яка полягає у створенні сприятливих умов господарського розвитку. Це означає, що транскордонне співробітництво має стати ефективним чинником господарського та суспільного розвитку регіонів цих регіонів.

Варто зазначити про новий Стратегічний документ ЄС в рамках розширення допомоги згідно запровадженого Європейського інструменту сусідства та партнерства, який значним чином спрямований і на Україну, котрий був розроблений на період 2007-2013 рр. і спрямований на значне фінансування транскордонного співробітництва.

У своєму Посланні «Політика згуртування на підтримку економічного зростання та збільшення робочих місць: Стратегічні настанови Співтовариства на 2007-2013 рр.» Комісія звернула увагу на цю важливу сферу покращення доступу до фінансових ресурсів. Зокрема, в Посланні йшлося про необхідність посилення допомоги дрібному та новоствореному бізнесу шляхом надання технічної підтримки, грантів та негрантових інструментів (позички, власні кошти, венчурний капітал або гарантії) у ЄБРР.

Ціль «Європейське територіальне співробітництво» має на меті зміцнення транскордонного співробітництва шляхом реалізації спільних місцевих та регіональних ініціатив, транснаціонального співробітництва, націленого на комплексний територіальний розвиток, міжрегіонального співробітництва та обміну досвідом. У межах транскордонних територій ЄС мешкає 181,7 млн осіб (37,5% загального населення ЄС), тоді як всі регіони та громадяни ЄС охоплені однією з 13 існуючих транснаціональних зон співробітництва. На досягнення цієї цілі виділено 8,7 млрд. євро (2,5% від загальної суми), які розподілені у такий спосіб: 6,44 млрд. євро спрямовані на транскордонне співробітництво, 1,83 млрд. євро – на транснаціональне співробітництво і 445 млн. євро – на міжрегіональне співробітництво (Рис.1.).

Рис. 1. Обсяги фінансування Спільної внутрішньої і зовнішньої політики ЄС на 2007-2013 рр., млрд. євро [1, с.57].

Варто додати, що ціль 3 є принципово новою та на її фінансування передбачено виділення 2,5% (8,72 млрд. євро) усіх видатків на спільну внутрішню і зовнішню політику ЄС (Cohesion Policy), що охоплює транскордонне (6,44 млрд. євро), міжнаціона-

льне (1,83 млрд. євро) та міжрегіональне співробітництво (445 млн. євро) на період 2007 – 2013 рр. (Рис. 2.).

У відповідності до пропозицій Європейської Комісії, до участі у транскордонному співробітництві планується залучати прикордонні територіальні одиниці рівня NUTSIII (базові територіально-адміністративні одиниці). Наприклад, в Польщі, яка є прикладом для України в рамках єврорегіону «Буг», – це повіти, а для координації дій щодо реалізації цілі 3 створюється новий законодавчий інструмент - Європейська група територіального співробітництва (European Grouping for Territorial Cooperation, EGTC), яка в рамках правового регулювання ЄС створює законодавче поле для укладання прямих угод між країнами ЄС, їх регіонами та органами місцевого самоврядування між собою та з партнерами з транскордонного співробітництва.

Також перспективною для розвитку транскордонного співробітництва, зокрема між Польщею та Україною, є ініціатива Європейської Комісії – Європейський Інструмент Суспільства і Партнерства (European Neighborhood and Partnership Instrument, ENPI), основна мета якої полягає у розвитку співпраці між Європейським Союзом і партнерськими країнами поза межами ЄС шляхом зміцнення інтегрованого і рівномірного регіонального розвитку.

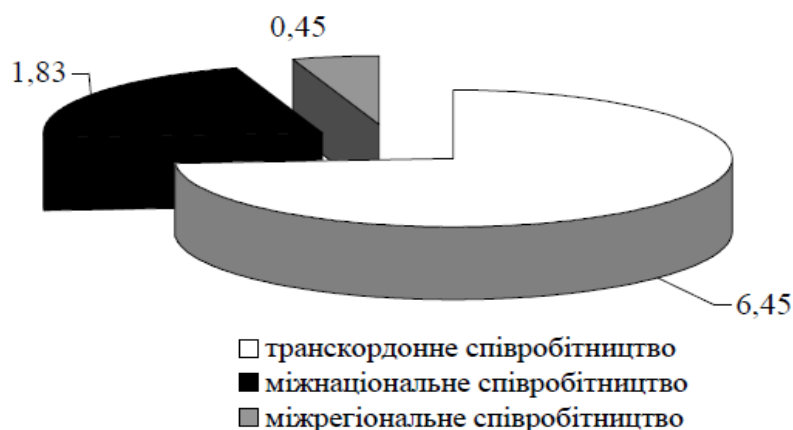

Рис. 2. Розподіл коштів, виділених на Європейське територіальне співробітництво на 2007 – 2013 рр., млрд. євро [1, с. 63].

Програма ENPI визначає 3 пріоритети співпраці: зміцнення і розвиток транскордонної інфраструктури (комунікаційної, транспортної, технічної, туристичної, соціальної та охорони навколишнього середовища); підтримка інновацій та полегшення співпраці у сфері економіки і науки; підтримка розвитку людських ресурсів. Потенційними бенефіціантами програми є органи місцевого самоврядування, регіональної та муніципальної влади, неурядові організації, громадські інститути, єврорегіони тощо [10].

В рамках ENPI Польща керуватиме двома програмами транскордонного співробітництва (Польща – Білорусь – Україна; Польща – Литва – Російська Федерація (Калінінградська область)), бюджет яких становитиме 173,3 млн. євро. Так, програма транскордонного співробітництва ENPI «Польща – Білорусь – Україна 2007 – 2013» передбачає виділення технічної допомоги для зміцнення і розвитку транскордонної інфраструктури (комунікаційної, транспортної, технічної, туристичної, соціальної та охорони навколишнього середовища). Загальний бюджет Програми на 2007 – 2013 рр. складає 186,2 млн. євро. Більше 60% цієї суми - 114,4 млн. євро, надходитиме з Європейського Фонду Регіонального Розвитку. Проекти можуть дофінансовуватися у розмірі до 90% від їх загальної вартості.

Існує ще дві вагомні програми транскордонної співпраці, у яких бере участь Україна, які були схвалені у 2009 р. Це Румунія-Молдова-Україна (126,718 млн. євро на період 2007-2013 рр.) та Програма транскордонної співпраці у чорноморському басейні (17,306 млн. євро). За допомогою цих програм населення прикордонних регіонів відповідних країн отримує фінансування на спільні проекти співпраці, спрямовані на сприяння стійкому розвитку та розширенню контактів між людьми.

Оскільки не усі прикордонні українські території використовують наявний потенціал, тому дослідження впливу транскордонного співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону проведемо на прикладі Волинської області. Для дослідження вибрано даний регіон з наступних причин:

По-перше, дана область знаходиться у західній частині України і є яскравим прикладом прикордонного регіону з досвідом понад 60 років співпраці¹, на відміну від східних територій, які стали прикордонними лише після отримання незалежності України у 1991 році та відіграє важливу роль у розвитку та зміцненні транскордонного співробітництва.

По-друге, Волинська область має досвід транскордонного співробітництва в рамках Єврорегіону «Буг» з вересня 1995 року, а з 2004 року – досвід прикордонної співпраці безпосередньо з одним із членів ЄС.

Таблиця. 2.

Порівняльна характеристика адміністративних одиниць Єврорегіону «Буг».

	Україна	Польща	Білорусія
Воєводства/області	Волинська	Люблінське	Брестська
Територія (тис. км²)	20 143	25 115	32 700
Частка площі держави	3.30%	7.80%	15.70%
Число жителів	1 066 200	2 221 900	1 445 600
Кількість приватних підприємств. /на 1 тис.чол.	10521 /9,8	144510 /65	34665 /23,9

Одним з найважливіших факторів соціально-економічного розвитку регіону є підприємництво. Саме воно виступає найактивнішою формою економічної діяльності і відіграє важливу роль у вирішенні проблем зайнятості населення, насичення ринку товарами та послугами. Питання розвитку підприємництва на сучасному етапі є актуальним для Волинської області. Співпраця в межах транскордонного об'єднання єврорегіон «Буг» створює для Волині додаткові можливості залучення іноземного капіталу, сприяння економічному розвитку регіону за рахунок створення нових виробництв, а також спрощення можливості виходу вітчизняної продукції на іноземні ринки. Сьогодні на території Волинської області зареєстровано понад 200 спільних підприємств, з яких 54 % становлять підприємства, створені за участю польських бізнесменів. Як приклад ефективного співробітництва варто навести діяльність спільного підприємства ТзОВ «Модерн-Експо» (виробництво та реалізація торговельного обладнання й устаткування), ТзОВ «Аркус-Ромет» (виробництво велосипедів), ТзОВ «Агрофрукт»(оптова торгівля товарами), функціонування банківської установи ТзОВ «Унікредит Банк» [2].

¹ До вересня 1939 року Волинська область входила до складу Польщі.

Транскордонне співробітництво впливає на різні складові соціально-економічного розвитку прикордонного регіону. Проте найбільш помітно цей вплив проявляється у залученні інвестицій у регіон, особливо іноземних, розвитку малого бізнесу, зовнішньоекономічній діяльності та розвитку інноваційної діяльності.

Польща є основним іноземним інвестором в економіку Волинської області, зокрема її частка в загальному обсязі іноземних капіталовкладень становить близько 28%. Інвестиції даної країни здебільшого спрямовуються у виробничу сферу, зокрема деревообробну та харчову галузі, банківську сферу, а також у підприємства, що займаються торгово-посередницькою діяльністю та надають різноманітні послуги, зокрема транспортні.

На території Волинської області діє майже 30 спільних українсько-білоруських підприємств, що становить 4,8% від їх загальної кількості в області. Серед цих господарських структур ефективно працюють спільні підприємства ТЗОВ «Ваш вибір техно» (виробництво дверей, вікон, надання ремонтних та будівельних послуг) та «Волиньліс-пром» (оптова торгівля лісоматеріалами), ТЗОВ «Грін і К» (надання послуг з купівлі-продажу, оренди та найму нерухомості). Загалом обсяг білоруського капіталу, вкладеного в економіку Волині, становить 0,2 млн. дол. США, або 0,1% від загального обсягу надходжень з-за кордону.

Таким чином можна зробити висновки, що співпраця Волинської області з Польськими воєводствами є більш динамічнішою і ефективнішою, ніж з Білорусією.

Важливим чинником для розвитку приватного підприємництва в транскордонному регіоні є об'єднання зусиль трьох країн, шляхом запровадження спільних програм і проєктів у цій сфері. Головне завдання полягає у тому, щоб сприяти розвитку спільної підприємницької діяльності незважаючи на наявність кордону, об'єднувати ресурси для ефективнішого виробництва та управління, спільними зусиллями протистояти сучасним викликам та загрозам.

Реальні можливості для активізації інвестиційної діяльності відкриваються у Волинській області запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у місті Нововолинськ та селищі Жовтневе та створенням Єврорегіону «Буг». Так, за перший рік діяльності на території пріоритетного розвитку було створено 140 нових робочих місць та залучено інвестицій на загальну суму 1,3 млн.дол. [8]. На Рис. 3 відображено динаміку інвестиційних надходжень в економіку Волинської області в період 1995-2011 рр.

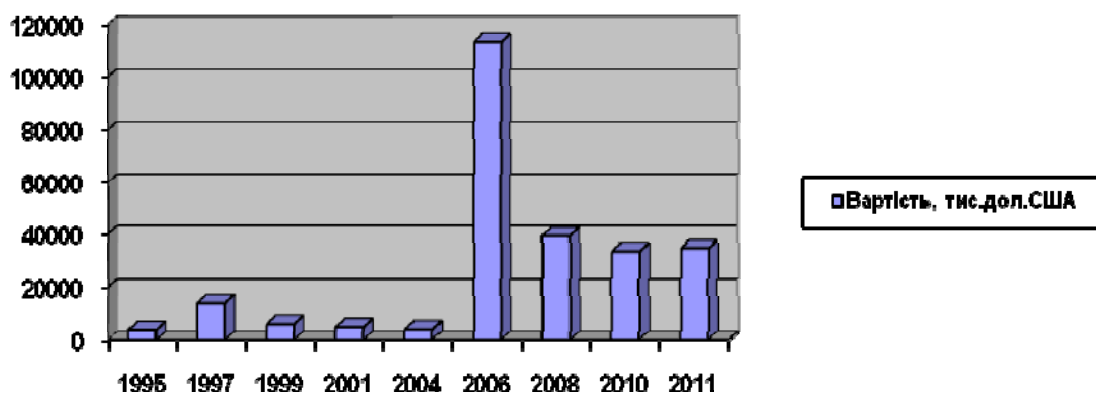

Рис. 3. Вартість іноземних інвестицій (тис. дол.), внесених у Волинську область станом на 01.01.2011 р. [6,7].

З початку 1996 року (рік утворення Єврорегіону «Буг») спостерігається поступова тенденція до зростання обсягів іноземного інвестування. З 2005 року, а саме після вступу Польщі до ЄС, спостерігається величезний стрибок у залученні інвестицій до Волинської області – в основному з країн ЄС. За останні 10 років майже у 7 разів зросла вартість інвестицій у Волинську економіку. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в область за весь період інвестування, на 1 січня 2011 року становив 344,1 мільйонів доларів США, або в середньому – 332,8 доларів на одного жителя області. Аналіз галузевої структури іноземних капіталовкладень свідчить, що найбільш привабливими для іноземних інвесторів є об'єкти промисловості, питома вага яких складає 51,2%, зокрема: машинобудування (14,3%), деревообробка (13,6%), виробництво харчових продуктів, напоїв (11,5%) та меблів (6,4%), хімічна галузь (3,9%). 37% від сукупного обсягу зовнішніх інвестицій спрямовано на розвиток фінансових установ. Понад 10% поступлень з-за кордону були використані для налагодження торгово-посередницької діяльності, а також надання різноманітних послуг, у тому числі транспортних. На одному із останніх місць за розмірами залучених інвестицій знаходяться сільськогосподарські підприємства та лісове господарство (0,9%).

Найбільше коштів вкладено в економіку міст Луцька – 61,1%, Нововолинська – 18,9% та Ковельського (10,9%) і Луцького районів (5,8%). У вказані регіони спрямовано 96,7% усіх інвестицій. Динаміка приросту ПІІ у Волинську область за видами економічної діяльності за 2005-2010 рр. відображає тенденцію до зниження вкладання та вилучення ПІІ фактично за всіма видами економічної діяльності протягом 2007-2009 рр. Частково така ситуація пояснюється наслідками світової економічної кризи. 2010 рік характеризується поживавленням процесів іноземного інвестування у Волинській області [7].

Основний акцент уваги учасників Єврорегіону «Буг» зосереджено на розвитку торгово-економічних відносинах. На початок 2011 року Республіка Польща стала другим, а Республіка Білорусь – сьомим партнерами Волині за обсягами зовнішньої торгівлі серед 75 країн світу, з якими область здійснювала експортно-імпортні операції (Табл.3). Однак, в період з 2002 по 2010 років обсяг зовнішньоторговельного обороту Волинської області з Польщею значно перевищує відповідний показник з Республікою Білорусь.

Таблиця 3.
Динаміка зовнішньої торгівлі Волинської області з країнами-учасницями Єврорегіону «Буг» у 2002-2010 рр., млн. дол. США.

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Торговельний оборот	42.85	49.14	63.17	91.82	104.04	72.42	207.30	128.16	177.20
Експорт	20.42	17.63	21.21	28.58	30.58	42.71	41.60	36.61	44.30
Імпорт	22.43	31.51	41.96	63.24	73.46	29.71	165.70	91.55	132.90
Торговельний оборот	11.27	16.20	26.35	86.68	56.50	40.53	52.90	39.42	57.70
Експорт	1.05	1.84	4.61	6.55	15.69	14.71	22.60	13.19	19.50
Імпорт	10.22	14.36	21.74	80.13	40.81	25.82	30.30	26.23	38.20

Джерело: складено автором за даними [6, 7].

Варто зауважити, що імпорт з Польщі до Волинської області зростає швидшими темпами, ніж експорт. Протягом останніх років збільшився обсяг торгівлі між Волинською та Брестською областями, однак у менших обсягах, ніж з Польщею. Тут також обсяги імпорту перевищують обсяги експорту, причому вартість імпорту значно переважає, що відповідно, істотно впливає на зовнішньоторговельне сальдо регіону. Такий рівень залежності області від імпорту є наслідком специфічних потреб регіонів та відповідного рівня розвитку економіки.

Учасники єврорегіону «Буг» здійснили багато вагомих проектів та програм, направлених на розширення промислової кооперації, розбудову кордону та створення прикордонної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, розвиток місцевого самоврядування. Якщо проаналізувати всі ці проекти, помітно, що співпраця білоруської сторони більшою мірою зорієнтована у бік Польщі, і менше у бік України. Таку закономірність можна пояснити тим, що саме польська сторона має змогу фінансувати проектну діяльність, залучаючи на ці цілі кошти ЄС.

Тож можна зробити висновок, що функціонування єврорегіону «Буг», який охоплює прикордонні території трьох країн – України, Білорусі, Польщі, дає змогу поглиблювати співробітництво в економічній, соціальній, культурній сферах, об'єднаними зусиллями вирішувати спільні проблеми, підвищувати ефективність суб'єктів господарювання у прикордонних територіях. Існуючий стан розвитку прикордонних територій дає змогу з великою часткою імовірності стверджувати, що співпраця, яка розвивається в межах єврорегіону, сприяє розвитку прикордонних територій країн-членів, що входять до нього.

Інтенсифікація розвитку транскордонної співпраці є каталізатором залучення інвестицій, новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника та прискорення його виходу насамперед на ринок ЄС. Позитивним факторами подальшого розвитку транскордонного співробітництва Волинської області є: сприятливе географічне положення, наявність і близькість систем комунікації (автомобільних та залізничних шляхів міждержавного сполучення та транспортних коридорів), близькість до державного корону, наявність виробничої інфраструктури, унікальні природно-ресурсні умови для розвитку оздоровлення та туризму.

Однак слід виділити деякі проблеми, що сповільнюють розвиток прикордонного співробітництва. Так, на загальнодержавному рівні не відпрацьований механізм фінансування проектів транскордонного співробітництва. Зокрема, всупереч вимогам «Концепції державної регіональної політики України» фактично жоден такий проект не одержав фінансової підтримки з боку держави. Аналогічна ситуація може скластися і у подальшому. Тим часом згідно з практикою Європейського фонду регіонального розвитку та програмою ISPA навіть регіонам країн-членів ЄС надається допомога (до 85% вартості проектів) тільки як доповнення до національних асигнувань, але не замість них. Як правило, у прикордонних областях немає фінансових органів, які б спеціалізувалися на здійсненні розрахунків між партнерами в національних валютах, видачі кредитів та позик для транскордонних проектів.

Відчувається брак досвіду з розробки конкретних проектів у сфері транскордонного співробітництва, їх подальшого просування у структури ЄС, міжнародні фінансові інституції, інституції з менеджменту на етапі реалізації цих проектів, незабезпеченість кваліфікованими кадрами, особливо районного та селищного рівнів.

Ще однією проблемою є недостатній рівень інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва, відсутність за окремими винятками достовірної та порівняльної транскордонної статистичної інформації, у тому числі щодо діяльності єврорегіонів.

З огляду на наведене доцільно реалізувати широкий комплекс заходів з метою інтенсифікації транскордонного співробітництва України з сусідніми країнами членами ЄС в рамках реалізації євроінтеграційного курсу України. Транскордонне співробітництво може стати ефективним знаряддям адаптації української економіки загалом до вимог єдиного внутрішнього ринку ЄС та поступової інтеграції України до цілісного європейського економічного простору.

Список використаних джерел

1. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС: монографія / за ред. Н. А. Мікули, В. В. Борщевського, Т. Г. Васильціва. – Львів: Ліга Прес, 2009. – 436 с.
2. Єврорегіон «Буг»: Волинська область / авт.тексту Б.П.Клімчук. – Луцьк: «Вежа», 1997. – 448 с.
3. Wspólnopolsko-ukrańska strategia współpracy transgranicznej. – Lublin: Europejskie Centrum Integracji i Współpracy Samorządowej «Dom Europy», 2005. – 50 p.
4. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 15 – 16 жовт. 2009 р. – Луцьк: ВНУ, 2009. – 284 с.: ілюстр., табл.
5. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу / Є. Кіш // Політичний менеджмент: укр. наук. журн. / гол. ред. Ю. Шайгородський. – К.: Укр. центр політ. менедж., 2006. – № 5. – С. 131 – 144.
6. Статистичний щорічник Волинь – 2010., Луцьк, 2011. – 598 с.
7. Статистичний збірник «Регіони України» Ч.2. – К., 2010. – 804 с.
8. Федан Р. Транскордонна співпраця на польсько-українському прикордонні і перспективи її розвитку / Р. Федан // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2008. – Вип. 1: Фінансовий ринок України: глобалізація та євроінтеграція. – С. 59 – 69.
9. The European Grouping of Territorial Cooperation. [Internet resource] / Committee of the Regions Official Website. [Electronic resource]. – Access: www.cor.europa.eu/migrated_data/CoR_EGTC_Study_EN.pdf.
10. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Cross-Border Cooperation Strategy Paper 2007—2013. Indicative Programme 2007–2010. [Electronic resource] – Access: http://eu/world/enp/pdf/countr/enpi_crossbordercooperation_strategy_paper_en.pdf.

Ryniejska M.*

INTERNATIONAL PUBLIC RELATIONS JUXTAPOSED WITH FOREIGN POLICY. THE CHALLENGES OF PR-ISATION

В статті звертається увага на мету зовнішньої політики: зростання сили держави та її міжнародна позиція з урахуванням мети міжнародних public relations. Головною метою public relations є створення, зміцнення та захист престижу країни і представлення її бажаного образу. Тому можна помітити, що ця мета подібна до мети зовнішньої політики. В статті також звертається увага на поняття «публічна політика» яке є новим поняттям не лише в зовнішній політиці держави, а також в міжнародних public relations. В статті враховується дефініція Fortnera, для якого публічна дипломатія означає керування потоком інформації за допомогою мас-медіа і незалежних каналів комунікування до закордонного споживача, з метою створення позитивного іміджу, що в результаті дає можливість реалізувати мету зовнішньої політики. Це довготермінова, симетрична комунікація, скерована на діалог з закордонним споживачем.

Ключові слова: міжнародні public relations, публічна дипломатія, зовнішня політика.

The article describes the foreign policy goals: increasing the power of the state and increase its international position and confront them with the goals of public relations. Some of the main goals of public relations are to create, maintain, and protect the countries reputation, enhance its prestige, and present a favorable image, so they are consistent with foreign policy goals. Hence, this paper also presents the term of Public Diplomacy, which is still quite new in the domain of foreign policy and in the field of international public relations. The notion of public diplomacy in my understanding is so close to Fortner's "civilized persuasion", and means directing the flow of diplomatic information via media of mass communications and non-mediated channels to the foreign countries' mass audience in order to create a positive image of the country and its society and in consequence to make the achievement of international policy goals easier. It should be understood as the long term, symmetrical, dialogical communication of governments and NGO's with broad audiences abroad.

Keywords: International Public relations, Public Diplomacy, Foreign Policy.

В статье представлены цели внешней политики: рост силы государства и его международное положение с учетом целей международных public relations. Одной из главных целей public relations является создание, укрепление и защита престижа страны, его укрепление и представление желаемого образа. Поэтому, как можно заметить, эти цели похожи с целями внешней по-

* PhD, University of Wroclaw, Institute of International Studies, Section of International Relations.

литики государства. В статье также обращено внимание на понятие «публичная политика» которое является новой отраслью, как во внешней политике государств, так и в международных *public relations*. В статье учитывается дефиниция Fortnera, который считает что публичная дипломатия - это координирование потока информации посредством масс-медиа и независимых каналов коммуникации, направленной для иностранного потребителя, с целью создания позитивного образа, что в результате способствует реализации целей внешней политики. Это долговременная коммуникация, симметричная, направленная на диалог с широкими группами иностранных получателей.

Ключевые слова: международные *public relations*, публичная дипломатия, внешняя политика.

The aim of this article is to provide an answer to the question of how foreign policy uses the tools and methods of international public relations, the extent to which these can help achieve international aims and what their functions are. Furthermore the extent to which these two complement each other and whether knowledge of public relations can be utilized in analyzing foreign policy. In the contemporary context is it possible to talk of a certain PR-isation of a country's foreign policy? What are the directions and what challenges do countries face on the international stage. As T. Łoś-Nowak rightly notes contemporary foreign policy in the late-Westphalian international system is becoming increasingly complex in the context of the radically changing world. Therefore articulating and implementing foreign policy has become complex and multifaceted. This is also due to the increasing role of non-state players (Łoś-Nowak 2011: 17). Therefore a theoretical analysis of public relations being played out on the international stage has taken on a new significance.

Modern studies on the subject of foreign policy are mostly conducted by theorists of international relations. They attempt to address the question of what foreign policy currently means. T. Łoś-Nowak thinks that foreign policy stimulates and defines the activity of a state on the international stage. Depending on what the interests or scope of state are defines its activity on the international stage (Łoś-Nowak 2011: 18). R. Kuźniar defines foreign policy as an organized effort, direct outside, subordinated to achieving its real needs, expressed in shaping its environment outside (shaping and aiding favorable conditions, and eliminating unfavorable ones) (Kuźniar 1992: 52).

In writing about foreign policy it is difficult not to mention the category of aims, which is understood by K. Holsti as an effort to “understand a future state of affairs and conditions, which the governments, using individual creators of foreign policy are trying to put into effect through pressure they exert outside and by changing or maintaining the behaviors of other countries” (Holsti 1976: 126). Another typology was articulated by J. Kukułka who included an increase in the power of a country and boosting its international position as the pre-ordinate aims of foreign policy (Kukułka 1980: 43-44). The two aims mentioned last fall into the domain of this article, in particular. I will refer to power below but when it comes to the prestige of a country this doubtless is connected with a country's striving to improve its international standing, while simultaneously articulating its expectations, which concern an acknowledgment by others of its achievements in the commercial, political, academic or cultural spheres.

When we confront this with the aims and functions of public relations as proposed by K. Nessman it can be noted that these complement the widely understood aims of foreign policy. He thus mentions the following:

- creating trust, understanding and solidarity
- attracting attention and evoking interest
- creating and fostering communication and relations
- creating mutual understanding and agreement
- articulating, presenting and adjusting interests
- influencing public opinion
- resolving conflicts
- building consensus (Nessmann 1995: 154)

International public relations and PR-isation.

In order to describe the phenomenon of PR-isation of foreign policy I'd like to start with a definition of international public relations. The subject is not covered very widely in literature. S. Black is of the view that the essence of public relations remains the same, regardless of whether they are used in the political, economic or trading domain or in relations between groups of people or charitable undertakings. It depends on the circumstances as to how the PR undertakings will differ (Black 1993: 11). M. Kunczik points to the increasing significance of this form of international communications. These are:

- the growing role of the media in foreign policy
- the process of increased economic integration
- an increased awareness of the need to employ PR in multinational companies and international organisations (Kunczik 1990: 148).

S. Black, whom I mentioned before articulated a separate definition of international PR. According to this it is, «undertakings aimed at building agreement that transcends geographical, cultural and language barriers. This term is also used in reference to such public relations undertakings, which are conducted or have an impact outside their country of origin (Black 1993: 14)». He adds that public relations is aimed at achieving harmony and understanding and avoiding conflict. These matters have a universal meaning, but the methods of planning and implementing programs must take into account factors such as culture, religion, traditions, economic factors in a given country or cultural environment. Others who have attempted to define international public relations have included D.L. Wilcox, P.H. Ault and W.K. Agee. According to them these are organized undertakings by a company, institution or a government with the aim of creating mutually advantageous relationships with the public in other countries (Ociepka 1999: 206). R. Harwood claims that public relations conducted in one's own country is a component part of public relations on an international scale (Harwood 1991: 21). Moreover, he notes that few entities that conduct PR have a wholly national perspective, even when they do not act on an international scale. This is because problems, which occupy people, often impact on the whole world. It is difficult not to concur with this view when one looks at states. Political crises, as well as economic crises and internal problems are widely commented on in the international press, thus reaching ever wider social spheres. Moreover, links between countries mean that a crisis in one often has a knock-on effect in others, which can now be seen in the context of the EU.

In formulating the definition, which will form the basis of further deliberations, I will rely, principally, on the definition of D.L. Wilcox, P.H. Ault and W.K. Agee, supplementing it with an element of image shaping. I will reiterate that according to those students of public relations in the international sphere these are planned and organized undertakings by a company, institution or a government with the aim of creating mutually advantageous relations with the public in other countries and creating a positive image. Moreover, they have the aim of maintaining

good relations with groups, which may have an influence on shaping these opinions, by obtaining positive opinions.

In writing about the PR-isation of foreign policy one cannot ignore the term of public diplomacy as some researchers see it as an integral part of international PR. These include Benno Signtzer who believes that the two terms are undergoing a process of convergence. S. Anholt claims that this is an element of national brand building. In defining public diplomacy B. Ociepka notes that it is a two-way, dialogue-based form of international communications, directed at the public abroad, implemented via the mass media and direct channels. Its aim is to shape and foster a positive image of the country and community abroad, by influencing public opinion and thus shaping positive attitudes to the country that sponsors such undertakings. As B. Ociepka further notes, such public diplomacy is to help a country achieve its aims on the international stage (Ociepka 2008). G. Szondi thinks that international public relations fall into the framework of subjects for analysis in the management of countries' reputations. He places public diplomacy (next to creating the brand of a place, cultural diplomacy and managing perceptions) among the six pillars of managing reputation with foreign policy and foreign relations as its subject (Szondi 2008: 69).

So, how do I understand the term of PR-isation of foreign policy. Well, I feel that it is a process which relies on the utilization of the strategies, methods and instruments of public relations to achieve particular aims in foreign policy, particularly in the sphere of shaping a positive image and reputation of a country, how it is perceived on the international stage, boosting its position on this stage also creating and maintaining its relations with those it has an interest in doing so. The international environment is meant to mean the political environment where international relations are played out. Similarly to J. Frankel I feel that this entails such subjects and undertakings which exist in the sphere of inter-state affairs and have an influence of the decision-making process of countries internally (Frankel 1973: 21). Somewhere in this space between two nations a sphere of actions and meanings is established which impacts on the behavior of these countries.

Analytical models in foreign policy and their implications for public relations.

In making reference to the concept of foreign policy and its relationship with public diplomacy, soft power and public relations it is necessary to mention the evolution of chosen analytical models in the field of international relations. At the beginning of the '90s the paradigm of social constructivism, which is highly significant in the context of this article, began to gain ground. Moreover, it is now one of the main approaches in the study of international relations. It emphasizes the role of ideas, norms and principles in order to better understand how the interests of countries take shape, as well as the organizational structures of world politics. What can be noted therefore is that countries take on certain roles, have a certain image which is constructed on the basis of this role (I will elaborate further on the theory of roles below). Moreover, countries have a certain identity, which, according to constructivists, emerges as a result of repetitive interactions between and actions of countries (Wendt 1992). Identity plays an important role in telling us who we are and who others are (Czaputowicz 2008: 307). In constructivism the notion of power is perceived differently as this can be seen from the viewpoint of ideas and not simply in material terms. Power is the way in which knowledge, assigning meaning and constituting identity give something a particular potential and profit.

In writing about public relations in the context of foreign policy and theoretical approaches it is also necessary to make reference to J. Arquilla and D. Ronfeldt. They articulate the notion of noopolitik, which contrasts with one that only engages state actors to play out foreign policy.

In noopolitik this includes non-state players SM, who cooperate with states in a kind of network. They make use of the tools of soft power in articulating their ideas, values and norms through all kinds of media. In the case of realpolitik this is hard power (Arquilla, Ronfeldt 1999: 27). The authors of this concept also speak of trends, which have accompanied the emergence of noopolitik and these are global connections and inter-dependence, the growth in the number of international players and a new generation of actors, e.g. the media and international organisations, which are becoming global, with connections between them further boosting their expansion. Furthermore the growing significance of civic society and NGO's are important. The NGO's can act as a sort of ethical impulse and in the role of watchdog, hitherto associated with journalism, they can monitor and inform about crises using new communication technologies. The authors of this concept quote the campaign against French nuclear tests in the Pacific or the Zapatista movement and its influence on intellectual discourse as two examples (Arquilla, Ronfeldt 2009: 357-358). It is also noteworthy that revolutions in order to protect Indian rights and changes in social structures can be described as post-modernist as they employ new technologies to gather support in the field of foreign policy.

The last trend I'd like to discuss at length is the increasing meaning of the term of soft power. In writing about this it is necessary to refer to J. Nye, who postulates that soft power is a means of convincing others through the means of culture, values and ideas. This is in contrast to hard power, which uses military means (Nye 2002: 8). J. Nye further notes that it is the ability to achieve one's aims using charm rather than coercion or money. It is the attractiveness of the culture, political ideas and specific policy of a given country (Kuźniar 2007: 11). J. Melisen, P. Taylor and E. Gilboa write about public diplomacy as the foundation of soft power, which they think lies at the basis foreign policy. As J.S. Nye noted these two means are inextricably linked. For a researcher it is clear that soft power is very important in an era of global information and, that its lack can, in consequence, lead to a loss of hard power in the international environment, and goes on to say that no power will be effective if it relies purely on the means of hard power, i.e. economic and military means (Melisen 2005; Taylor 2005). J. Nye, in his book entitled 'The Future of Power' develops the notion of the so-called smart power, which is a combination of military power and soft power. Its application requires that states should set themselves clearly defined aims (bearing in mind achievable aims), taking into account the means at their disposal, the context they operate within and the tactics chosen in order to impact on the target in question. Finally, the answer to the question as to what the probability of success may be and what actions are to lead to it (Nye 2010: 208-209).

K. Holsti theory of national roles is interesting from the point of view of this article. Although A. Wendt admits that the theory of the role appears to implicate the notion of a social structure, contact between this body of literature and the theory of international relations was quite small (Wendt 2008: 214).. M. Bielecka, in analyzing the theory of roles, makes the assumption that international relations is one of the areas of social relations and as such constitute an embodiment of the social role of countries and other participants of international relations. The label of social role may be attached to the behavior of particular entities within the framework of their mutual relations and taking into account norms and social expectations (Bielecka 2005: 178-179). The international role is identified with the foreign policy of a country. Z. J. Pietraś postulates that the role is a function, i.e. a signpost of the policy conducted by a given political entity, further the effects of international systems with which the entity maintains relations and, what is significant for the conceptualization of its role, i.e. the means of articulating a political ideology in the form of doctrines, policies and plans of action (Pietraś 1989). Therefore the role is cohesive system of actions undertaken by an entity in foreign relations. The role

should be treated as a changeable one and in this sense directions set by a political entity define its role, which becomes a function of the effects of both internal and external environments, as well as the function of the position of the entity and its «interpretations of political values» (Pietraś 1989:16). The role is based on the criteria of national attributes and their perception by the international community. The concept of the role of the state can change under the influence of public opinion demands to re-define the foreign policy of a country. K. Holsti points to four types of roles: performance, prescriptions, self-defined and played (Łoś-Nowak 2000). The last positions are connected with a system of imposed roles and are reflected in the behavior of the country on the international state. L. Aggestam, thinks that the concept of role is advanced as the methodological tool by which we may capture the elusive relationship between identity and foreign policy. The concept of role provides an analytical link between identity-constructions and foreign policy behaviour. Role conceptions suggest how norms and values become operationalised in terms of verbal statements about expected foreign policy behaviour. Role provides an essential link between agent and structure, as it incorporates how foreign policy behaviour is both purposeful and shaped by the institutional context (Aggestam 1999).

There is no doubt that taking on a role is closely connected with the notion of the position of the country which is often associated with the idea of the country's international status and defines the position of the state in the international system. This can be linked with the notion of the power of the state and its potential on impacting on the international environment. These can be linked with the notion of the power of the state and the potential to impact on the international stage. As M. Bielecka noted the potential of a country shapes its position, on the other hand the position of the state is not without influence on its potential as a result of the significance of the image created by countries for the use of the players on the international stage (Zięba 2005: 34). The position of a state on the international stage relies on both objective and subjective criteria, with factors such as economy, politics, geography and culture at play. Those of a subjective nature are stereotypes, prejudices and experience of contacts with the citizens of a given country. As T. Łoś-Nowak notes there are certain criteria according to which countries are classified as powers, super-powers, medium, small, mini-states and so-called fallen states (Łoś-Nowak 2012: 34). The position of a country is not shaped on the basis of a concept, although the actions to create one's own image also plays a part. Therefore the concept of role overlaps with the concept of position and image building. Roles are a means of expressing the position of a state. As J. Z. Pietraś writes the international role of a country is a dynamic expression of its position. Both can condition the image of a country on the international stage.

In a wider sense what is termed as image is a picture created for a particular aim, with public opinion as its recipients. It is meant to evoke particular associations for the recipient. These are usually emotional and are ascribed to the entity subject to this image. According to R. Bergler the image is a, simplified, exaggerated and a concept which we judge, but a pseudo-judgement, without limits of validity and one that is not subject to an empirical verification. All objects subject to human perception, experience and thoughts are processed, simplified and presented as images, which are a universal phenomenon. They reflect reality, but this is not in a photographic manner, which is detailed but one that builds conclusions on the basis of strong impressions, one-off successes or failures.

Reference must also be made to the notion of reputation as, in (professional) literature the notions of image and reputation tend to be blurred. As K. Wojcik points out, however, in shaping a reputation there are many more specific attributes, as well as a longer time-frame than in the case of image. An image is a snap-shot of a country at a given moment in time. It may be inconsistent with reality as it is created and contain information that is not real as reality is seldom

reflected in image. Reputation, on the other hand, is shaped by many more factors, over a longer time-frame and is the sum of current and future images. It is shaped as a sum of the experiences of particular interested entities, as well as the evaluation of the country by other entities that function in its environment. As K. Wojcik further notes, reputation is a reflection of accumulated historical influences, phenomena of identity earlier observed and possible experiences. As a result, it is much more durable than an image (Wojcik 2009: 58).

Apart from the well-known and widely documented types of image (normal, mirror, desired) another important but seldom discussed category is that of a parallel image, which may be worthy of discussion, especially in the context of analyzing foreign policy. Although it stems directly from public relations, its adaptation for the purposes of foreign policy is obvious. A. Budzyński, as a result of market research made an attempt to create a model suitable for making a decision to evaluate a subject or an object. In this model particular attention was attached to the PI, or parallel image. A parallel image may be the image of an object of this type (general), the image of a similar object (specific), the image of an ideal object, a complex image (ordering various past experiences), including the image of a country or sector. A parallel image is therefore an image for which an entity reaches as a point of reference in creating an image of a given object. It comes about as a result of an analysis of incoming information and accumulated in past experiences, unconnected directly at the given moment with the object in question, but which come about due to multi-faceted relationships with it through the parallel image (Budzyński 2008: 55). When it comes to creating the image of a country the parallel image may be treated as:

- The parallel image of the micro-region or continent (particularly evident in the case of Africa),
- The parallel image of a grouping (e.g. The E.U.),
- The parallel image of a similar country (Poland-Czech Republic).

Among the traditional methods of shaping the images of countries – direct and indirect the third category is connected with shaping the parallel image, which impacts on the standard image of countries. And what this is concerned with principally are means and methods (I employed at state level, the aim of which it is to activate or de-activate parallel images connected directly with the image of the country).

The concept of national identity is closely connected with image. Whereas national identity is a collection of certain attributes, image constitutes their real projection and reception with identity as self-awareness and image its picture and result.

Currently these two concepts lie at the foundation of countries' foreign policy, fundamentally shaping their relationships. Gradually the differences between what is 'domestic' and 'foreign' are blurring and its image is decisive for the country on the international stage.

If a conclusion may be reached in this part devoted to selected theories of foreign policy, reference must be made to T. Łoś-Nowak who wrote that countries operate in a network of associations on the international stage, which means that they should conduct their foreign policy employing a strategy based on cooperation rather than confrontation and have the potential to be perceived as an attractive participant in the conduct of international relations. The attractiveness of a modern country and its standing increases proportionately to its openness to cooperation, its ability to draw on what the international community can offer and strength to attract with the strength which it draws from its attractiveness and its attitude to weighty issues. The author goes on to write that many modern countries, especially powers and 'emerging powers' understand these phenomena of transformation and power and to build their 'international' brand on the basis of this (Łoś-Nowak 2011: 29).

The category of stakeholders and instruments of public relations in foreign policy.

In describing the notion of PR-isation of foreign policy it is necessary to mention the role of stakeholders. The term stems from management and describes entities, which can influence an enterprise or fall under its influence. In foreign policy and public diplomacy this notion is also used in respect to communications strategy. It is thought that both people and institutions in a particular country as well outside entities fall into this category. Stakeholders can also be viewed from the point of particular undertakings or projects and these are people and institutions, who will not be directly involved in them but the results of which have a significant impact on them. In this context a close analysis of stakeholders makes it possible to establish with whom a given country should communicate and how much attention should be devoted to particular addresses of given messages. An important fact, which should be taken into account in identifying stakeholders is their potential influence on a country and therefore to take into account their interests, expectations, needs and power. If a stakeholder has a high level of power and interests then he is of key importance to the entity articulating the message (Tench, Yeomans 2006: 237). The ways in which the stakeholders can influence the state, what the state needs from them and an articulation of a ranking list in accordance with the criteria of influence and meaning (Mitchell, Agle, Wood 1997: 854-858). R.E. Freeman and D.L. Reed point to two ways of looking at stakeholders:

- Narrow- it assumes that the organization cannot meet the needs of all the stakeholders and that it needs, therefore, to concentrate on meeting the needs of a limited group, who have realistic influence on the functioning of the organization and who expect to derive benefits from it. These are key stakeholders, without whom the given organization cannot develop. For the country these will, for example be its citizens, or international organizations, but also other countries.

- Wide- the notion of stakeholder includes everyone who may influence the organization or who may be under its influence, i.e. groups which may in any way be involved in the sphere of the organization's activity or who may lay any claims to it. These are also groups, which may be affected by a particular project such as a promotional campaign and may include public opinion or commercial organizations (Freeman, Reed 1983: 83-85)

In writing about external stakeholders we should bear in mind participants in international relations that are state and non-state. When it comes to countries, they are considered to be the most important participants in international relations, and relations between countries lie at their basis. Among non-statal participants we can include nations, international organizations, international movements (such as NGO's), trans-national players (such as corporations) and sub-national players.

Countries remain the most important player in international relations but one should bear in mind a certain interdependence. As J. Nye notes interaction between societies takes place on many levels. Interaction transcends national boundaries and takes place outside the control of those responsible for foreign policy (e.g. migration or the transfer of capital). What is more, governments share the international stage with non-governmental organizations. They have to bear in mind that NGO's utilize soft power to influence them directly or indirectly, including by mobilizing public opinion (Nye 2009: 341). In the context of public relations the identification of stakeholders should be followed by the selection of models, means and methods of communication.

Returning to the notion of PR-isation we can, following the lead of H.J. Kinzer and E. Bohn (Kinzer, Bohn 1985: 150) propose two models of PR undertakings in the international context- the ethnocentric and poliocentric one. The first model is based on the assumption that PR undertakings are directed by the country that communicates the message. Taking decisions in the

context of PR and their implementation in other countries may be inadequate from the point of view of the country which is the addressee as it reflects the norms and principles of the country that communicates the message. As an example we can look at the public relations efforts made by Poland in the early stages leading to EU accession.

The second model, which is polycentric assumes a certain level of autonomy on the part of the practitioners of public relations, who implement plans and assumptions of the countries which send the message but make use of their own experience and contacts. They know and understand the culture of the country, which is the addressee. Although the analysis of the authors refers to multinational corporations it can be applied to the study of the image of countries. As an example public relations and branding agencies can be used, which are hired by governments at different stages of conducting a campaign. It is yet another argument to show that we are dealing with PR-isation, where professionals with experience in the field product marketing and PR are engaged in creating the image of countries. Some, like CH. Beers, who was appointed to the post of Undersecretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs by the Bush administration in 2001, are criticized. Despite this countries decide to hire branding agencies or specialists, which boosts their prestige on the international arena as was the case with Poland with W. Olins.

New trends in PR-isation.

How do countries try to create their image using public relations? Understanding foreign policy as a process of aims to be implemented (Zięba 1992: 53), which are a desired state of affairs or an imagined state of affairs toward which the given entity strives we have to be aware that a country uses certain means to achieve this. Looking at this from the perspective of international relations, J. Zajac understands all the means and instruments which countries utilize to shape and influence attitudes and actions desired by them in international processes (Zięba 2005: 80). The author classifies the relationship between the notions of means-instrument and method. She feels that within the framework of one category we may deal with a few instruments. She adds that that the means do not necessarily dictate how the country will make use of them. The choice of instrument is the result of the method of action.

The methods are the ways in which countries use the instruments, which may be divided into positive (persuasion), negative (coercion) and neutral (Zięba 2005: 81). R. Kuźniar, among other instruments of foreign policy lists the psychosocial which, "serve to create a positive image of the country and to build its prestige on the international stage and win over other societies and to create conditions facilitating the exertion of political influence" (Kuźniar 2006: 128). K. Wójcik systematizes these notions from the perspective of public relations. Methods, for a researcher, are repetitive functions activated in order to achieve a given aim, and operating the techniques falls within the range of applying the method. The method in PR are, therefore communicating. The author, in making reference to H. Przybylski is of the view that the, «semantic instrument, i.e. tool may be a source of achieving aims..., while the technique is an art, or perhaps a craft of employing the right instruments» (Wojcik 2009).

In linking the perspective of international relations with public relations and using soft power in international relations we are undoubtedly dealing with positive methods of communication and, taking into account the second category, the personalized one.

G. Szondi, in writing about public diplomacy in East and Central Europe distinguishes public relations instruments (although he terms them strategies). These are e.g.: international media relations, monitoring of international media, management of large sporting events, electronic PR, sometimes termed as e-diplomacy (Szondi 2008: 69).

S. Anholt adds another instrument derived from PR, namely Corporate Social Responsibility. It is an interesting concept moved from PR and is evidence of quite a significant encroachment of PR into the domain of international relations. The author claims that if a country wishes to achieve successes on the international stage, then it must participate in discussions on global problems. Similarly as is the case with corporations in the world of business, which don't have CSR in their strategy and run the risk of losing their customers. The author predicts that countries will follow this direction. He quotes data from the National Brand Index which shows that people are accepting less those countries or governments, where corruption is rife and human rights and the law is broken, as this is the same group of people who demand the same standards from companies as they do from countries.

It is evident, therefore that countries employ instruments known from traditional public relations in public diplomacy. Emphasis should be placed on two-way symmetrical communication from J. Grunig's excellence model. It is symmetrical because both the organization and its environment can change their behavior as a result of PR undertakings (Grunig 1993: 144). The author of the models notes that campaigns conducted within the framework of international public relations (including those for countries) employed usually the model of a press agent and public information. J. Grunig in confirming his theory draws on A. Albitron and J. Manheim who conducted an analysis of the content of the 'New York Times' and press publications about five countries- Argentina, Indonesia, South Korea, The Philippines and Turkey- after these countries had hired public relations agencies. It transpired that the public relations agencies succeeded in reducing the volume of particularly negative information, emphasizing instead the more positive and suggesting that those countries interests coincide with those of the United States. A. Manheim and J. Albitron argued that the media are susceptible to manipulation as they have limited access to sources of information in the international environment. The authors of the research also add that the media are the only source of information on the countries researched and that PR undertakings have a significant influence on the improvement of their image and on people getting to know them at all.

A very important aspect in the choice of instruments is the type of media. R. Diebert feels that the media through which we communicate with society can create the international environment. And it follows that new media create a certain dynamism on the international stage. The interactive element is combined with the heterodoxy of the new players on the international stage and the ways in which the media make use of this. In this sense the message is a product and communication a process (Diebert 1997). R. Zaharna describes two ways of communication: mass and network. He links them to the changes on the international stage. The first model is based on the Lasswell model of communication whereby that the entity (usually a state organ) sends the information to a rather passive public. The second model, network, lays emphasis on the exchange of information and is usually employed by non-state organizations. The author notes that most governments still concentrate on the content of information rather than its exchange and base their activity on the mass communication model, which is slowly becoming incompatible with the conditions in the changing international scene. Another aspect, pointed out by J. Nye is the 'paradox of plenty' and that is that we have huge volume of information with the internet facilitating its exchange. It is becoming a matter of great importance to define what it is that we should concentrate our attention on. Public diplomacy has become more 'participatory' than 'presentative' as such is the expectation of the international community. R. Zaharna is of the view that the network model of public diplomacy should replace traditional public diplomacy. In this model the volume of information is not important but rather that the entity sending the information should have a network that is as wide as possible and strong connec-

tions within this network. Moreover what it is about is building certain bridges in order to overcome obstacles in communicating on a global level. What is also important is the public opinion surveys, which had hitherto been used in constructing communicative messages. In the new diplomacy we should rather focus on the ways in which people are connected, created certain networks. In the future credible data bases will be of more value than public opinion surveys (Zaharna 2006). As an example of the network model DP quotes the example of the International Campaign to Ban Landmines- ICBL, which resulted in the signing of the Ottawa Convention in 1997. The Canadian government was strongly involved in the campaign, working in cooperation with local NGO's. Similar actions are proposed by Norway, which has based its image on the notion of 'Peaceful Nature' in communicating with various target groups. Firstly it stresses its involvement in humanitarian aid, presenting itself as a 'humanitarian superpower', stressing the fact that 1% of its GNP is earmarked for this. In matters relating to public diplomacy it stresses the role of the first UN Secretary General, i.e. Trygve Lie- a Norwegian. What is also relevant in the strategy is the emphasis on respect for the natural environment and equality of the citizens. Moreover, the Norwegian authorities have established cooperation with Amnesty International on the question of the respect of human rights by Norwegian companies around the world. Another important element of the Norwegian message is the Nobel Peace Prize (Leonard 2003).

The example of these two countries illustrates that it is doubtlessly a big challenge for the future of many countries that are concerned with their image to become involved in matters of importance for the international community and thus boost their image on the international stage. It fits neatly into what I mentioned earlier about CSR and civic diplomacy. Countries have to understand that without involvement and relationships it will be difficult for them compete on the international stage for what is termed as prestige. This model is based skill, ability and innovation. D. Copeland points to similar attributes presenting his concept of 'guerilla diplomacy' where highly developed countries and less developed ones have to cooperate in the areas of science and technology. The former have the potential and the full, key role in striving to full development in helping the less developed countries. Another aspect is that of inter-cultural communication and here the task of 'guerilla diplomacy' is to understand the milieu of the recipients of information. Therefore the entities that operate in this sphere should maintain contact with public opinion and have influence over it, but also have the support of ministries of foreign affairs. Diplomats should, first of all, listen and understand. Moreover, they should possess attributes such as flexibility, awareness and sensitivity to a given culture and combine this with attributes known from guerilla war, such as skill, adaptability and improvisation. He points to the need to make greater use of the internet in communication, particularly by ambassadors (Copeland 2009).

Another significant trend is the use of modern technologies in communication with recipients. Apart from traditional methods, the internet is being used more and more. In (professional) literature this is termed as virtual diplomacy, e-diplomacy or cyber-diplomacy. As I mentioned earlier there is an opportunity of that symmetrical communication can be implemented with the aid of the internet as it offers the possibility of creating content accessible for many users by each one of them. What is becoming more common is that countries have websites addressed to different entities. But countries do not stop at this. They are successfully using social network sites to reinforce their positive image on the international stage. When it comes to the role of the internet in contemporary international relations it may be said that it is increasing and amplifying the voice of the of those engaged in foreign policy. Diplomacy is no longer solely the preserve of governments but now also includes NGO's and the citizens themselves. The internet is also

accelerating and freeing the process of information which may impact on the international community, makes access to this information easier and facilitates the participation in debates. As D. Copeland notes, it may be possible to predict the gradual transfer from web 2.0 (characterized by exchange and interaction) to web 3.0, which offers a spectrum of opportunity, which refer to emotions and feelings (touch technologies) or the construction of virtual worlds. Scientists are already working on these and their implementation remains a question of time. As to when and how countries will use them in their conduct of foreign policy also remains a question of time.

As E. Potter notes, in analyzing the example of Canada, the communications revolution, globalization and democratization has lead to an acute realization by countries of their image and reputation (Potter 2009). Canada is an excellent example of how the internet can be used to promote one's image. The Canadian Department of Foreign Affairs and International Trade communicates with the aid of a modern website. What is interesting Canada also conducts a dialogue with the aid of Canada in the World- Canadian Foreign Policy Review. As one can read on the site its aim is to foster mutual understanding among Canadians on the benefits, costs and risks connected with decisions taken in the field of foreign policy. Similarly in the United Kingdom in 2007 the Foreign Secretary invited internet users to take part in a debate on dusting off Britain's foreign policy (Westcott 2012).

Another interesting project addressed to the outside world is an undertaking by the Swedish government, namely the 'Swedish embassy in Second Life' project. The Swedish Institute is involved in the project, in cooperation with the Soderhavet PR agency and the media in the United States. The goal of the project was to create a virtual copy of the work of the Swedish embassy in Washington- Swedish home, which was opened in 2006. It was designed by the distinguished Swedish architect Gert Wingardh. The virtual Swedish embassy is equipped with furniture from Ikea and one can 'virtually try' typical Swedish fare from a café on the roof and to download recipes. The embassy was launched on 30 May 2007 and was opened by the Swedish Foreign minister's Avatar who opened Second Life (Bengtsson 2011: 4-5). It is necessary to stress that these types of undertakings not only make it possible to present how the embassy functions but also present the country as a whole.

In my view the internet offers huge opportunities of shifting the debate from one-way to two-way communication. It is particularly significant in the context of public diplomacy, which is often compared to, or even identified with propaganda. From a reactive to a pro-active communication and building relationships by placing emphasis on listening, dialogue, cooperation and cultural diplomacy. In speaking of PR and its advantages in the context of foreign diplomacy it is noteworthy that it is a relatively cheap way of conducting a campaign and that it offers the possibility of coordination, rapid reaction, particularly in situations of crisis and that the effects of the communication are measurable. Additionally it enables new, virtual communities to be created, i.e. people who may feel like a group, regardless of the geographic distance separating them. What we must also consider is to rethink the role of the spiral of silence, as marginalized countries/groups may find a new voice with the aid of new technologies. As D. Copeland stresses, for e-diplomats using the new technologies will become second nature.

Another matter connected with the information revolution indicated by J. Nye is credibility, which he points to as the main factor in the power of countries. In connection with this the significance of soft power will grow and hard power decrease. Those who design promotional actions should remember about the trends we deal with in modern mass communications. Research shows that the world is becoming increasingly dependent on the internet. Research carried out annually by the Cisco company, which is carried out with the aim of, 'encouraging reflection on the means of maintaining competitiveness of companies in the context of the influence of trends connected with lifestyle and technology'. Results of the research indicate that

one student in three and young employee thinks that the internet is a factor indispensable in their lives, comparable with air, water, food and shelter'. Over half of the respondents claim they could not live without the internet, describing it as an 'integral element in their life.' What is interesting the generation that took part in the survey tends towards internet interactions. More than one student in four (27%) claimed that updating their Facebook accounts was more important than partying, dating, listening to music or spending time with friends. Surveys also show a significant impact of social network sites on our everyday lives, which is blurring the boundary between private and professional lives. Moreover, we should remember that there are other factors which are contributing to the decrease in the effectiveness of traditional media and these are the atomization of the addresses of marketing campaigns, which stems from observable contemporary tendencies concerning changes in lifestyles, which leads to the necessity of personalizing messages, something that is easier achieved with the aid of the internet. One may also point to other delivering sensual stimuli (olefactory, visual or aural) and a stronger connection of the addressee with the idea of the message. K. Dinnie calls this phenomenon 'sonic nation branding' and describes an experiment carried out by one supermarket, where the section, which sells wine played French and German music interchangeably. When buyers heard the German music the sale of wines from Germany rose and vice versa when they heard the French music. Therefore national export agencies should take into account such possibilities of using promotional tools (Dinnie 2009: 248).

Conclusion.

The text illustrates that in the contemporary world countries use methods and instruments derived from public relations to boost their power or prestige on the international stage. As some of the examples show, some follow modern trends in public relations, making use of modern technologies or solutions. Another noteworthy fact is that using information technologies is just one of the innovations (Świda, Pacut 2011: 16). The second is the use of 'traditional' techniques and tools by enriching them with new elements or taking a novel approach, such as the phenomenon of 'jet setting' to some countries (New Zealand). What has also to be borne in mind that certain instruments, once seen as unconventional are now in common use. In view of the rapid tempo of the development of electronic communications, what we view as innovative today will become the basis of communication between countries in the near future.

What is important that the space for one way communication is shrinking. The model of communication that countries should apply is the symmetrical model, oriented on building relationships in the international environment. Therefore foreign policy and public relations are likely to become increasingly intertwined. Finally I'd like to stress that we should bear in mind that there is a certain element of license in using terms connected with public relations, national branding or brand in international relations. As M. Zdorowska notes talking of countries, their citizens and visitors in terms of brand, marketing and customers is justified in terms of a metaphor or buzzword (Zdorowska 2010: 180). It enables us to find new connections and a new way of looking at processes which are taking place in international relations.

Bibliography

1. Adamus-Matuszyńska A., Austen A. Public relations w jednostkach samorządu terytorialnego. – Warszawa : C.H. Beck, 2011.
2. Aggestam L. Role Conceptions and the Politics of Identity in Foreign Policy. – 1999, www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications, retrieved 12.05. 2011.

3. Anholt S. *Competitive Identity. – The New Brand Management for Nations. – Cities and Regions.* – New York : Palgrave MacMillan. – 2005.
4. Aniszewska G. «Zagrożenie tożsamości a konkurencja», «Firma i Rynek». – 13/1999, pp. 119 - 122.
5. Arquilla J., Ronfeldt D. – *The Emergence of Noopolitik. Toward an American Information Strategy.* – Santa Monica : RAND. – 1999.
6. Baylis J., Smith S. – *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych.* – Kraków : Wydawnictwo UJ. – 2008.
7. Bengtsson S. «Virtual nation branding: the Swedish embassy in Second Life», «Journal of Virtual worlds research». – Volume 4, Number 2. – Government and Defense, September 2011, pp. 1-28.
8. Bergler R. – «Standord als Imagefaktor». – in *Führung und Kommunikation. Erfolg durch Partnerschaft.* – Standord als Imagefaktor. – Bonn, 1991.
9. Black S. – *Public Relations.* – Warszawa: Dom Wydawniczy ABC. – 1999.
10. Boruc E. – *Tożsamość rynkowa.* – Warszawa : Instytut Marki Polskiej. – 2001.
11. Botan C. «International public relations critique and reformulations». – *Public Relations Review* 18(2) / 1992. – pp. 149-159.
12. Budzyński W. – *Wizerunek równoległy, nowa szansa promocji firmy i marki.* – Warszawa: Poltext. – 2008.
13. Copeland D. – *Rethinking International Relations. – Guerilla Diplomacy.* – Lynne Rienner Publishers. – 2009.
14. Czaputowicz J. – *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja.* – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN. – 2008.
15. Deibert R. J. *Parchment, Printing and Hypermedia: Communication in World Order Transformation.* – New York : Columbia University Press. – 1997.
16. Dinnie K. – *Nation Branding. – Concepts. – Issues, Practise, Oxford. Elsevier.* – 2009.

Соколовска П.*

**В ПОИСКАХ НОВОЙ ЦЕЛИ.
ВЕЙМАРСКИЙ ТРЕУГОЛЬНИК ПЕРЕД ЛИЦОМ ВЫЗОВОВ ЕВРОПЕЙСКОЙ
ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ
И ЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКИ СОСЕДСТВА**

Помітний з 2010 р. ренесанс ідеї поглиблення співробітництва поміж Польщею, Францією і Німеччиною та повернення до широкої дискусії на тему її минулого є наслідком підвищеної залученості Веймарського трикутника у дві сфери європейської політики: Європейську політику безпеки та оборони (ЕПБіО) та Європейську політику сусідства (ЄПС). Як видається, саме ці два виміри зовнішньої активності ЄС можуть стати «маховиком» у визначенні нової ролі Веймарського трикутника та формулюванні стратегії його діяльності. Вони є істотними не лише у контексті дискурсу на тему сьогодишньої форми Європи, але й, передовсім, дискусії щодо її майбутнього.

Ключові слова: Веймарський трикутник, ЄС, Європейська політика сусідства, Спільна політика безпеки і оборони, Східна Європа, Україна, Молдова, Російська Федерація, Бойові групи ЄС.

Evident since 2010 renaissance of idea of intensification of cooperation between Poland, France and Germany and return to a broad discussion on its future is a consequence of intensified involvement of Weimar Triangle into two domains of European Policy: the European Security and Defence Policy (ESDP) and the European Neighbourhood Policy (ENP). It seems to us that exactly these two domains of EU external activities may become a driving force of determination of a new role of Weimar Triangle and definition of strategy of its activities. They are crucial not only in the context of the discourse on present-day Europe, but as well, and first of all, for debate about its future.

Keywords: Weimar Triangle, EU, European Neighbourhood Policy, Common Security and Defence Policy, Eastern Europe, Ukraine, Moldavia, Russian Federation, European Union Battlegroups.

Заметный с 2010 г. ренессанс идеи углубления сотрудничества между Польшей, Францией и Германией и возвращение к широкой дискуссии на тему её будущего является следствием повышенной вовлечённости Веймарского треугольника в две сферы европейской политики: Европейскую политику безопасности и обороны (ЕПБиО) и Европейскую политику соседства (ЕПС). Как нам представляется, именно эти два измерения внешней активности ЕС могут стать «маховиком» для определения новой роли Веймарского треугольника и формулирования стратегии его деятельности. Они существенны не только в контексте дискурса на тему сегодняшней формы Европы, а и, прежде всего, дискуссии о её будущем.

* доктор философских наук, Бюро Полномочного Представителя Председателя Совета Министров по вопросам Международного Диалога Канцелярия Председателя Совета Министров Республики Польша.

Ключевые слова: Веймарский треугольник, ЕС, Европейская политика соседства, Общая политика безопасности и обороны, Восточная Европа, Украина, Молдавия, Российская Федерация, Боевые группы ЕС.

В последнее время происходит заметное возвращение к широкой дискуссии на тему будущего Веймарского треугольника. Инициатива, около двадцати лет воспринимаемая как объект неоправданных надежд и ожиданий относительно сферы политических консультаций и координации действий, предпринимаемых Францией, Польшей и Федеративной Республикой Германией, несмотря на эти ограничения, по-прежнему остаётся предметом многочисленных обсуждений и исследований. Большинство из них касается возможности активизации действий по определению стратегии её дальнейшего развития. Нередко вследствие такого подхода возникают различные предложения, в большей или меньшей степени имеющие шанс воплощения в действительность. Как правило, инициатором такого рода начинаний является польская сторона, которая, несомненно, наиболее заинтересована в дальнейшем развитии трёхстороннего сотрудничества и принятии для него последовательной концепции действий. Это следует, прежде всего, из её убеждённости, что Веймарский треугольник может служить развитию и укреплению интеграционной структуры Европейского Союза, а также из осознания роли, которую эта форма трёхстороннего сотрудничества сыграла в процессе сближения Польши с европейскими и евроатлантическими структурами.

Двадцатая годовщина возникновения Веймарского треугольника, несомненно, является поводом для углублённого дискурса на тему будущего этой польско-французско-немецкой платформы взаимодействия и стратегии её развития. Заметный с 2010 г. ренессанс идеи углубления сотрудничества между Польшей, Францией и Германией и возвращение к широкой дискуссии на тему её будущего является следствием повышенной вовлечённости Веймарского треугольника в две сферы европейской политики: Европейскую политику безопасности и обороны (ЕПБиО) и Европейскую политику соседства (ЕПС). Как нам представляется, именно эти два измерения внешней активности ЕС могут стать «маховиком» для определения новой роли Веймарского треугольника и формулирования стратегии его деятельности. Не подлежит сомнению, что они охватывают вопросы приоритетного значения не только для самого Треугольника, а и для ЕС в целом. Они существенны не только в контексте дискурса на тему сегодняшнего устройства Европы, а и, прежде всего, - дискуссии о её будущем. Эти вопросы по определению, наряду с экономическими проблемами и процессами институционализации и углубления европейской интеграции, будут иметь решающее значение для будущей роли Евросоюза на международной арене.

Значение проводимой в рамках Веймарского треугольника дискуссии на тему ЕПБиО следует не только из того факта, что она является формой поиска новых сфер деятельности, которые могут стать фундаментом его дальнейшего существования. Ещё большее значение имеет то, что она касается будущего «европейского проекта» и безопасности нашего континента. Это существенно, поскольку в этой дискуссии принимают участие представители стран, которые изначально представляют различные позиции по ряду вопросов. Особенно это заметно в ходе обмена мнениями на тему будущего трансатлантических отношений, или дальнейшего формирования новой стратегии безопасности ЕС, и даже возможности выработки европейской стратегической культуры, могущей стать важным устоем европейской идентичности. Вопреки видимости, линии раздела проходят в данной сфере не только между позициями, например, представителей Франции и Польши, а и

Польши и ФРГ. Важно, однако, что, как правило, пропозиции, относящиеся к углублению трёхстороннего сотрудничества в области оборонной политики ЕС, а также переход к ней от США ответственности за определённые сферы европейской и внеевропейской безопасности, при сохранении позиции Веймарского треугольника, как инициатора конкретных действий, принимаются с пониманием и всеобщим одобрением. Усиленная активность в данной сфере широко воспринимается как достаточно реальный шанс переноса трёхстороннего сотрудничества с нынешней консультативно-дискуссионной плоскости на оперативно-исполнительную. Это является также шансом «напоминания о себе Европе» путём активного включения в дискуссию на тему её будущего, стимуляции разнородных интеграционных процессов и усиления позиции ЕС как глобального игрока [1].

Несмотря на различные ограничения, наиболее ярким примером такого рода является т. наз. Веймарская инициатива от XII 2010 г., которая должна придать оборонной политике ЕС новый импульс, в частности, посредством усиления её возможностей в области проведения операций кризисного реагирования, а также в известной степени ограничить масштаб противоречий, существующих в трансатлантических отношениях. Сознание, что, несмотря на различия в подходах Польши, Франции и ФРГ в разных вопросах из области безопасности, она стала механизмом реализации политики ЕС в целом, может позитивно настраивать в контексте дискуссии на тему возможности выработки Веймарским треугольником совместных решений. Речь идёт, прежде всего, о вопросах, имеющих фундаментальное значение для будущего Евросоюза, а именно – вопроса определения его потенциальных оборонных возможностей, а также расширения военных и гражданских оперативных возможностей в области предотвращения и преодоления кризисов в его непосредственной близости. Расширение положений данной инициативы новыми вопросами, а прежде всего – удержание её установок в сфере заинтересованности Евросоюза в целом, представляется не только возможным, но и необходимым, особенно в контексте потребности однозначного определения новых целей стратегии безопасности ЕС и избежания ситуации дублирования роли НАТО.

Подобную роль, несомненно сыграла идея создания Веймарской боевой группы Европейского Союза. В соответствии со словами министра иностранных дел Республики Польши Радослава Сикорского, это – концепция, благодаря которой Веймарский треугольник узнаваем на международном пространстве, а его активность действительно заметна. О том, что в данной сфере сотрудничество в рамках Треугольника стало в определённой мере маховиком его активности и приносит действительные результаты, свидетельствуют хотя бы действия, направленные на установление тесного сотрудничества между Бюро национальной безопасности [Польши] и его аналогами во Франции и ФРГ. В будущем инициативы такого рода могут стать главной платформой развития «способностей» Веймарского треугольника в сфере безопасности, а также средством привлечения к сотрудничеству с ЕС «Европейских соседей», и прежде всего – Украины.

Говоря о возможностях повышения активности Веймарского треугольника в области реализации ЕПС, то есть, второй сферы после ЕПБиО, которая имеет приоритетный характер в дискуссии на тему будущего этой структуры, на первый план выходит вопрос удержания равновесия в формировании и реализации приоритетов, относящихся к двум отдельным компонентам этой политики: «восточному» и «средиземноморскому». Веймарский треугольник, принимая во внимание, какие страны он объединяет, представляется естественной площадкой ведения дискуссии по вопросам такого типа и выработки политических компромиссов, как в форме предложений, так и окончательных решений. Это страны с различным восприятием целей ЕПС и механизмов их достижения: Франция,

явно сконцентрированная на вопросах средиземноморского пространства, Польша, которая главным регионом своей активности избрала постсоветское пространство, и, наконец, Германия, которая, несмотря на – как нам кажется – определённое доминирование в её политике «восточного вектора», в сфере определения приоритетов европейской политики может служить связующим звеном, объединяющим оба компонента ЕПС и поддерживающим их равновесие [2].

Такая констелляция приводит к тому, что активность Веймарского треугольника в данной плоскости может стать естественным механизмом, служащим сглаживанию напряжений, возникающих на фоне различного понимания главных целей политики Евросоюза в её внешнем измерении и дальнейшему выделению и дифференциации обоих главных компонентов ЕПС. Таким образом, периодически возникающие споры и соперничество между группами государств за продвижение своего видения европейской политики как обязательной для всего Евросоюза, могут ослабляться и тормозиться посредством разного рода переговорных площадок и форумов, среди которых Веймарский треугольник должен играть очень существенную роль.

Этот аспект естественным образом связан с попытками ответа на вопрос об отношении России и государств «восточного» компонента ЕПС к идее Веймарского треугольника как своего рода связующего звена в процессе развития их сотрудничества с ЕС. Также он относится к необходимости определения роли треугольника в процессе разработки совместной стратегии Евросоюза в отношении государств, возникших вследствие распада Советского Союза. В такой трактовке, как правило, указывается теоретически благотворное влияние большей вовлечённости государств Веймарского треугольника на углубление интеграции стран бывшего СССР с ЕС, а также на интенсификацию диалога и сотрудничества с ними. С другой стороны, подчёркивается, что такая активность может придать этой структуре новое выражение, направить её на достижение действительных и однозначно определённых целей. В результате – сделать возможным для политики государств Треугольника принятие единой формы, которая могла бы даже играть роль целостной стратегии ЕС [3].

Как нам представляется, для России Веймарский треугольник представляет собой скорее проявление не до конца определённой концепции формирования единой политики некоторыми государствами Евросоюза, имеющими слишком разные интересы и политико-экономические потенциалы, чтобы в действительности составлять единый центр влияния. Впрочем, не подлежит сомнению, что слабость Треугольника в некоторых случаях может даже в значительной мере отвечать ожиданиям Москвы. Такое положение в известной степени вписывается в доминирующее в российской политике убеждение, что отношения этой страны с ЕС должны развиваться главным образом на двухсторонней, а не коллективной основе. Тем самым вызывает сомнения, что периодически появляющиеся среди российских представителей власти предложения включить Россию в состав Веймарского треугольника смогут когда-либо принять форму подлинных стремлений и действий. Как нам кажется, структура эта в её существующей форме не представляет для России реальной ценности. Благодаря членству либо развитию тесного сотрудничества с веймарской группой, Москва не только не получает реального механизма достижения целей своей политики, но и может напрямую подвергаться дополнительным формам воздействия со стороны государств Евросоюза. Одновременно пребывая вне европейского интеграционного процесса и системы сотрудничества, очерченной рамками ЕПС и даже Программы «Восточное партнёрство», при одновременном сохранении особого или даже стратегического партнёрства с Брюсселем, Россия не имеет оснований воспринимать Вей-

марский треугольник как фактор усиления её позиций в отношениях с Евросоюзом. Следовательно, она не получает осязаемых выгод благодаря расширению сферы сотрудничества [4].

Если о расширении Треугольника путём принятия нового государства, не являющегося членом ЕС, как средстве оживления сотрудничества и возврату к его изначальной цели, а именно – постепенному включению отдельных стран в Евросоюз, или расширению сферы интеграции, говорится достаточно часто, прежде всего – в контексте Украины, то в случае России такого основания не существует. Москва не ставит своей целью интеграции в ЕС, а расширение сотрудничества с ним в целом либо с отдельными его членами может быть достигнуто на основе уже существующих механизмов Евросоюза либо существующей системы двухсторонних договоров. В результате, в случае России такого рода планы следует признать скорее малозначительной попыткой зондирования, которая должна была дать ответ о действительных планах государств Треугольника относительно его будущего, нежели настоящие усилия по приобретению членства в нём.

Это, однако, не значит, что Веймарский треугольник не может сыграть в данной сфере особой роли. Лучшим примером этого является хотя бы обоснованность развития сотрудничества с Россией по формуле Веймарский треугольник плюс (3+1). В значительной мере это подтвердила встреча на уровне министров иностранных дел, которая состоялась 23 VI 2010 г. в Париже, а также дискуссия во время саммита Веймарского треугольника в Варшаве 7 II 2011 г. о возможности поднятия ранга такой формы сотрудничества до уровня консультаций глав государств. Эти действия, несомненно, могли бы стать важным вкладом в расширение сферы диалога и сотрудничества в области формирования архитектуры европейской безопасности (в частности, сотрудничество в сфере разрешения «замороженных конфликтов»; взаимодействие в вопросе стабилизации пространства средиземноморского бассейна и Ближнего Востока, и т. п.), а также расширения возможностей ведения широкой дискуссии по существенным вопросам, непосредственно относящимся к отношениям Россия – ЕС (в частности, вопрос энергетической безопасности). Наконец, принимая во внимание интересы Польши, они позволили бы осуществить реальное и, быть может, устойчивое включение нашей страны в дискуссию о будущем отношений между Европейским Союзом и Российской Федерацией (РФ). Нельзя также исключить, что развитие такого сотрудничества с Москвой может укрепить заинтересованность Парижа веймарской идеей и упрочить, как представляется, уже стабильный уровень активности в данной сфере Берлина.

Естественно, возможности такого рода определяются тремя главными требованиями, выполнение которых в данном случае было бы необходимо:

- готовностью государств Веймарского треугольника к выработке совместной позиции в каждом из вопросов, относящихся к России;
- признанием РФ целесообразности взаимодействия с Веймарским треугольником в целом (единая концепция действий и восприятия геостратегической действительности и равный партнёрский статус участников Треугольника);
- и, наконец, возможностью придания встречам по формуле 3+1 постоянных рамок действия (ясно установленные сроки встреч, определённая сфера затрагиваемых вопросов, плоскости и уровни контактов).

Намного легче определить роль Веймарского треугольника в случае Молдавии и Украины, то есть стран, которые по определению стремятся к членству в ЕС. Для Киева и Кишинёва веймарская группа представляется прежде всего фактором, могущим расширить сферу их интеграции с Евросоюзом. В политическом измерении эта структура с

самого начала своего существования стала предметом заинтересованности Украины, хотя она никогда не имела приоритетного значения. В значительной мере это является результатом не только постоянно изменяющихся принципов внешней политики этого государства и геополитических изменений в регионе Центральной и Восточной Европы, но и самой слабости идеи Веймарского треугольника. Однако, несомненно, как раньше, так и сейчас сотрудничество с Треугольником может стать для Киева своеобразным «геополитическим мостом», связывающим его с Европой, либо просто дополнительной плоскостью сотрудничества с ЕС как в коллективном, так и в двухстороннем измерении.

В последнее время украинские власти не говорят о возможности присоединения к Веймарскому треугольнику своей страны, то есть государства, которое различными способами и в разное время выражало такую заинтересованность. Может сложиться впечатление, что украинские власти окончательно отвергли концепцию непосредственного участия в этой структуре, прежде всего, в силу мало способствующей этим намерениям позиции её членов, а также саму слабость этого форума сотрудничества. Тем не менее, представляется важным сохранение убеждённости в возможности обретения ею роли своего рода «патрона» и «экзаминатора» всякого рода инициатив, служащих, с одной стороны, углублению «восточного компонента» ЕПС, в том числе программы «Восточное партнёрство», а с другой – фактора удержания Киева в орбите процессов европейской интеграции и в сфере действия определённых ценностей. Поэтому подключение Украины к сотрудничеству по формуле 3+1 (встреча министров иностранных дел в IV 2010 г.) представляется как нельзя более целесообразной. Веймарский треугольник представляет для Киева также площадку, облегчающую доступ к представителям французских и немецких властных кругов и создающую возможность представления им своих аргументов. Тем самым он как бы обретает самостоятельную ценность. Оценки такого рода относятся также и к Молдове, которая также была включена в формулу 3+1 (V 2011 г.). Однако в данном случае Веймарский треугольник может взять на себя роль механизма, не только укрепляющего или поддерживающего евроинтеграционные стремления Кишинёва, но и могущего способствовать стабилизации всего региона (приднестровский вопрос), преодолению существующих в этом государстве внутренних кризисов и дальнейшей его трансформации.

В дискуссиях о Веймарском треугольнике достаточно часто упоминается возможность поддержки включения Украины в процесс сотрудничества в рамках ЕПБиО. Привлечение частей украинской армии к мероприятиям в области операций антикризисного реагирования ЕС, как и возможность дальнейшего развития концепции «Вышеградской» боевой группы ЕС, предусматривающей участие в данном подразделении украинских войск, демонстрирует, что, несмотря на различные ограничения политической, институциональной и, наконец, ментальной природы (стратегическая культура), вопросы такого рода могут быть для Веймарского треугольника существенной сферой деятельности. Далее, следует задуматься, не может ли вовлечение Украины в реализацию инициатив ЕПБиО стать будущей альтернативой и компромиссным решением для «внеблокового» статуса этого государства, а также выражаемых определённой частью общества стремлений к членству в НАТО. И в этом случае особая роль может выпасть веймарской группе – то есть, странам, являющимся членами как Североатлантического союза, так и ЕС – как структуре, укрепляющей и интегрирующей европейскую архитектуру безопасности.

Как представляется, всё ещё нет прямого ответа на вопрос относительно будущего Веймарского треугольника. В значительной мере это является следствием факта, что данная проблема фокусирует на себе и выносит на поверхность различия в позициях Польши,

Франции и ФРГ в вопросе дальнейшего развития ЕС. Из-за этого, парадоксально, можно прийти к выводу, что потенциальная слабость Веймарского треугольника, заключающаяся в отсутствии способности нахождения единой и общей концепции его развития, может быть его сильной стороной. Представляется, что сохранение существующей консультативной роли Треугольника при одновременном конкретном определении степени регулярности взаимных встреч на разных уровнях, может принести больше пользы, чем поиск для него иной роли, быть может, более конкретизированной, зато не наполненной реальным содержанием. Ведь для этого необходимо уточнение добавленной стоимости, основанной на равновесии интересов каждого из членов и более-менее равной степени их заинтересованности в развитии этой структуры, что всё ещё чрезвычайно труднодостижимо.

Имея это в виду, следует задуматься, не следует ли сосредоточить все нынешние усилия Берлина, Парижа и Варшавы прежде всего, а может быть, даже исключительно, на двух упомянутых сферах деятельности ЕС – ЕПБиО и ЕПС. Пользуясь военной терминологией, такого рода аккумуляция «сил и средств» на приоритетных направлениях, при одновременном «замораживании» прочих сфер активности, быть может, заставит государства Треугольника более «серьёзно» подходить к веймарской идее, и, в то же время, позволит использовать их потенциал для разрешения реальных проблем и укрепления безопасности и стабильности Европы. Конечно, названные аспекты могут быть дополнены другими вопросами или процессами, имеющими приоритетный характер для государств-участников Треугольника. Речь здесь идёт, прежде всего, о следующих вопросах: интеграция с ЕС балканских государств, будущая структура Евросоюза, а также углубление стабильности (социальной, экономической, политической) пространства государств, называемых термином «соседи Европы». Таким образом, несомненно, произошёл бы отход от в значительной мере идеологического, или символического, восприятия веймарской формулы, в направлении её преобразования в действенный механизм углубления интеграционных процессов на территории Европы и укрепления её внутренней солидарности и стабильности. Основой всего этого, однако, должна быть однозначно определённая концепция функционирования Треугольника, рационально сформулированные цели и способы их достижения. Иначе говоря, компетентное определение сфер сотрудничества и наполнение их соответствующим смыслом. В данном случае можно признать, что основной проблемой, стоящей перед Веймарским треугольником и подрывающей возможность его преобразования в действенный механизм реализации европейской политики, является отсутствие однозначно очерченной стратегической цели, определённой в соответствии с логикой формулирования и внедрения стратегии.

Наконец, однозначное уточнение области деятельности Веймарского треугольника позволило бы избежать достаточно серьёзных обвинений, в соответствии которыми такая форма сотрудничества имеет исключительно символическое значение, а также является малоэффективной. Благодаря определению «сферы ответственности» треугольника удалось бы отойти от его восприятия исключительно как инструмента, отражающего минувшие общественно-политические процессы и геополитические перемены в Европе и служащего углублению доверия между странами. Самым важным было бы достижение положения, при котором глубокому анализу подвергались бы реальные действия веймарской группы, в соответствии с признанной за ней ответственностью за конкретные сферы международной политики. Тогда оценка эффективности Веймарского треугольника отражала бы действительный объём его компетенций и стоящих перед ним задач, а не была суммой определённых необоснованных убеждений, туманных представлений о его роли и связанных с ним нерациональных ожиданий.

Литература

1. Lesser G., Ostrowski M., de la Vaissiere J. L. Das Weimarer Dreieck. – Neue Impulse fuer Europa?, Genshagener Papiere, 2011 / nr. 5. – Stiftung Genshagen.
2. Meister S. – Sicherpolitischer Neustart zwischen Russland und der EU? Das Weimarer Dreieck, Russland und die oestliche Nachbarschaft der EU. – Genshagener Papiere. – 2011, nr 7, Stiftung Genshagen.
3. Trójkąt Weimarski w Europie. Współpraca polsko – niemiecko – francuska. Powstanie – Potencjał – Perspektywy, ed. K. H. Standtke. – Toruń. – 2010.
4. Szpor A. Trójkąt Weimarski. – asymetrie, struktura i agenda współpracy, Raporty i Analizy, 2011, nr 4, Centrum Stosunków Międzynarodowych.

Фокс Р.*

**ПОЛЬША И РАЗДЕЛЁННЫЙ ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ
ИМПЛИКАЦИИ ДЛЯ ПОЛЬСКОЙ ВОСТОЧНОЙ ПОЛИТИКИ**

Стаття презентує проблематику трансформації інтеграційного процесу у Європейському Союзі та здійснює спробу накреслення прогнозу наслідків змін, які нині відбуваються у Європі в добу економічної кризи. Однією з головних тез статті є неминучість федералізації зони євро, наслідком якої будуть зміни у міжнародних відносинах на просторі Центрально-Східної Європи, що, у свою чергу, генеруватиме політичні та економічні виклики для Польщі та здійснюваної нею т. зв. східної політики.

Ключові слова: Європейський Союз, зона євро, Польща, Росія, Україна, європейська криза, економічні реформи, федералізація зони євро, «Європейський Союз двох швидкостей», реінтеграція пострадянського простору, безпека, «енергетична революція», польська східна політика, геополітика.

The article presents the issues of integration process transition in European Union and attempts to delineate the prognosis of the consequences of change, that exist in Europe currently, in the period of the economical crisis. One of the main thesis is federalization inevitability of Euro zone, which effect will be changes in international relations in the East - Central Europe, what in turn will generate political and economic challenges for Poland and its, so called, eastern policy.

Keywords: The European Union, the Euro zone, Poland, Russia, Ukraine, the European crisis, the economic reforms, the federalization of the Euro zone, «European Union of two speeds», the reintegration of the former Soviet Union, security, «energy revolution», the Polish eastern policy, geopolitics.

Статья представляет проблематику трансформации интеграционного процесса в Европейском Союзе и осуществляет попытку очерчивания прогноза последствий перемен, происходящих в Европе сейчас, в период экономического кризиса. Одним из главных тезисов статьи является неизбежность федерализации зоны евро, следствием которой будут изменения в международных отношениях на пространстве Центрально-Восточной Европы, что, в свою очередь, будет генерировать политические и экономические вызовы для Польши и проводимой ею т. наз. восточной политики.

Ключевые слова: Европейский Союз, зона евро, Польша, Россия, Украина, европейский кризис, экономические реформы, федерализация зоны евро, «Европейский Союз двух скоростей», реинтеграция постсоветского пространства, безопасность, «энергетическая революция», польская восточная политика, геополитика.

* доктор философских наук, заместитель председателя правления, Фонд «Форум Восточной Политики».

Факторы разделения. Детерминанты изменений в Европейском Союзе.

Разделение Европейского союза является фактом. Его можно идентифицировать в разных измерениях, и, безусловно – в подходах каждого из его членов к международным проблемам, к вопросам энергетической безопасности, к современным экономическим вызовам, к экологическим проблемам, а прежде всего – к видению дальнейшего функционирования Европейского Союза, а также необходимости и способам углубления интеграции.

Важнейшим фактором, разделяющим Европейский Союз, является вопрос дальнейшего развития интеграционного процесса. Ведь существует дихотомическая альтернатива, которая, в принципе, не подлежит дискуссии: либо преобразование ЕС в федерацию его членов, либо оставление в силе существующего status quo, что рано или поздно должно привести к банкротству интеграционной идеи. Однако наиболее важно то, что федеративный Евросоюз создаёт шанс торможения процесса деградации политических и экономических позиций его обществ в сопоставлении с обществами Азии (в первую очередь), а также обеих Америк (во вторую очередь), а отказ от федерализации значит впадение в деструктивную слабость и проигрыш в глобальном соперничестве с новыми и старыми державами – Китаем, Индией, США, Японией, а в будущем, вероятно, с Бразилией, Индонезией и другими государствами «динамичного экономического развития».

Здесь специально употреблена категория «общества», а не «государства». В эпоху столь интенсивного технологического прогресса, который влечёт за собой всё более сильную глобализацию, приводящую к преодолению всех коммуникационных и транспортных барьеров на свете, а также вследствие изменений, происходящих в системе западной капиталистической экономики, именно общества (и даже большие общественные группы и их интересы) становятся де-факто субъектами международного порядка. К важнейшим игрокам международных отношений следует отнести также большие корпорации и финансовые институты (крупные банки, страховые общества, биржи, трастовые фонды), которые, как показал период 2007 – 2012 гг., имеют возможности формирования политики правительств и международных организаций. Государства, в традиционном понимании их роли и функционирования, ограничиваются приспособлением к новым вызовам, и даже во многих случаях становятся образованиями, ограничивающими развитие своих обществ. И это не новость. Отцы-основатели европейской интеграции, организовав после II мировой войны Европейские Сообщества, тоже пришли в то время к выводу, что существующая модель функционирования их государств не отвечает вызовам будущего, поскольку она генерировала конфронтацию, а развитие и повышение экономической конкурентоспособности Западной Европы в глобальном масштабе и противостояние враждебной идеологии коммунизма во времена холодной войны требовали сотрудничества и интеграции.

Сейчас мы имеем дело с подобной ситуацией. Европейская интеграция обеспечила самый длительный в истории период мира на континенте; теперь новым вызовом является создание условий для дальнейшего развития в рамках острого глобального экономического соперничества (между тремя блоками: Азией, обеими Америками и Европой). Поэтому европейские элиты должны предложить системные решения, обеспечивающие высвобождение креативности и инновационности европейцев, которые ещё массово не осознали, что живут в период заката прежних принципов, на которых они строили своё благосостояние и продвигали цивилизационный процесс. Другими словами, начался процесс изменений в экономических и политических системах государств-членов ЕС.

Итак, возникает вопрос: какие условия должны быть выполнены, чтобы упомянутые системные изменения обеспечили оздоровление Европейского Союза – причём не только

в экономическом измерении? Не подлежит сомнению, что основным условием является восстановление значения антропологических устоев Европы в сознании элит Европейского Союза – надлежащего понимания его представителями роли и функций этих устоев в процессе восстановления потенциала Евросоюза и его позиций на глобальной экономической и политической сцене. Это, прежде всего, вопросы, связанные с перцепцией: а) европейских ценностей и культуры; б) бихевиоральной системы европейцев; с) проблем европейской демографии. Все эти три сферы в данный момент пребывают в кризисе, и возвращение им подобающего места в стратегическом мышлении о будущем ЕС является ключом к действительным изменениям [1].

а) Европейские ценности и культура, базирующиеся на христианской традиции, римском праве, западноевропейской буржуазной демократии и трёх фазах промышленной революции, вытесняются ошибочной концепцией мультикультурного общества, всевластием финансовых институтов и больших корпораций (которые стали современной европейской олигархией и привели к тому, что ЕС функционирует как «*societas leonina*»¹) и деиндустриализацией европейских экономик.

б) Причиной кризиса бихевиоральной системы европейцев является функционирование в европейских обществах культуры коннинванции², неправильное понимание и применение принципов политкорректности, а также реализация рядом государственных институтов принципа процедурного перфекционизма, который является ловушкой и ведёт к разрастанию ненужной бюрократии и блокированию инициативы, а также неприменению мудрости и опыта в общественной жизни.

с) Демографический кризис (старение европейских обществ) следует из постмодернистских и неолиберальных позиций европейцев, характеризующихся прогрессирующим консумпционизмом и некритичным принятием стиля жизни, основанного прежде всего на релятивизации оценки действительности, конкуренции и эгоизме, исключающего реализацию принципов солидарности и взаимопомощи в общественной жизни.

В контексте представленных выше размышлений, нынешние корректирующие процессы, реализуемые в Европейском Союзе, представляются неадекватными потребностям. Предприняты попытки залечивания болезни, подтачивающей Евросоюз, состоящие главным образом в закачивании огромных средств в финансовые системы отдельных государств-членов, но не хватило решимости на осуществление действий по ликвидации причин болезни [2], то есть, борьбу с кризисом в сфере восприятия значения и роли антропологических устоев Европы в формировании Европейского Союза и желанного «европейского стиля жизни».

Федерализация зоны евро.

Кроме корректирующих действий в форме трансферов огромных финансовых средств, руководители зоны евро (в основном благодаря лидерам Германии и Франции) приняли также решение о создании механизмов предотвращения возможного коллапса финансовой системы «евролэнда» в будущем, и это решение привело к заметному разделению на «Европейский Союз двух скоростей». Этот процесс может охватывать только го-

¹ *Societas leonina* («львиное товарищество») – товарищество, в котором один из компаньонов получает прибыли, а другой – убытки. Функционирование ЕС можно во многих сферах приравнять (особенно в период нынешнего кризиса) к организации, напоминающей товарищество правительств государств-членов, а также больших корпораций и финансовых институтов.

² Культура коннинванции – нежелание замечать и указывать негативные явления, а также дурные поступки других людей, отход от применения «безжалостной правды», а также канонов «добра и зла» и «красоты и уродства» в пользу релятивизации того, что является правдой, добром, злом, красотой, уродством.

сударства, принадлежащие к зоне евро, так как его естественным фундаментом является валютное единство.

Дальнейшая успешная интеграция государств зоны евро при помощи инструментов, позволяющих координировать их бюджеты и реализовать общую экономическую политику, будет прямым путём вести к федерализации. Следствием такой углублённой интеграции должна быть общая, тесно координируемая внешняя и оборонная политика. Выгоды будут очень заметны, например:

- Рост экономической стабильности, а следовательно – и конкурентоспособности «евролэнда» в глобальном измерении;
- повышение эффективности управления финансовыми активами, направляемыми на стимуляцию общественно-экономического развития;
- в долгосрочной перспективе – уменьшение в каждом из государств федерации разного рода затрат, например: содержания публичной администрации, или ведения оборонной политики;
- рационализация затрат на системы образования и здравоохранения в каждом из государств-членов;
- прочие, охватывающие все важные сферы общественной и экономической жизни.

Достигнутые выгоды и получение эффекта стабильного экономического роста, трансформирующегося в быстро заметное общественно-экономическое развитие, а также получение «федеральным евролэндом» нового статуса в международной политике, могут привести к своего рода «закрытию» для новых членов – особенно государств с более низким экономическим потенциалом и более короткой демократической и рыночной традицией. С одной стороны, такое поведение «федеративной зоны евро», казалось бы, рационально, с другой – наверняка привело бы к уничтожению идеи «общей Европы».

Федерализация зоны евро неминуема. С перспективы лет проект монетарного союза можно оценить как «неоконченный» [3]. Семнадцать государств Экономического и Валютного Союза приняло общую валюту, но каждому из этих государств, в принципе, оставлена свобода в формировании внутренней экономической политики и бюджета, с возможностью произвольного манипулирования дефицитом государственных финансов, то есть, другими словами, им оставялась возможность «беззаботного» влезания в долги, без рефлексии над экономической ситуацией во всей еврозоне. Конечно, это упрощённое описание ситуации, принятое для потребностей данных рассуждений. Резюмируя, государства, входящие в состав валютного союза, ведут очень рискованную игру. Они отдали свой суверенитет в области монетарной политики в руки Европейского центрального банка, однако оставили за собой власть над всеми фискальными вопросами – во имя демократии и под предлогом сохранения впечатления государственной независимости (сегодня известно, что это впечатление оказалось как минимум иллюзорным) решения по бюджетам принимали парламенты этих стран. Это – главное противоречие экономической системы «евролэнда», которое его члены должны ликвидировать. Итак, можно смело прогнозировать, что уже в ближайшем десятилетии мы будем свидетелями формирования федерального правительства «евролэнда», а также единой экономической политики, основанной не только на валютном союзе, а, прежде всего, на союзе фискальном (проектируемый в настоящее время банковский союз следует оценивать как основу для тесной экономической интеграции, целью которой будет построение единой экономической системы еврозоны).

Федерализация зоны евро создаст также новую ситуацию на международной арене, особенно в сфере отношений внутри Североатлантического пакта и отношений с Россией.

НАТО и Россия являются здесь важнейшими субъектами, к которым следует отнести процесс федерализации «евролэнда». НАТО – в связи с ролью, которую играет эта организация в системе европейской безопасности, а Россия – в силу функций, которые она реализует в отношении государств зоны евро: а) поставщика энергоносителей и других видов сырья; б) обладателя огромного и остающегося перспективным рынка сбыта; в) обладателя статуса стратегического политического партнёра. Таким образом, произойдут серьёзные изменения в таких важных вопросах, как, в частности:

- форма системы безопасности в Европе;
- энергетические отношения и система энергетической безопасности в Центральной Европе (измерение энергетической солидарности в Европейском Союзе);
- роль и функционирование договоров об ассоциации и свободной торговле (Association Agreement; Deep and Comprehensive Free Trade Agreement);
- общая внешняя политика Европейского Союза: измерение и значение Европейской политики соседства (ENP) и Европейского инструмента соседства и партнёрства (ENPI);
- прочее.

Означает ли, ввиду вышесказанного, федерализация зоны евро изменения в существующем европейском порядке (европейском, а не евросоюзном!), который был сформирован функционированием на огромной части континента реального сообщества государств, признающих схожие ценности и принципы строительства будущего? Ответ на этот вопрос утвердителен! Вместе с процессом преобразования «евролэнда» в федерацию будут изменяться политические и экономические реалии в Европе. Государства Европейского Союза, находящиеся вне зоны евро (кроме Великобритании) будут трактоваться как «провинция ЕС» – вероятно, они утратят динамику развития, являющуюся следствием принадлежности к Сообществу, так как страны «федеративного евролэнда» определяют новые приоритеты своей внешней политики. Конечно, сейчас трудно прогнозировать какой характер будет иметь эта политика. Не следует, однако, питать иллюзий – возникнет новая платформа интересов, которая будет менять подход этих государств к европейской действительности.

Польша и «Евросоюз двух скоростей».

Польша как центральноевропейское государство с трудным опытом, связанным со II мировой войной и периодом т. наз. «строительства социализма» особенно заинтересована в углублении европейской интеграции и сохранении Европейским Союзом формы одного из наиболее значимых экономических и политических субъектов на международной арене – и, прежде всего, в масштабах европейского континента. Стратегической целью Польши остаётся дальнейшее пребывание в альянсе с наиболее значительными государствами Западной Европы, то есть, другими словами, Польша не может стать «одинокой» страной в Центральной Европе между Россией и Германией.

Факт существования «Европейского Союза двух скоростей» уже сейчас порождает для Польши значительные вызовы, два из которых имеют наибольшее значение:

- скорейшее вхождение в зону евро, то есть, обретение статуса члена процесса федерализации «евролэнда»;
- осуществление действий по оживлению Трансатлантического сообщества.

Польша, однако, на протяжении нескольких лет будет оставаться вне зоны евро, что будет значительно влиять как на её внутреннюю, так и внешнюю политику. Что касается внутренней политики, следует отметить, что реализация реформ в таких областях как: а) хозяйственное право; б) дерегуляция экономики; в) освобождения государства от испол-

нения собственных функций в экономике; d) государственные финансы; e) налоговая система; государственная администрация; f) аппарат правосудия; g) законодательная система – является условием *sine qua non* обретения Польшей полноправного участия в процессе федерализации «евролэнда». Конечно, выполнение критериев присоединения к общей валюте является первоочередной задачей, однако без реформирования экономической системы государства невозможно думать о динамичном социально-экономическом развитии, а следовательно – о достижении удовлетворительной позиции на международной арене в будущем. Если польские элиты не проведут упомянутых реформ, то даже после вхождения в «евролэнд» и принятия евро Польша получит статус «восходящей (развивающейся) экономики» (*emerging economy*), что в переводе на обычный язык будет означать членство второй категории.

Польша в изменяющейся европейской экономике.

Нынешнюю внутреннюю политику, реализуемую находящейся у власти коалицией Гражданской Платформы и Польской Крестьянской Партии нужно – в контексте реформаторских потребностей страны – оценивать однозначно негативно. Особенно в 2012 году, когда коалиция, благодаря очередному успеху на выборах 2011 г., получила стабильность правления и временной комфорт (следующие парламентские выборы состоятся в 2015 г.) и не приступила к реальным действиям по системной модернизации государства. Это серьёзная ошибка, за которую придётся заплатить уже в недалёком будущем – более низким (чем возможно) уровнем социально-экономического развития, девальвацией положения и престижа в Европейском Союзе и уменьшением политического потенциала в международных отношениях. Польские элиты, кажется, не отдают себе отчёта в прямой зависимости между внутренним состоянием государства (речь идёт, прежде всего, о эффективности администрирования страны, экономическом потенциале и существовании наиболее благоприятных условий для активности граждан) и положением на политической международной сцене и мировых рынках. А Польша как приграничная страна Европейского Союза и НАТО, соседствующая с непредсказуемыми в долговременной перспективе Белоруссией, Украиной и, самое главное, с Россией, не может себе позволить прекращения внутренних реформ.

Для осознания необходимости осуществления внутренних реформ следует предпринять попытку ответа на следующий вопрос: «Какие в принципе Польша имеет шансы на динамизацию своего социально-экономического развития в эпоху изменений в глобальной экономике?» Ответ на этот вопрос неоднозначен, но здесь можно указать шесть т. наз. макротрендов³, которые дают Польше надежду на успех в будущем:

макротренд 1: очень быстро растёт стоимость труда во всей Азии, а в Европе она намного выше, чем в Польше.

макротренд 2: в Западной Европе общества стареют, что будет снижать их производственные возможности и увеличивать долю государственных финансов в затратах на функционирование этих обществ (удорожать функционирование этих государств);

макротренд 3: углубляется технологическая слабость стран Восточной Европы (речь идёт, главным образом, о России, Украине, Белоруссии и Молдавии);

макротренд 4: операционные затраты экономической деятельности между Азией и Европой становятся всё большим барьером для её рентабельности;

³Представляемые макротренды были предложены и описаны Кшиштофом Домарецким, председателем наблюдательного совета польского глобального холдинга Selena FM SA. во время конференции, открывающей деятельность Think Tank'a «Poland Go Global», которая состоялась 12.11.2012 г. в Варшаве.

макротренд 5: растут барьеры импорту в ЕС, а Польша становится страной, где производственные затраты будут одними из самых низких в Евросоюзе;

макротренд 6: всё большее значение в сознании европейских предпринимателей приобретает т. наз. «логистическая и культурная близость государств Европейского Союза».

Анализируя вышеизложенные макротренды, можно выдвинуть тезис, что Польша имеет большие шансы стать одной из наиболее привлекательных европейских экономик. Если бы это произошло, Польша одновременно увеличила бы свой потенциал и политические возможности на международной арене. Коль скоро речь зашла о международной политике, то к вышеупомянутым макротрендам следует добавить ещё два, которые, вероятно, изменят геополитический расклад в Европе, а тем самым – политическое положение Польши:

макротренд 7: США готовятся к экспансии на мировые рынки путём продажи добываемого и сжижаемого дешёвого сланцевого газа

макротренд 8: в Польше интенсифицируются работы по добыче собственного сланцевого газа и завершается строительство газопорта в Свиноустье на побережье Балтийского моря.

Согласно оценкам, в США строятся мощности для сжиживания 200 млрд. кубометров газа в год, а Европа – это естественный рынок для США. Приведённые факты свидетельствуют, что Европу ожидает «энергетическая революция». И это – исходная точка для дальнейших размышлений на тему польской восточной политики.

Польская восточная политика в 2015 – 2025 годах.

Если доступность дешёвого американского газа и добыча в Польше сланцевого газа станут фактом, изменятся все обстоятельства, которые формируют политические отношения между государствами в регионе Центрально-Восточной Европы. Прежде всего, Россия будет лишена своего главного инструмента воздействия на эти страны – потеряет позицию главного поставщика энергоносителей. Можно прогнозировать, что принципы свободного рынка (более дешёвый американский газ начнёт вытеснять более дорогой российский) заставят Москву отказаться от реализуемой ныне «циничной внешней политики» в пользу подлинного диалога и партнёрства. Следует также рассматривать другой сценарий – Россия примет тактику осаждённой крепости и начнёт впадать во всё больший авторитаризм, представляя собой опасность для своего внешнего окружения. Определённые признаки реализации именно такого сценария можно заметить уже сейчас: российские неправительственные организации, получающие гранты из-за границы и участвующие в политической жизни, получают статус «организаций, выполняющих функции заграничных агентов» и подвергаются жёсткому контролю со стороны государства; Кремль усиливает роль армии в общественно-политической жизни России и интенсивно её вооружает; систематически увеличивается роль спецслужб во всех областях государственной и экономической жизни; т. наз. «силовики» начинают иметь доминирующее влияние в государстве.

Возвращаясь, однако же, к будущей польской внешней политике, отметим, что её, несомненно, будут определять два явления:

- федерализация «евролэнда» и усилия Польши по принятию евро и, тем самым, вступлению в зону евро;
- новая энергетическая, а тем самым – и геополитическая ситуация в Центрально-Восточной Европе, что выразится в существенных ограничениях для российской внешней политики и значительном увеличении «потенциала независимости от России» государств её внешнего окружения.

Процесс вхождения Польши в зону евро будет, вероятно, иметь негативные последствия для польской восточной политики. Можно осмелиться утверждать, что она будет полностью «ореальнена» и «лишена политических иллюзий обладания возможностями воздействия» на такие государства, как Украина, Грузия, Молдавия и Беларусь. 2010 – 2012 годы показали правду о польской восточной политике. Если оценивать её в контексте российской политики реинтеграции постсоветского пространства, то оценка должна быть сокрушительной, удовлетворяющей исключительно Москву. Не подлежит сомнению, что России удалось усилить своё влияние на развитие политической и экономической ситуации в Украине, Грузии и Белоруссии. Только Молдавия уходит из-под этого влияния. Характер правления Януковича в Украине, выигрыш Иванишвили в грузинских выборах и полный распад демократической оппозиции в Белоруссии показывают неэффективность польской восточной политики, которая была следствием следующих предпосылок: очень слабой финансовой базы польской внешней политики; восточной политики Германии – прагматичной, нацеленной на реализацию экономических интересов, опираясь на стратегическое партнёрство с Россией; экономического и институционального кризиса в Европейском Союзе.

2010 – 2012 годы продемонстрировали также характер польско-российских отношений. После их относительной нормализации, чему способствовала польская внешняя политика, реализуемая с 2007 г., следует признать, что Москва трактует диалог с Варшавой в тактических категориях. Автор данного материала убеждён, что любое смещение акцентов в доктринальной сфере российской внешней политики или невыгодное (с точки зрения Москвы) развитие ситуации в европейской политике может привести к отходу от польско-российского диалога в направлении политической конфронтации. Вероятно, такие события будут иметь место, когда правительство в Варшаве решится на освобождение Польши от зависимости от российских энергоносителей, воспользовавшись предложением покупки американского дешёвого газа.

В ближайшее десятилетие (2015 – 2025 годы) для отношений Польши с восточными соседями существуют, следовательно, как шансы, так и угрозы. Шансы представляются таковыми:

- Изменения в России: «энергетическая революция», вызванная дешёвым американским газом и началом добычи сланцевого газа в Польше и других странах приведёт к системным преобразованиям в России, которая встанет на путь подлинной экономической и политической модернизации. Это позволило бы строить партнёрские отношения между Россией и её ближайшими соседями.
- Начало решительных реформ в Украине: вследствие изменений в России и упомянутой «энергетической революции» в Украине начались бы два процесса – возвращение к демократизации общественно-политической жизни, реформирование административной системы государства и экономическая модернизация.
- Падение режима в Белоруссии – изменения в России повлекут за собой коренные преобразования российско-белорусских отношениях и в экономических связях (в ущерб белорусской экономике). Экономический коллапс в Белоруссии будет причиной потери власти нынешними правителями.

Как видно, все вышеупомянутые изменения (шансы) зависят исключительно от позиции России и внутренних изменений, которые произойдут в этом государстве. Потому более реальным кажется реализация угроз для отношений Польши с Россией, а также с Украиной и Белоруссией:

- Россия в своей внешней политике будет руководствоваться тактикой «осаждённой крепости» и сосредоточится на восстановлении своего влияния посредством реин-

теграции постсоветского пространства.

- Белоруссия будет поставлена в полную зависимость от России и подчинена её реинтеграционной политике. Этот процесс продолжается и интенсифицируется.
- Польша сосредоточит свои усилия на участии в процессе федерализации «евро-лэнда», укреплении влияния в банковском союзе и на принятии евро. Займёт, по образцу Франции и Германии, прагматическую позицию в отношении государств Восточной Европы. Это принесёт ей экономические выгоды, но отдалит от всех негативных явлений, происходящих в Украине и Белоруссии (прогрессирующего одичения этих государств России, что будет преподноситься Москвой как альтернативный Европейскому Союзу интеграционный проект – сегодня важнейшими инструментами этой политики являются Таможенный Союз и Евразийский Союз).

Если бы вышеупомянутые угрозы полностью осуществились, а в принципе все эти процессы уже запущены и реализуются, то в следующем десятилетии следует ожидать фактического возникновения и функционирования зон влияния на территории Центрально-Восточной Европы: одной – в распоряжении России, другой – принадлежащей «федеративному евролэнду».

Принимая во внимание факт, что такое развитие событий весьма правдоподобно, польская восточная политика должна сосредоточиться, прежде всего, на двух действиях:

- стремлении к полной нормализации отношений с Россией и, по тактическим соображениям (как, впрочем, и Россия) удержанию их на таком уровне, порой даже отказываясь от адекватной реакции на «циничную политику» (сейчас так происходит с процессом выяснения обстоятельств смоленской катастрофы);
- стремлении к восстановлению стратегического партнёрства с Украиной, которую следует воспринимать как важнейшее государство с точки зрения польских интересов в Восточной Европе [4] (следует вернуться к трактованию Украины как геополитического стержня в регионе).

Итак, должно ли быть целью польской восточной политики получение Украиной (как важнейшим из соседей Польши) членства в Европейском Союзе? Является ли осуществление этой цели реальным на протяжении 30 лет? Без проведения Киевом внутренних реформ это будет невозможно. Запуск исправительного процесса, однако, будет очень трудным, так как в настоящее время украинские элиты, правящие страной, не руководствуются философией Большого Изменения, означающей реализацию трудных и непопулярных реформ, которые к тому же, наверняка нарушили бы интересы ключевых политических и экономических групп влияния. Часто трудно избавиться от впечатления, что украинская сторона руководствуется убеждением, что это Европейский союз не готов предложить членство Украине, которая, на её взгляд, к такому акту полностью готова.

В одном, однако, можно не сомневаться. Между Украиной и ЕС (а тем самым – Польшей) существует точка соприкосновения – это кризис антропологических устоев Европы в сфере ценностей и культуры, бихевиоральной системы граждан и демографии. Потребность преодоления этого кризиса по-своему объединяет Украину с Евросоюзом – и может быть движущей силой интенсификации интеграционного процесса.

Если в будущем Украина решится на полное вхождение в европейский интеграционный проект (нужно понимать, что такое решение может никогда не быть принято), то будет добиваться членства уже не в Европейском Союзе в его нынешней форме, а в «Европейском Федеративном Государстве».

Литература

1. Kukliński A. Europa Quo Vadis? Lower Silesian Conference. June 10-13 2010. A programmatic paper. [В:] Europa Quo Vadis? Lower Silesian Conference.– Wrocław : 2010, с. 19.
2. Galar R. Transformacje Europy w perspektywie adaptacyjnej – rozkwit i upadek kultury eksperymentu. – [В:] Unia Europejska – dylematy XXI w. (red.: A Kukliński, J.Woźniak). – Kraków : 2011. – с. 26 - 28.
3. Wypłoz Ch. Strefa Euro – kryzys i drogi wyjścia, Zeszyty BRE Bank – Centrum Analiz Społeczno. – Ekonomicznych. – nr 115/2011. – с. 23.
4. Mróz M. Między Polską piastowską a jagiellońską. Kontrowersje wokół kierunków realizacji polskiej polityki zagranicznej po akcesji do Unii Europejskiej / [В:] Polska polityka wschodnia nr 1(1)/2013 (pod redakcją Macieja Mroza). – Wrocław : 2013. – с. 26.

Шевченко О.В.*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ PR-ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПІ

В статті розглядаються основні етапи розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності. Показано, що становлення ксв-теорії відбувалось від позиції «корпоративного егоїзму» через «розумний егоїзм» до «корпоративного альтруїзму». З'ясовано, що зараз загально визнаними є два підходи до КСВ: теорія «корпоративного громадянства» та теорія «стейкхолдерів».

Its described in the article the main stages of evolution of corporate social responsibility concept. There is shown that csr-theory forming was from «corporate egoism» to «corporate altruism». Shown that today two theories it's generally admitted: «corporate citizenship» and «stakeholders».

В статье рассматриваются основные этапы развития концепции корпоративной социальной ответственности. Показано, что становление ксо-теории происходило от позиции «корпоративного эгоизма» к «корпоративному альтруизму». Сделано вывод, что в настоящее время общепризнанными являются два подхода: теория «корпоративного гражданства» и теория «стейкхолдеров».

Теоретичні підходи до осмислення категорії «відповідальність» зустрічаються в роботах мислителів різних епох. У наукових дослідженнях існують різні теоретико-методологічні підходи до визначення понять «відповідальність» і «соціальна відповідальність». У тому чи іншому аспекті проблеми відповідальності розглядали мислителі різних часів: Конфуцій, Платон, Аристотель, Т. Гоббс, І. Кант, К. Маркс, а також сучасні автори: Баклі С., Крейн А., Маттеї Д. та ін.

Вагомий вклад у становлення, розвиток та дослідження регіональних особливостей соціально-відповідального підходу до ведення виробничої діяльності внесли вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: І. Акімова, Ю. Благон, Т. Бредгард, П. Дракер, Ф. Євдокімов, А. Керолл, Ф. Котлер, С. Літовченко, М. Мескон, Дж. Мун, Г. Назаров, Л. Ненсі, В. Нижник, О. Осінкіна, І. Петрова, Ю. Саєнко, О. Степанова, О. Філіпченко, П. Яницький та інші. Принципи, напрями, механізми реалізації підприємством своєї соціальної функції та інформування громадськості про реалізовані заходи, знайшли своє відображення у теоріях таких відомих дослідників як Г. Боуена, К. Девіса, М. Фрідмана, Е. Фрімена, Дж. Елкінгтона, А. Керолла, Д. Муна та багатьох інших. Про важливість ефективних зв'язків з громадськістю в бізнесовій сфері відзначається в багатьох працях провідних зарубіжних і вітчизняних учених, що свідчить про актуальність розробки цієї проблеми сучасною наукою про прикладні соціальні комунікації. Зокрема, це праці Г. Почепцова, В. Мойсеєва, А. Ротовського, В. Королька, Т. Примака та ін.

* кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних медіа комунікацій і комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зародження ідей соціальної відповідальності припадає на XVIII - XIX століття, коли власники окремих підприємств почали брати на себе відповідальність за своїх працівників, керуючись при цьому власними релігійними чи етичними переконаннями. Серед найвідоміших прибічників ідеї соціальної відповідальності був англійський промисловець, соціаліст-утопіст Роберт Оуен. Ним був розроблений проект покращання умов життя працівників однієї із прядильних фабрик у Шотландії та висловлена ідея про необхідність державного регулювання соціально-трудова відносин на виробництві. Пізніше погляди Р. Оуена щодо необхідності державної регламентації соціальної відповідальності підприємців були розвинені французьким промисловцем Даніелем Леграном, який запропонував ідею про потребу запровадження міжнародних трудових норм, які б визначали умови праці на заводах та фабриках [1].

Перший період еволюції ідеї корпоративної соціальної відповідальності був пов'язаний з зародженням та розвитком меценатства та, не зважаючи на існування вдалих прикладів подібної діяльності як у Західних країнах, так і на території України, головним недоліком цього етапу розвитку корпоративної соціальної відповідальності було те, що подібна діяльність не мала регулярного характеру та не була спрямована на конкретну цільову аудиторію. Крім того, підтримка тієї чи іншої ініціативи безпосередньо залежала від особистих поглядів та переваг власників підприємств. Основними сферами, на яких фокусувалася добродійна діяльність були: культура, мистецтво, допомога бідним, розвиток освіти тощо [2].

Наступним історичним етапом розвитку концепції соціальної відповідальності вважається зародження у США на початку XX ст. «Доктрини капіталістичної благодійності», згідно якої прибуткові організації повинні були жертвувати кошти на користь суспільних потреб. Так, у 1905 році в США зародився рух «Ротарі», прибічники якого вважали, що матеріально забезпечені люди повинні сприяти покращанню соціальної ситуації не лише у професійній сфері, а й в середині територіальної громади, в якій вони функціонують. Однак, через Велику Депресію 30-х років подальшого розвитку концепція соціальної відповідальності набула лише у 50-ті роки XX століття, а саме в 1953 р., коли була опублікована робота Г. Боуена «Соціальна відповідальність бізнесмена», зайнявши центральне місце у дискусії про відносини бізнесу та суспільства [3]. У цій монографії, яка принесла авторові заслужену славу «батька корпоративної соціальної відповідальності», багато в чому були визначені рамки і задані подальші напрямки дискусії про КСВ. Однак, якщо найважливішим завданням, що стоїть перед науковими та діловими колами у другій половині XX ст. були концептуалізація означеної проблематики, то в даний час більша актуальною стає систематизація досягнутого багатоманіття.

В цей час відбувається різке зростання тиску з боку суспільства та його інституцій, який полягав у тому, що від підприємств почали вимагати дотримання певних стандартів та контролювати рівень їх дотримання. Підприємства були змушені будувати свої відносини з державою та суспільством за новими правилами і розвивати нові адресні програми, перш за все, в галузі екології і захисту праці. Окремі добродійні акції перетворилися у спланований комплекс заходів, здатних забезпечити підприємству необхідні умови для ведення власної діяльності.

Розвиток PR-методів і комунікаційного менеджменту в 90-х рр. призвів до того, що поняття соціальної відповідальності стали все частішими фіксуватися в стратегіях та місіях підприємств. Особливої популярності набуває формування іміджу підприємств як добросовісних «корпоративних» громадян. Основними формами реалізації корпоративної соціальної відповідальності у цей час стають рг-акції, реалізація рекламних програм в

області спорту, культури, освіти тощо. При цьому, ефективність соціальної політики визначалася рівнем фінансової віддачі: впливом на розвиток бізнесу, отриманням більшої частки ринку, збільшенням прибутків тощо.

Наступним етапом еволюції ідеї корпоративної соціальної відповідальності є орієнтація соціально-відповідальної діяльності підприємства на загальну стратегію його розвитку. На цьому етапі проблема корпоративної соціальної відповідальності почала розглядатися не з точки зору наявних PR-ресурсів, а з позиції формування репутації підприємства та створення сприятливих умов для його майбутнього розвитку. При цьому підприємства у своїй діяльності починають орієнтуватися не на забезпечення високого рівня прибутку у короткостроковій перспективі, а на створення необхідних умов для забезпечення довгострокового сталого розвитку та зростання, яке базується на врахуванні інтересів всіх зацікавлених сторін. Об'єктами соціальних акцій на цьому етапі стають умови життя населення, відпочинок співробітників, поліпшення інфраструктури міст тощо.

Закономірно, що існуючі розбіжності у сприйнятті ідеї корпоративної соціальної відповідальності знайшли своє відображення у великій кількості наукових підходів щодо суті, ролі та значення корпоративної соціальної відповідальності, які доповнюють або ж навпаки заперечують одна одну. Їх об'єднує те, що в основі кожної з них лежить ідея аналізу організації з погляду системності, тобто організація розглядається як «комплекс взаємопов'язаних та взаємозалежних частин, організованих таким чином, що продукує єдине ціле» [4].

Різниця полягає у сприйнятті організації - як відкритої або закритої системи. Розглядаючи організацію як закриту систему, очевидно, що вона не зазнає впливу з боку зовнішнього середовища і не взаємодіє з ним. На противагу, організації з відкритою системою динамічно взаємодіють із своїм оточенням. Однак, якщо виходити з розуміння організації як закритої системи, то ідея корпоративної соціальної відповідальності значно звужується, охоплюючи лише відповідальність перед власниками та працівниками.

Відповідно до найпоширенішої класифікації теорій корпоративної соціальної відповідальності головним критерієм поділу виступає рівень сприйняття ідеї соціальної відповідальності власниками бізнесу та керівниками. При цьому виділяють три підходи до розуміння корпоративної соціальної відповідальності:

- Згідно з першим підходом, єдиною відповідальністю підприємства є збільшення прибутків для своїх акціонерів. Вважається, що даний підхід до розуміння корпоративної соціальної відповідальності був вперше висловлений М. Фрідманом, і, в свою чергу, отримав назву теорії «корпоративного егоїзму»,
- Друга позиція представлена теорією «розумного егоїзму», відзначається твердженням, що соціальна відповідальність бізнесу – це просто «гарний бізнес», оскільки її застосування скорочує довгострокові втрати прибутку. Витрачаючи фінансові ресурси на соціальні програми, підприємство скорочує свої поточні прибутки, але в довгостроковій перспективі створює сприятливе соціальне оточення і, отже, і клієнтську лояльність та стабільну прибутковість.
- Третя точка зору, що є протилежною теорії «корпоративного егоїзму», отримала назву теорія «корпоративного альтруїзму». Цей підхід передбачає, що підприємство зобов'язане враховувати не тільки фактори економічного характеру, а й людські та соціальні аспекти впливу своєї діяльності як на суспільство в цілому, так і на окремі зацікавлені групи [6].

Найбільш відомою є концепція «корпоративного громадянства», яка зародилася на початку ХХІ століття. Даний підхід проявляється у стратегічній та повсякденній діяль-

ності підприємства та відображає специфіку його взаємодії з групами інтересів та оточуючим середовищем. Поняття «корпоративне громадянство» спочатку виникло у британських компаніях, надалі поширилося і серед американських корпорацій. Згідно даної концепції роль підприємства може бути розглянута у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні роль підприємства зводиться до філантропії, соціальних інвестицій та певних загальновизнаних обов'язків перед місцевою громадою. У широкому розумінні, – підприємство повинно відповідати за ті сфери, в яких держава не здатна захистити своїх громадян. Концепція корпоративного громадянства ґрунтується на політичних теоріях, відповідно до яких раніше підприємства займали у суспільстві більш важливе, а ніж у наш час, місце [7].

Ще одним поширеним підходом є підхід з позиції соціальних вимог, згідно якого підприємство має зосереджувати свою діяльність на визначенні соціальних вимог суспільства та виробленні відповідної концепції поведінки з їх урахуванням, сприяючи тим самим посиленню власних позицій. У 1970-х роках концепція корпоративної соціальної відповідальності дещо змістила фокус з твердження «що є добрим для суспільства», до визначення «що суспільство вимагає від бізнесу». З огляду на це, діяльність будь-якого підприємства у сфері корпоративної соціальної відповідальності вже мала визначатися очікуваннями суспільства від нього. При цьому деякі автори розрізняють вимоги щодо скорочення негативного впливу та вимоги щодо посилення позитивного впливу підприємства на суспільство. Виникнення у 80-х роках теорії зацікавлених сторін (стейкхолдерів) призвело до появи нового напрямку дослідження, відповідно до якого соціальна роль бізнесу має визначатися вимогами зацікавлених сторін, заміщуючи тим самим поняття «суспільства» поняттям «зацікавлені сторони».

Серед підходів даної групи необхідно виділити підхід з позиції «потрійної результативної діяльності» (triple bottom line) Дж. Елкінгтона, відповідно до якого кожне підприємство несе економічну, екологічну та соціальну відповідальність перед суспільством, тим самим забезпечуючи свою життєздатність. Ідеї Дж. Елкінгтона набули подальшого розвитку та знайшли своє відображення у теоріях «універсальних прав» та «сталого розвитку». Так, теорія «універсальних прав» базується на визнанні прав людини, прав у сфері праці та поваги до оточуючого середовища як необхідних умов для роботи підприємств. В основі теорії «сталого розвитку» лежить ідея, що підприємство у своїй діяльності відповідає не лише перед сучасним, а й перед майбутніми поколіннями. Саме тому, воно повинно контролювати не тільки економічні та соціальні, але й екологічні показники своєї діяльності.

Надзвичайно цікавим у контексті об'єднання існуючих теорій є підхід, висловлений А. Кероллом, який запропонував трактувати корпоративну соціальну відповідальність як своєрідну «піраміду», що складається з економічної, правової, етичної та дискреційної (філантропічної) відповідальності організації перед суспільством [5]. В основі «піраміди» А. Керолла лежить економічна відповідальність, оскільки історично компанії створювалися як виробники товарів та послуг, що дозволяло забезпечувати потреби членів суспільства, та, відповідно, отримувати прибуток. Правова відповідальність визначає необхідність дотримуватися існуючих законів, підпорядковуючи свою економічну діяльність існуючим законодавчим нормам. Етична відповідальність вимагає від підприємства діяти відповідно до суспільних очікувань, які не фіксуються правовими нормами, але базуються на існуючих нормах моралі зацікавлених сторін. Дискреційна (філантропічна) відповідальність передбачає, що підприємство буде добровільно відповідати на очікування суспільства та направляти свою діяльність на підтримку та розвиток соціальних програм, виступаючи при цьому у ролі «корпоративного громадянина».

Керолл пропонує аналізувати досягнення компаній по кожному виду відповідальності стосовно саме зацікавлених сторін, відмічаючи, що подібний підхід дозволяє підприємству визначитися з тими чи іншими видами соціальної відповідальності, виходячи з особливостей кожної групи. Концепція А. Керолла найбільш повно віддзеркалює існуючі підходи до розуміння корпоративної соціальної відповідальності, показуючи як їх історичну еволюцію (від розуміння організації як закритої економічної системи, до визнання її зв'язків із суспільством), так і зміни щодо розуміння неоднорідності суспільних потреб (від визнання загального характеру суспільних потреб, до їх персоніфікації в залежності від існуючих суспільних груп).

Не зважаючи на понад 50-річну історію розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності, на даний час не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «корпоративна соціальна відповідальність». Економісти, соціологи, керівники підприємств, представники міжнародних державних та громадських організацій трактують його по-різному.

Згідно визначення Європейської комісії, що закріплені в законі ЄС, Корпоративна соціальна відповідальність (CSR, КСВ) – це концепція, що відображає добровільне рішення компанії брати участь в поліпшенні суспільних проблем та захисті навколишнього середовища. Метою КСВ є взаємодія з зацікавленими групами: службовцями, акціонерами, інвесторами, споживачами, владою та неурядовими організаціями [8]. Нижче наведено короткий перелік визначень поняття корпоративної соціальної відповідальності, які були розроблені у різних країнах світу. Соціальна відповідальність бізнесу – це:

- реалізація тієї політики, прийняття таких рішень, або дотримання такої лінії поведінки, яка була б бажана з позиції цілей та цінностей суспільства (Боуен Г., 1953р.);
- відповідність економічним, правовим, етичним та дискреційним очікуванням, які висувуються суспільством організації у даний час (Керол А., 1979 р.);
- досягнення ділового успіху при одночасному поважному відношенні до етичних норм, громадянського суспільства та навколишнього природного середовища. Корпоративна соціальна відповідальність вимагає прийняття рішень у відповідності до законодавчих, етичних, комерційних та інших вимог до бізнесу з боку суспільства, а також із врахуванням потреб усіх основних стейкхолдерів («Бізнес за соціальну відповідальність», 1990-ті рр.);
- це постійне зобов'язання бізнесу сприяти усталеному економічному розвитку, працюючи з робітниками, їхніми сім'ями, місцевою громадою та суспільством у цілому для поліпшення якості їхнього життя («Всесвітня рада зі сталого розвитку»; 1990-ті рр.);
- концепція, що дозволяє інтегрувати в повсякденну діяльність комерційних підприємств соціальні та екологічні аспекти, а також враховувати їх у процесі добровільної взаємодії з зацікавленими сторонами («Європейська комісія», 2001 р.);
- це добровільний вклад бізнесу в розвиток суспільства в соціальній, економічній та екологічній сферах, який прямо пов'язаний з основною діяльністю компанії та виходить за рамки певного закону мінімуму («Асоціація менеджерів Росії», 2002 р.);
- вільний вибір компанії на користь підвищення рівня добробуту місцевої громади за допомогою відповідного підходу до ведення бізнесу та надання корпоративних ресурсів (Котлер Ф., Ли Н., 2005 р.);
- відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, споживачів, працівників, партнерів, активну соціальну позицію компанії, яка полягає у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі

у вирішенні найгостріших соціальних проблем («Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні», 2005 р.) [9].

Не дивлячись на велику кількість визначень, можна виділити ряд спільних рис, притаманних більшості з них. Так, ключовим елементом поняття корпоративної соціальної відповідальності є добровільний характер соціально-відповідальної діяльності. Підприємство добровільно приймає на себе зобов'язання щодо реалізації заходів, спрямованих на покращення ситуації у сферах, що безпосередньо не пов'язані з його комерційною діяльністю. На цьому базується другий елемент у визначенні корпоративної соціальної відповідальності. Тобто, в даному випадку мова йде про діяльність, яка перевищує визначені у законодавстві вимоги до роботи підприємства.

Поширення саме такого підходу до розуміння поняття корпоративної соціальної відповідальності викликало останнім часом багато суперечок, які базуються на тому, що сам термін «корпоративна соціальна відповідальність» є неточним, тому що відповідальність має на увазі зобов'язання, а мова в даному випадку йде не про обов'язкове дотримання законів, а про добровільне прагнення підприємств знайти баланс між збільшенням виробництва та суспільними і екологічними запитами. Щоб розв'язати дану суперечливість терміну корпоративної соціальної відповідальності вчені пропонують розрізняти три рівні у розумінні поняття корпоративна соціальна відповідальність – соціальне зобов'язання, соціальне реагування та соціальну чутливість [10].

На першому рівні соціальна відповідальність сприймається як соціальне зобов'язання. При цьому, основний акцент робиться на економічній та правовій відповідальності підприємства перед суспільством.

На другому рівні соціальна відповідальність визначається як реагування на соціальні норми та очікування. Основний акцент робиться на добровільній участі підприємства у розв'язанні екологічних проблем, вирішенні соціальних проблем, що прямо не пов'язані з діяльністю даного підприємства. На даному рівні діяльність підприємства поділяється на таку, що необхідно здійснювати відповідно до вимог закону і таку, що ініціюється добровільно. На третьому рівні соціальна відповідальність визначається як соціальна чутливість. Основний акцент у діяльності підприємства робиться на попередженні, профілактиці та запобіганні можливим негативним наслідкам, активному пошуку шляхів вирішення соціальних проблем.

Підсумовуючи вищезазначене, варто відмітити, що незважаючи на довгу історію розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності, наразі немає єдиної думки щодо суті даної концепції, її еволюції, формулювання основних положень та принципів. Відкритим залишається і питання визначення поняття «корпоративна соціальна відповідальність», яке б враховувало основні напрями реалізації подібного підходу у діяльності підприємства та визначало цільові групи, щодо яких вони спрямовані.

Існуючі підходи до визначення та суті поняття дозволяють сформулювати наступні ознаки корпоративної соціальної відповідальності: системність, орієнтація на інтереси зацікавлених сторін, розуміння корпоративної соціальної відповідальності як філософії ведення бізнесу, необхідність врахування всіх аспектів впливу підприємства на суспільство, інтеграція з концепцією сталого розвитку, потенційна вигідність як для суспільства так і для підприємства. Корпоративна соціальна відповідальність – це одна з форм комунікації між корпорацією та її цільовою аудиторією, яка не лише сприяє формуванню позитивного іміджу корпорації, але й допомагає громадськості у вирішенні її проблем, і цей напрям діяльності потребує ефективного комунікаційного супроводження.

Список використаних джерел

1. Головнев В. Социальная ответственность бизнеса – опыт России и Запада / В. Головнев. – М.: ООО «Деловая Россия», 2004. – 95 с.
2. Вдовин М. Эволюция корпоративной социальной ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.byliner.ru/marketing/marketing.php?aid=38>
3. Благоев Ю. Е. Концепция корпоративной социальной ответственности и стратегическое управление / Ю. Е. Благоев // Российский журнал менеджмента. – 2006. – Т. 2, № 3. – 17-34 с.
4. Робінс Стефан П. Основи менеджменту / Стефан П. Робінс, Девід А. Де Ченцо; пер. з англ. – К.: Основи. – 2002. – 670 с.
5. Carroll Archie B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders [Электронный ресурс] / Archie B. Carroll // Business Horizons. – 1991. – vol. 34, issue 4. - P. 39-48. – Режим доступа: <http://www-rohan.sdsu.edu/faculty/dunnweb/rprnts.pyramidofcsr.pdf>
6. Корпоративне управління: Монографія / І. Спасибо-Фатєєва, О. Кібенко, В. Борисова; за ред. проф. І. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Право, 2007. – 500 с.

Дубов Д.В.*

**РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗБУДОВИ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА
(НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)**

Становлення та подальший розвиток інформаційного суспільства неможливий в умовах невідповідності стану базової інформаційної інфраструктури та суспільних очікувань, що покладаються на широке впровадження інформаційних технологій у повсякденне життя.

Ключові слова: інформаційні технології, «хмарні» сервіси, інформаційне суспільство.

The formation and further development of the information society can not be in non-compliance of the basic information infrastructure and public expectations that rely on widespread adoption of information technology in everyday life.

Keywords: information technology, «cloud» services, information society.

Становление и дальнейшее развитие информационного общества невозможно в условиях несоответствия состояния базовой информационной инфраструктуры и общественных ожиданий, возлагаемых на широкое внедрение информационных технологий в повседневную жизнь.

Ключевые слова: информационные технологии, «облачные» сервисы, информационное общество.

Використання «хмарних» сервісів, широке застосування мобільних пристроїв, ефективне цифрове телебачення та безліч інших соціально-значимих функцій неможливе без гарантованого та високошвидкісного доступу до мережі Інтернет. Вже сьогодні вимоги до швидкості таких з'єднань постійно стають дедалі жорсткішими, а інформаційно розвинуті країни, незважаючи на значне випередження ними за такими показниками розвитку країн, що не входять до «золотого мільярду», вкладають мільярди коштів в оновлення необхідної інфраструктури, та формують довготривалі плани державної політики розвитку задля забезпечення своїх громадян якісним та масштабним доступом до ресурсів мережі Інтернет. В цілісному вигляді ця політика набуває вигляду розбудови систем широкосмугового доступу (ШСД) до мережі Інтернет.

В цьому контексті значимим є досвід ЄС, який має не просто сформувати загальну політику розбудови загальноєвропейських систем ШСД, але й зважаючи на наявність в її складі країн з різним рівнем як економічного так і технологічного розвитку узгодити їх між собою, забезпечивши рівні можливості для всіх громадян ЄС.

На сьогоднішні основним документом, що регламентує стратегічний розвиток європейського інформаційного суспільства, є «Ініціатива Європа 2020» та в межах неї – «Циф-

* кандидат політичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень.

ровий порядок денний для Європи» (ЦПДЄ). Відповідно до останнього документу було визначено сім пріоритетних «стовпів» (pillars), на яких має зосередитись увага ЄС при розбудові інформаційного суспільства: єдиний цифровий ринок; інтероперабельність та стандарти; довіра та безпека; швидкий та надшвидкий доступ до Інтернет; дослідження та інновації; посилення цифрової освіти, навичок та інклюзії; нарощування переваг використання ІКТ для європейського суспільства. В деталізованому плані виконання було запропоновано 100 практичних дій, спрямовані на досягнення зазначених цілей. З них вісім дій [1] – з 42-го по 49-й включно, – спрямовані на забезпечення реалізації четвертого пріоритету, який є швидкий та надшвидкий доступ до Інтернет.

Серед цих восьми дій: забезпечити єдину політику європейських країн щодо широкосмугових підключень (звертається увага на особливу роль держави щодо забезпечення таким доступом не лише розвинутих територій, але й віддалених районів¹); посилення та раціоналізація залучення коштів під проекти ШСД; реалізація Європейської програми політики частот (European Spectrum Policy Programme); сприяння розгортанню мереж Доступу Наступного Покоління (Next Generation Access); розробка урядами Національних планів для ШСД; держави-члени мають сприяти залученню інвестицій у розгортання ШСД; використання структурованих фінансових ресурсів ЄС для розгортання ШСД; впровадження на національних рівнях Європейської програми політики радіочастот (EU Radio Spectrum Policy).

Для Європейського Союзу питання ШСД – це, передусім, питання конкурентноздатності. Згідно оглядового документу стану реалізації ЦПДЄ констатується пряма залежність між конкурентноздатністю та кількістю широкосмугових ліній на 1000 осіб: найвищий рівень конкурентноздатності демонструють ті країни, де цей показник переважає 0,3 (Бельгія, Франція, Великобританія, Фінляндія, Німеччина, Швеція, Данія, Нідерланди) [2, с. 46]. Згідно з дослідженнями, на яких ґрунтуються автори оглядового документу [3], 10% зростання рівню проникнення широкосмугового доступу призводить до збільшення ВВП на 1%. Майже аналогічні дані наводять автори дослідження щодо ШСД у Туреччині: «ШСД може сприяти економічному зростанню Туреччини на 0,8-1,7% щорічно, що, в свою чергу, дозволить щорічно створювати 180-380 тис. нових робочих місць» [4].

Хоча варто зазначити, що є менш оптимістичні дослідження з цього питання. Зокрема, згідно з дослідженнями П. Коутромпіс [5] зростання на кожні 10% проникнення ШСД становить лише 0,24% ВВП².

Серед переваг, які вбачають європейці при впровадженні ШСД, виділяються наступні:

1. Розгортання таких мереж створює додаткові робочі місця (за оцінками, від 60 до 80% від загальної вартості розгортання пов'язана із роботою каналу, що є доволі працеємким завданням). Згідно із дослідженням Фонду інформаційних технологій та інновацій, 10 мільярдні інвестиції у ШСД дозволяють створити до 500 тис. робочих місць передусім в сфері малого бізнесу [6].

2. Використання ШСД дає суттєве підвищення ефективності (багатофакторної продуктивності).

3. ШСД стимулює розвиток нових продуктів, послуг, створює нові ринки.

¹ В тому числі згадується необхідність зусиль держави щодо здешевлення доступності послуг широкосмугового зв'язку.

² Водночас важливе уточнення полягає в тому, що чим більша частка проникнення ШСД тим більша її частка у зростанні ВВП. Відповідно при рівні проникнення більше 30% частка ШСД у ВВП складає вже близько 0,39%.

4. Громадяни отримують переваги з точки зору споживацького надлишку, які, хоч безпосередньо і не пов'язані із ВВП, однак створюють умови поліпшення доступу до інформації, розваг та комунальних послуг.

На пан-європейські програми, що мають на меті надати громадянам та бізнесу ЄС доступ до високошвидкісного ШСД до Інтернету та пов'язані із ним сервіси, до 2020 року планується витратити близько 9 мільярдів євро [1].

Основні цілі четвертого пріоритету сформульовано в межах 3-х ключових завдань:

- до кінця 2013 року всі громадяни ЄС мають мати доступ до ШСД³;
- до 2020 року всі громадяни ЄС мають отримати доступ до швидкісного (більше ніж 30 мбіт/с) ШСД;
- до 2020 року принаймні 50% громадян ЄС мають отримати доступ до ультра швидкісного (вище ніж 100 мбіт/с) ШСД.

Згідно із проміжним звітом (червень 2012 року) [2] Європейської Комісії, зазначені показники досягнуті у наступних пропорціях: ШСД до 2013 року – 95% виконання, швидкісний ШСД до 2020 року – 50% виконання, ультра швидкісний ШСД до 2020 року – 2% виконання.

В опублікованих у середині грудня 2012 року основних цифрових пріоритетах на 2013-2014 рр., саме ШСД знаходиться на першому місці, і передусім – розробка адекватного нормативно-правового регулювання і правового середовища для його розвитку [7].

З метою реалізації першого ключового завдання лише у 2011 році низка держав (зокрема: Греція, Польща, Латвія, Португалія та Словаччина) на реалізацію різноманітних проектів ШСД (в тому числі – для віддалених чи малозаселених районів) витратили загальну суму близько 938 млн. євро. Ці заходи, серед інших, і дозволили досягти показника у 95% охоплення ШСД громадян ЄС.

Щодо другого та третього ключового завдання, то зростання хоч і відбувається, але повільніше, ніж передбачалось: кількість домогосподарств, що мають доступ до швидкісного ШСД зростає за рік майже в 2 рази (і становить 49,8% проти 28,7%), а ультрашвидкісного – ще менше (до 1,3% проти 0,8% в 2011 р.).

Ключовими технологіями ШСД до Інтернету для ЄС залишаються класичні xDSL (із розумінням граничних можливостей швидкості), DOCSIS (зокрема EuroDOCSIS 3.0, швидкість якої практично співставна із технологіями FTTx), супутниковий зв'язок та, власне, FTTx (різні формати оптично-волоконного зв'язку). На сьогоднішній день баланс послуг, що надаються операторами в Європі за цими технологіями практично рівний із невеликим переважанням доступу за xDSL (36,8%).

Кардинальне переважання FTTx спостерігається лише у низці європейських країн (Бельгія, Естонія, Ісландія, Швеція). Водночас xDSL є найбільш доступною (74,6%) технологією ШСД для громадян ЄС [8]. Згідно із профільним дослідженням консалтингової компанії VAN DIJK, на початку 2012 року середня вартість ШСД до мережі Інтернет в Європі (в залежності від швидкості, що надається) становила від 23 до 35 євро на місяць, а в 2020 році має скласти приблизно 22 євро на місяць.

В руслі заданих стратегічних пріоритетів відбувається розвиток мереж широкосмугового доступу і в державах-членах. Наприклад, у лютому 2013 року у Франції зусиллями французької компанії-виробника телекомунікаційного обладнання Alcatel Lucent між Парижем та Ліоном ввели в експлуатацію найбільш швидкісну лінію зв'язку (450 км), яка

³ В офіційному звіті «Broadband Internet Access Cost 2012», що поданий на сайті Єврокомісії (<http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/broadband-internet-access-cost-2012-biac>) «широкосмуговий доступ» визначено як «постійно доступний сервіс на швидкості не нижче 144 кбіт/с».

дозволяє передавати дані на швидкості 400 гіб/с. Це дозволить значно збільшити швидкість доступу для кінцевих абонентів без збільшення вартості послуги [9].

Деякі з європейських експертів звертають увагу на те, що сама програма ЦПДЄ не до кінця зрозуміла та чітка. Зокрема, викликає питання реальна необхідність забезпечити дійсно настільки масштабний доступ громадян до ультрашвидкісного ШСД, хоча для більшості користувачів вистачить і потенціалу звичайного швидкісного ШСД.

Крім того, ставиться під сумнів реальна необхідність більш широкого впровадження принципово нових інфраструктурних проектів в умовах, коли формат EuroDOCSIS 3.0 може забезпечити більшість потреб користувачів не лише до 2020 року, а, напевно, і у більш віддаленій перспективі. В дослідженні «Переосмислюючи ЦПДЄ: більш широкий вибір технологій» робиться висновок, що для досягнення цілей ЦПДЄ у короткостроковій та середньостроковій перспективі ключовою технологією має залишатись EuroDOCSIS 3.0, хоча стратегічні завдання все ж будуть потребувати подальшого впровадження FTTx та LTE-Advanced [10]. Крім того звертається увага на те, що реальне охоплення саме оптично-волоконним доступом всіх користувачів, вочевидь, буде потребувати або специфічної державної політики щодо цього питання або значних державних субсидій, оскільки суто економічно подібний проект буде найближчим часом не окупним. Іншим важливим аспектом питання є те, чи дійсно європейці потребують вже найближчим часом ультра швидкого ШСД та чи будуть вони його використовувати повністю в повному обсязі?

Аналогічною проблемою може виступити розгортання LTE-мереж, оскільки згідно з європейських досліджень доцільність їх розгортання багато в чому залежить від щільності населення на квадратний кілометр. Наприклад, ґрунтовне дослідження досвіду розгортання LTE-мереж в Іспанії довело⁴, що побудова таких мереж в районах із щільністю населення більше ніж 3000 осіб на квадратний кілометр не доцільна⁵. Фактично, згідно з досліджень⁶, чим менша щільність населення, тим дорожчою стає вартість реалізації FTTN та її ціни для користувачів (дешевше лише для районів, де щільність населення складає 3000 та більше ч/км²).

В цілому ж, згідно із висновками дослідників з WIK-Consult GmbH, хоча проект ЦПДЄ в аспекті впровадження ШСД є амбітним та важливим, однак його реалізація може бути суттєво ускладнена, оскільки обраний пріоритет розвитку на базі FTTx може бути складним (передусім через надзвичайну вартість проекту). Відповідно, доцільно шукати інші варіанти (наприклад, через гібридні технології), що дозволять виконати поставлене завдання із меншими витратами. Серед таких варіантів: використання гібридних технологій, подальше удосконалення технологій на базі xDSL та DOCSIS.

Європейський Союз здійснює активні заходи щодо оновлення своєї інформаційної інфраструктури, що спрямовані на створення нових робочих місць у високотехнологічних секторах економіки, сприяння становленню малого та середнього бізнесу, розгортанню нових інформаційних індустрій та сфер зайнятості, зростання ВВП за рахунок подальшої

⁴ Надзвичайно цікаве дослідження К.Фейджо та Х.Л. Гомес-Баррозо «Аналіз Мереж доступу наступного покоління, що розгортаються у сільській місцевості» (http://oa.upm.es/13112/1/INVE_MEM_2011_109480.pdf) звертає увагу, в тому числі, на необхідність більш жорсткої сегментації типів територій за щільністю населення при плануванні технологій ШСД, що планується використати. Зокрема, до урбанізованих територій (urban areas) відноситься щільність населення у 6000 ч/км², приміська (suburban areas) – 500 ч/км², сільська (rural areas) – 30 ч/км².

⁵ В Україні подібна щільність населення наявна лише в м. Києві.

⁶ В дослідженні (<https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/52201/1/672451913.pdf>), Іспанія була умовно поділена на 10 районів (від I до X) із різною щільністю населення і для кожного з районів прораховувалась вартість LTE, FTTx чи xDSL/DOCSIS.

інформатизації, збереження за собою лідируючих позицій серед інформаційно-розвинутих країн.

Список використаних джерел

1. Pillar IV: Fast and ultra-fast Internet access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/our-goals/pillar-iv-fast-and-ultra-fast-internet-access>
2. Digital Agenda for Europe Scoreboard 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/ККАН12001ENN-PDFWEB_1.pdf
3. Czernich, N., Falck, O., Kretschmer, T. and Woessmann, L. (2011), Broadband Infrastructure and Economic Growth. *The Economic Journal*, 121: 505–532. doi: 10.1111/j.1468-0297.2011.02420.x.
4. Broadband in Turkey: Compare To What? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infodev.org/en/Document.1132.pdf>
5. The economic impact of broadband on growth: A simultaneous approach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308596109000767>
6. The Digital Road to Recovery: A Stimulus Plan to Create Jobs, Boost Productivity and Revitalize America [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itif.org/files/road-torecovery.pdf>
7. Digital "to-do" list: new digital priorities for 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1389_en.htm
8. Broadband lines in the EU: situation at 1 July 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/COCOM%20Broadband%20July%202012%20final.pdf>
9. Во Франции запустили самый быстрый интернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://therunet.com/news/476-vo-frantsii-zapustili-samyu-bystryy-internet>
10. Re-thinking the Digital Agenda for Europe (DAE): A richer choice of technologies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lgi.com/PDF/public-policy/LGI-report-Re-thinking-the-Digital-Agenda-for-Europe.pdf>

ЗМІСТ

Ожеван М.А. Впровадження Інтернету «широкої смуги» як проект національно-безпекового значення.....	3
Kwieciński L. University in network of regional cooperation – a new activities for universities on example of university of Wrocław.....	4
Wróblewski M. Polsko-ukraińska współpraca gospodarcza. Szanse i zagrożenia w dobie kryzysu europejskiego.....	14
Шнирков О.І. Внутрішні та зовнішні чинники економічних ефектів вільної торгівлі України з ЄС.....	25
Яковенко Н.Л. Значення польського головування в ЄС (друга половина 2011 р.) для євроінтеграційного поступу України.....	33
Андрєєва О.М. Електронне урядування Польщі: досвід для України.....	39
Nabowski M. Organy władzy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej w realizacji polityki wobec Ukrainy.....	49
Drzewicki A. Weimar triangle in ukraine’s security and foreign policy.....	57
Копистира А.М. Корупція: вплив вступу до ЄС на прикладі Польщі	65
Піскорська Г.А. Імідж України в контексті парламентських виборів 2012 року та відновлення конструктивного діалогу з ЄС.....	75
Поліщук Л. Вплив транскордонного співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів (на прикладі євро регіону «Буг»).....	81
Ryniejska M. International public relations juxtaposed with foreign policy. The challenges of PR-isation.....	91

Соколовска П.

В поисках новой цели. Веймарский треугольник перед лицом вызовов европейской политики безопасности и обороны и европейской политики соседства..... 105

Фокс Р.

Польша и разделённый Европейский Союз. Импликации для польской восточной политики..... 113

Шевченко О.В.

Еволюція концепції корпоративної соціальної відповідальності як складової PR-діяльності в Європі..... 123

Дубов Д.В.

Розвиток сучасної інформаційної інфраструктури як пріоритет державної політики розбудови інформаційного суспільства (на прикладі країн Європейського Союзу)..... 130

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 113

(Частина I)

Засновано 1996 року.

Засновник: Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Свідоцтво про державну реєстрацію: К1 № 292 від 05.11.1998 р.

Науковий редактор: д-р юрид. наук, доц. Бірюков О.М.

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Протокол № 8 від 26 березня 2013 року.**

Підписано до друку 29.03.2013.

Наклад 1000 прим.

Відділ оперативної поліграфії
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Тел. 483–11–25